

KONKURENTSIAMET
Estonian Competition Authority

ARUANNE ELEKTRI- JA GAASITURUST EESTIS

TALLINN 2010

1. EESSÕNA	5
2. KOKKUVÕTE PEAMISTEST ARENGUTEST ELEKTRI- JA MAAGAASITURUL	7
2.1. Ülevaade energiaturu regulaatorist.....	7
2.1.1 Energiasektori tururegulaatori sõltumatus	9
2.2. Arengud elektriturul.....	11
2.2.1 Arengud elektri hulgiturul.....	11
2.2.2 Arengud elektri jaeturul	13
2.2.3 Arengud elektrivõrkude osas	13
2.2.3.1 Võrguteenuse tariifid	13
2.2.3.2 Riikidevahelised elektriühendused	14
2.2.4 Arengud elektri varustuskindluse osas.....	14
2.2.5 Tegevusalade eristamine elektrivõrkude osas.....	15
2.3. Arengud maagaasiturul.....	16
2.3.1 Arengud maagaasi hulgiturul	16
2.3.2 Arengud maagaasi jaeturul	17
2.3.3 Arengud maagaasi võrkude osas.....	17
2.3.4 Arengud maagaasi varustuskindluse osas.....	18
2.3.5 Tegevusalade eristamine ja turu regulatsioon.....	19
2.4. Avaliku teenistusega seotud küsimused elektri ja gaasisektoris sh vähekindlustatud tarbijate kaitse.....	20
2.5. Kokkuvõtlik ülevaade arengutest seadusandluses elektri- ja gaasisektoris.....	21
2.5.1 Kehtiv seadusandlus.....	21
2.5.1.1 Muudatused elektritootjatele makstavate toetuste süsteemis.....	21
2.5.1.2 Muutused tarbija maagaasi hinna regulatsioonis	22
2.5.1.3 Maagaasi koguste korrigeerimisest.....	22
2.5.2 Kolmanda paketi juurutamine Eesti seadusandluses	23
3. ELEKTRITURU TOIMIMINE JA REGULATSIOON	25
3.1. Regulatsiooni alased valdkonnad	25
3.1.1 Ülevaade	25
3.1.2 Riikidevahelised elektriühendused, vaba võimsuse määramine ja jagamine, süsteemi ülekoormuse lahendamine (EÜ direktiiv 2003/54/EÜ artikkel 23 (1) välja arvatud h).....	27
3.1.2.1 Riikidevahelised elektriühendused, vaba võimsuse olemasolu	27
3.1.2.2 Vaba võimsuse määramise reeglid.....	29
3.1.2.3 Süsteemi ülekoormuse lahendamise reeglid	29
3.1.2.4 Ülekandevõimsuste jaotamine Eesti - Soome ja Eesti - Läti piiril NPS Estlink hinnapiirkonnas.....	30
3.1.2.5 Ülekandevõimsuse alase teabe esitamine ja läbipaistvuse tagamine vastavalt EÜ määrusele nr 1228/2003 ja selle lisale	31
3.1.3 Elektrivõrkude regulatsioon.....	31

3.1.3.1	Võrguteenuse hinnaregulatsioon.....	32
3.1.3.2	Taastuvate energiaallikate ja koostootmise toetamine.....	36
3.1.3.3	Elektrivarustuse kvaliteet.....	36
3.1.3.4	Bilansivastutus	39
3.1.4	Tegevusalade eristamine	39
3.1.4.1	Võrdse kohtlemise tagamine.....	40
3.1.4.2	Tegevusalade eristamine ja võrdne kohtlemine põhivõrgus ehk Elering OÜ-s	41
3.1.4.3	Tegevusalade eristamine ja võrdne kohtlemine Eesti Energia Jaotusvõrk OÜ-s	43
3.2.	Konkurents elektriturul	45
3.2.1	Hulgiturg	45
3.2.1.1	CO ₂ mõju elektrienergia hinnale.....	47
3.2.2	Jaeturg	47
3.2.2.1	Turuosaliste kaebused ja infopäringud	48
3.2.3	Konkurentsialane järelevalve ja meetmed turgu valitseva seisundi kuritarvitamise vältimiseks	49
3.2.3.1	Elektritootjatele makstavate toetuste süsteemis muudatuste mõju elektriturule	51
4.	MAAGAASITURU TOIMIMINE JA REGULATSIOON	54
4.1.	Regulatsiooni alased valdkonnad	54
4.1.1	Ülevaade	54
4.1.2	Riikidevahelised maagaasi ühendused, vaba võimsuse olemasolu, süsteemi ülekoormuse lahendamine	55
4.1.2.1	Süsteemi ülekoormuse lahendamise reeglid	56
4.1.3	Gaasivõrkude regulatsioon.....	56
4.1.3.1	Võrguteenuse hinnaregulatsioon.....	57
4.1.3.2	Gaasivarustuse kvaliteet.....	59
4.1.3.3	Bilansivastutus	59
4.1.4	Tegevusalade eristamine	59
4.1.4.1	Turuosaliste võrdse kohtlemise tegevuskava.....	61
4.2.	Konkurents gaasiturul.....	63
4.2.1	Hulgiturg	63
4.2.2	Jaeturg	66
4.2.2.1	Turuosaliste kaebused ja infopäringud	67
4.2.3	Konkurentsialane järelevalve ja meetmed turgu valitseva seisundi kuritarvitamise vältimiseks	67
5.	VARUSTUSKINDLUS	71
5.1.	Elektrivarustus.....	71
5.1.1	Varustuskindluse tagamise kavandamine ja regulaatori kohustused	73
5.1.2	Elektrimajanduse arengukava ja investeringud uutesse tootmisvõimsustesse	74
5.1.3	Investeringud ülekandevõrkudesse	76
5.1.3.1	Siseriiklik ülekandevõrk	76

5.1.3.2	Ühendused naaberriikidega.....	76
5.1.4	Põhivõrgu koostatud varustuskindluse analüüs	77
5.1.5	Kokkuvõtlik hinnang Eesti elektri varustuskindlusele	77
5.2.	Gaasivarustus	79
5.2.1	Maagaasi tarnete kindluse tagamise meetmed.....	81
5.2.2	Uued investeeringud maagaasi varustuskindluse tõstmiseks.....	82
6.	AVALIKU TEENISTUSEGA SEOTUD KÜSIMUSED SH VÄHE KINDLUSTATUD TARBIJATE KAITSE.....	84
6.1.	Elektrienergia sektor	84
6.1.1	Turuosaliste üldised kohustused	84
6.1.2	KA õigused ja kohustused	85
6.1.3	Tarbijatega sõlmitavad lepingud ja esitatav informatsioon (Direktiivi 2003/54 Lisa A tarbijakaitsemeetmete elluviimine).....	86
6.1.4	Elektrivarustuse katkestamine ning kohtuväline menetlus	88
6.1.5	Müügikohustus, vähekindlustatud tarbijad ja lõpptarbija hinnaregulatsioon 89	
6.1.6	Päritolutunnistuste väljastamine tootjatele	91
6.2.	Maagaasi sektor	93
6.2.1	Turuosaliste üldised kohustused	93
6.2.2	KA õigused ja kohustused	94
6.2.3	Tarbijatega sõlmitavad lepingud ja esitatav informatsioon (Direktiivi 2003/55/EÜ Lisa A tarbijakaitse meetmete elluviimine).....	94
6.2.4	Müügikohustus, vähekindlustatud tarbijad ja lõpptarbija hinna jälgimine..	95
6.2.5	Gaasivarustuse piiramine ja katkestamine ning kohtuväline menetlus.....	96

1. Eessõna

2009. aasta oli meie kõigi jaoks eriline. Majandusteooriast on teada tõsiasi, et majanduse areng toimub tsükliliselt ning igale tõusuperioodile järgneb kord mõõnaperiood. Seega on igati loogiline, et Eesti ligi 10-aastast järjestikust majanduse kasvuperioodi pidi ühel hetkel tabama tagasilöökk, kuid nii suurt hoopki koos 14%-lise majanduslangusega ei osanud küll keegi ka hirmsamates unenägudes näha. Juhuste kuhjumise tõttu langes Eesti majanduse taandareng kokku ülemaailmse rahanduskriisiga. Samas asendus just sel aastal sügavaim majanduskriis esimeste optimismipuhangutega. Täna ei kahtle vist enam keegi, et langusele järgneb uus tõus, millest loodetavasti ka meie majandus väljub endisest veelgi tugevamana. 2009. aasta aga läheb kindlasti ajalukku suurima üleilmse majanduskriisina 1930. aastatest saati.

Energeetikasektoris jääb 2009. aastat meenutama maagaasi hinna järsk langus, millele pidi järgnema soojuse tarbijahinna alanemine. Siin ilmnisid puudused seaduses, mis annab küll ettevõttele õiguse tõsta kütuse hinna tõustes ka soojuse hinda, kuid ei taga hindade langust vastupidises olukorras. Õnneks jätkus ettevõtetel siiski kainet meelt ja arusaamist, mille tulemuseks oli soojuse hindade oluline langus 2009. aasta esimeses pooles.

Gaasisektoris oli oluliseks sündmuseks ka kodutarbijale müüdava maagaasi hinna reguleerimise põhimõtete muutmine maagaasiseaduses. Kui varasemalt pidid kodutarbijale müüdava gaasi hinna kooskõlastama kõik gaasi müüjad, siis alates 2009 a. oktoobrist lasub see kohustus vaid turgu valitseval ettevõttel AS Eesti Gaas. Lisaks ei tule enam kooskõlastada mitte kodutarbijatele müüdava maagaasi hind vaid maagaasi impordihinnale lisanduv müügi marginaal ning ettevõtte kohustus on jälgida, et müügihind jääks lubatud piiridesse.

Olulisteks sündmusteks kujunes ka soojuse- ja elektri koostootmisjaamade tööle hakkamine Tallinnas ja Tartus. Mõlemad 25 MW võimsusega jaamad töötavad turbal ja puidul ning annavad seeläbi ka olulise panuse nii stabiilsema soojuse hinna kujunemisele kui ka parandavad elektrienergia varustuskindlust. Lisaks alustas tootmist Aulepa tuulepark (39 MW), mis on Balti maade suurim ning suurendab taastuvate energiaallikate osakaalu energiabilansis.

Nii elekter, gaas kui ka kaugküte jõuavad tarbijani vastava infrastruktuuri, kas elektri, gaasi- või kaugküttevõrgu kaudu ning infrastruktuuri ehk võrgu kasutamise tasud on täiesti sõltumatud nafta maailmaturu hinna kõikumistest. Kuna infrastruktuuri näol on tegemist loomulike monopolidega, siis kuulub nende hinnaregulatsioon Konkurentsiameti alla. Infrastruktuuriteenuste hinnakujundus sõltub aga eelkõige kohalikest majandusoludest, milleks on investeeringute vajadus, kaupade ja teenuste hindade muutumine vastavalt siseriiklikule inflatsioonile ning tehniline efektiivsus. Seega ei ole infrastruktuuritasudel mingit seost kütuse hinna muutustega maailmaturul ja nende teenuste hinnad on ka stabiilsed ning jäävad reeglina inflatsioonist madalamaks. Vastavalt kehtivale seadusele peab ettevõtja elektri- ja gaasitarbijatele esitataval arvel eristama kulud võrguteenuse ehk infrastruktuuri kasutamise eest ning kulud elektrienergia või maagaasi tarbimise eest. Seega on igale tarbijale tagatud ülevaade, millest koosneb temale väljastatud elektri või gaasi arve.

Samas ei ole ka halba ilma heata. Majandussurutise ja kõrgete kütusehindade mõjuga kaasnud tarbimise vähenemine tõi endaga kaasa infrastruktuuride (elektrivõrkude ja gaasitorustike) vaba läbilaskevõimsuse suurenemise tarbimise tippkoormuste langemise tõttu, kuid ühes sellega ka tarnekindluse kasvu.

Vastavalt EL elektri- ja maagaasidirektiivile on tagatud kõikidele elektri- ja gaasitarbijatele vaba juurdepääs võrgule ehk tarbijal on õigus endale ise elektri- või gaasimüüja valida ning soovi korral ka müüjat vahetada. Paralleeli võib siin tuua näiteks telefonituruga, kus tarbijal on õigus operaatori vahetamiseks, samas kui telefonivõrgu omanik peab tagama kõikidele operaatoritele juurdepääsu oma sidevõrgule. Elektrituru avamise osas on Eestil üleminekuperiood aastani 2013. Aastaks 2009 pidi aga Eesti avama oma elektrituru 35% ulatuses, mis tähendab, et juba siis said suuremad tööstustarbijad valida endale ise sobiva elektrimüüja või -tootja. Gaasituru osas Eestil ülemikuperioodi ei ole ning juba alates 1. juulist 2007 on kõikidel tarbijatel õigus valida endale gaasimüüja.

Euroopa Parlamendi ja Nõukogu poolt 13.juulil 2009 vastu võetud uued elektri- ja maagaasiturgu reguleerivad direktiivid, mida nimetatakse ka ühisnimetaja *kolmas pakett* all, on kohustuslikud ka Eestile. Sellest tulenevalt on vajalik teha muudatusi Eesti seadusandluses.

Elektriturseaduse osas võeti 2010. aasta jaanuaris vastu ulatuslikud muudatused. Muuhulgas nähti ette põhivõrguettevõtjast süsteemihalduri omandiline eristamine, samuti sätestati sellega järgmised sammud turu avamise suunas. Nimelt ei või alates käesoleva aasta 1. aprillist vabatarbijad osta enam elektrienergiat reguleeritud hinnaga vaid peavad seda tegema turuhinnaga. Nimetatud seaduse muudatuse tulemuseks on sõltumatu põhivõrguettevõtte alates jaanuarist 2010 a.. Aprillis 2010 alustas Eestis tööd elektribörs, milleks on põhjamaade elektribörsi Nordpooli filiaal.

Kokkuvõtteks soovime anda käesoleva aruandega võimalikult hea ülevaate energiaturu toimimisest ning tarnekindlusest ning loodame, et seeläbi saab lugejale selgemaks nii turukorralduse kui ka regulatsiooni toimimise põhimõtted.

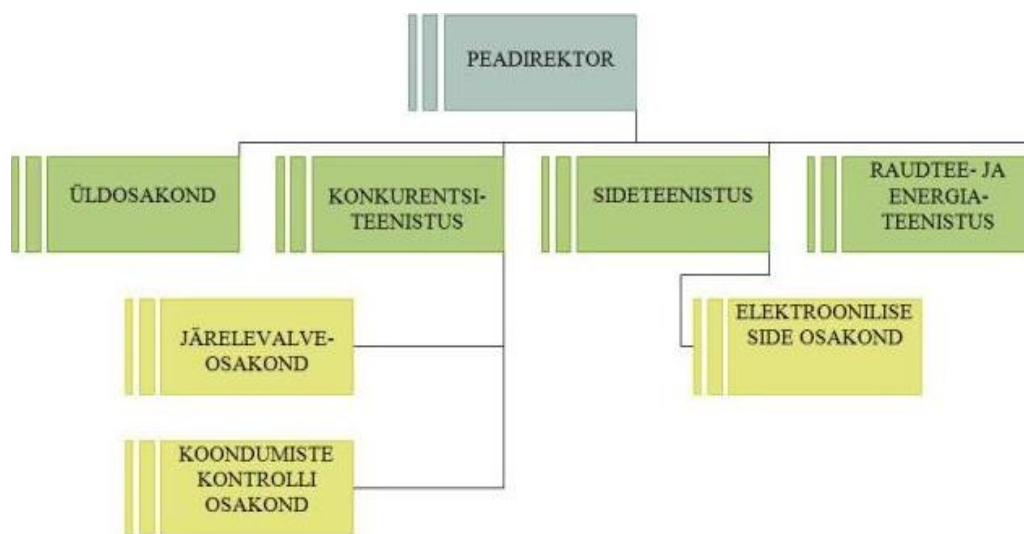
Parimate soovidega,

Märt Ots
Konkurentsiameti peadirektor

2. Kokkuvõtte peamistest arengutest elektri- ja maagaasiturul

2.1. Ülevaade energiaturu regulaatorist

Eestis täidab energiaturu regulaatori ülesandeid Konkurentsiamet. Vastavalt põhimäärusele koosneb Konkurentsiamet kolmest valdkonnapõhisest teenistusest, milleks on konkurentsiamet, raudtee- ja energiatega teenistus ning sideteenus. Lisaks teenistustele kuulub ameti koosseisu administratiivüksus ehk üldosakond, kes vastutab tugiteenuste efektiivse toimimise eest (vt joonis 2.5.1). Konkurentsiameti (edaspidi KA) tööd juhib peadirektor.

Joonis 2.5-1 Konkurentsiameti struktuur

Peadirektori ning ka kõikide teiste KA töötajate ametisse nimetamise aluseks on avaliku teenistuse seadus. Peadirektori määrab ametisse majandus- ja kommunikatsiooniminister kantsleri ettepanekul. Peadirektori ametisse määramise eeltingimuseks on atesteerimine Riigikantselei kõrgemate riigiametnike konkursi- ja atesteerimiskomisjoni poolt. Peadirektor nimetatakse ametisse tähtajatult.

Peadirektori ametist vabastamine toimub analoogselt ametisse nimetamisega avaliku teenistuse ja Vabariigi Valitsuse seaduse alusel, mille kohaselt vabastab peadirektori ametist majandus- ja kommunikatsiooniminister kantsleri ettepanekul.

Vastavat teenistust juhib juhataja, kelle nimetab ametisse peadirektor. Analoogselt peadirektoriga on ametisse määramise eeltingimuseks atesteerimine Riigikantselei kõrgemate riigiametnike konkursi- ja atesteerimiskomisjoni poolt.

Ameti finantseerimine toimub riigieelarvest. Vastavalt riigieelarve koostamise protseduurile esitab KA iga aasta kevadel eelarvetaotluse koos põhjendustega Majandus- ja Kommunikatsiooniministeriumile. Lõplik eelarve kinnitatakse valitsuses ning seejärel riigieelarve seaduse alusel parlamendi poolt.

2009. aasta eelarve oli 25,83 miljonit krooni (1 650 800 €), millest 0,55 miljonit krooni (35 150 €) on rahvusvaheliste organisatsioonide liikmemaksud, 20,83 miljonit

krooni (1 331 300 €) personalikulud ning 4,44 miljonit krooni (283 800 €) majandamiskulud. 2009.a kujunes KA keskmiseks brutopalgaks 20 000 krooni kuus, mida võib lugeda konkurentsivõimeliseks töötasuks.

Konkurentsiteenistuse põhitegevusteks on ettevõtjatelt saabunud kaebuste ja koondumisteadete menetlemine; juhtumite menetlemine konkurentsiteenistuse omal algatusel; ettevõtjate ja nende esindajate järelepärimistele vastamine, konsultatsioonide andmine ning avalikkuse konkurentsioiguse alase teadlikkuse tõstmine.

Sideteenistuse põhitegevusteks on sideturu reguleerimine; kehtestatud meetmete kontrollimine; arengute jälgimine elektroonilise side turgudel; sideteenuste ja sidevõrkudega seotud elektroonilise side ja konkurentsialaste vaidluste lahendamine; postiteenuse turu reguleerimine, universaalteenuse osutamise korraldamine ja järelevalve teostamine, postside valdkonda puudutavate avalduste, järelepäringute ja kaebuste lahendamine.

Üldosakonna peamised ülesanded on ameti ja avalikkuse vaheliste suhete korraldamine; rahvusvaheliste suhete korraldamine; ameti halduskorralduse tagamine; ameti valduses oleva riigivara ja vahendite haldamine ning riigihangete korraldamine; töövahendite ja inventari olemasolu tagamine; personalitöö ja koolituste korraldamine; eelarve projekti koostamine ja finantskontrolli teostamine; klienditeeninduse ning dokumendihalduse korraldamine ja arhiivi haldamine.

Raudtee- ja energiateenistuse põhitegevusteks on energia- ja raudtee ettevõtjatele tegevuslubade väljaandmine kui ka kehtetuks tunnistamine, hindade kooskõlastamine, liitumistasude meetodikate kui ka tüüptingimuste kooskõlastamine, tarnekindluse ja kvaliteedi kontroll ja monitooring, raudteeinfrastruktuuri läbilaskevõime jaotamise järelevalve ning järelepäringute ja kaebuste lahendamine. Energiateenistuse üks kesksemaid ülesandeid on tarbijatele stabiilsete tingimuste tagamine elektri-, kaugkütte- ja maagaasiturul. Oma tegevuses lähtub raudtee- ja energiateenistus energeetika- ja raudteesektorit reguleerivatest õigusaktidest: elektrituru-, maagaasi-, kaugkütte-, vedelkütuse- ja raudteeseadusest. Energiasektori tururegulaator täidab alljärgnevat ülesandeid:

- Kooskõlastab elektri- ja gaasi võrguteenuse hinnad enne nende jõustumist (nn *ex-ante* hinnaregulatsioon).
- Kooskõlastab elektri- ja gaasivõrguga liitumise meetodikad enne nende jõustumist.
- Kooskõlastab mittevabatarbijatele müüdava elektrienergia kaalutud keskmise piirhinna.
- Kooskõlastab turgu valitsevat seisundit omava gaasiettevõtja kodutarbijale müüdava gaasi hinna müügmarginali piirmäära (*ex-ante*) ja jälgib tarbijatele hinnavahe kompenseerimist (*ex-post*).
- Kooskõlastab kaugkütte soojuse piirhinnad juhul, kui ettevõtja aastane konsolideeritud müügi maht on üle 50 000 MWh aastas (ettevõtjatele müügi mahuga alla 50 000 MWh aastas kooskõlastab soojuse hinnad kohalik omavalitsus).

- Kooskõlastab soojuse- ja elektri koostootmise protsessis toodetava soojuse piirhinna.
- Lahendab kohaliku omavalitsuse ja kaugkütteettevõtjate vahelisi vaidlusi soojuse piirhinna küsimustes.
- Kooskõlastab gaasi- ja elektriettevõtja võrguteenuste osutamise tüüptingimused, müügikohustuse täitmiseks müüdava elektrienergia müügi tüüptingimused ning gaasi müügilepingu tüüptingimused kodutarbijatele.
- Väljastab ja tühistab tegevuslubasid elektrivõrguteenuse osutamiseks, elektri tootmiseks ja müügiks, gaasi võrguteenuse osutamiseks ja gaasi müügiks ning soojuse tootmiseks, jaotamiseks ja müügiks. Koos tegevusloa väljastamisega sätestab tegevusloa tingimused. Kontrollib väljastatud tegevuslubade sätestatud tingimuste täitmist.
- Kontrollib elektri ja gaasi süsteemihalduri (põhivõrgu) poolt müüdava bilansienergia hindu ja bilansilepingu tingimusi.
- Kontrollib, kas turuosalistel järgivad seaduste ja nende alusel kehtestatud õigusaktidega ettenähtud nõudeid ja täidavad asjakohaseid kohustusi (raamatupidamise eristatus, süsteemihalduri sõltumatus, informatsiooni avaldamine, kolmanda osapoole juurdepääs võrgule, jne).
- Avalikustab oma veebilehel kooskõlastatud hinnad ja tasud.
- Kontrollib müüdava vedelkütuse ning elektrienergia kvaliteedi vastavust kehtestatud normidele.
- Lahendab kohtueelse menetlejana turuosalistel vahelisi vaidlusi.
- Koostab ettekirjutusi ja algatab vääртеomenetlusi seaduste rikkumise korral.
- Teeb koostööd Eesti teiste järelevalveasutuste ja välisriikide regulaatoritega ning täidab muid seaduste ning põhimäärusega sätestatud ülesandeid.
- Koostab Euroopa Komisjonile aruande elektri- ja gaasituru toimimisest Eestis.

2.1.1 Energiasektori tururegulaatori sõltumatus

Amet on sõltumatu asutus otsuste tegemise osas. Vastavalt haldusmenetluse seadusele ning raudtee- ja energiasektorit reguleerivatele elektrituru-, maagaasi-, kaugkütte- ja vedelkütuse- ja raudteeseadusele annab KA välja haldusakte: otsuseid ja ettekirjutusi. Näiteks kooskõlastab KA otsusega hindu või otsustab neid mitte kooskõlastada. Otsusega väljastatakse ettevõtjatele tegevusluba või otsustatakse tegevusluba mitte väljastada või tunnistada kehtetuks. Samuti lahendatakse otsustega tarbijate kaebusi ettevõtjate tegevuse suhtes või turuosalistel vahelisi vaidlusi. Ettekirjutusi tehakse ettevõtjatele juhul, kui on ilmnunud seaduse rikkumisi. Vastavalt seadustele peavad otsused olema motiveeritud ja põhjendatud. Turuosalistel kaebuste lahendamise eesmärgiks on, et kohtu asemel saab tarbija või muu turuosaline pöörduda KA poole, kes teeb otsuse kohtust kiiremini, nimelt on seadusega pandud KA-le kohustus teha otsused hiljemalt 60 päeva jooksul alates kaebuse laekumisest.

KA otsused on sõltumatud nii poliitiliselt kui ka energiaettevõtjatest ning nende tegemisel lähtutakse seadustest. KA otsust ei saa muuta ega tunnistada kehtetuks ei minister ega valitsus. Vastav regulatsioon on sätestatud Vabariigi Valitsuse seaduse §

93 lg 6, mis sätestab, et vabariigi valitsuse seadusega sätestatud teenistusliku järelevalve kord ei laiene:

- 1) riikliku järelevalve toimingutele ning riikliku sunni kohaldamisel antud otsustele;
- 2) seaduses ettenähtud juhtudel täidesaatva riigivõimu asutuse ja ametiisiku akti või toimingute peale esitatud kaebuse või protesti kohtueelsele lahendamisele.

KA otsused ja ettekirjutused võib vaidlustada halduskohtus 30 päeva jooksul alates otsuse või ettekirjutuse kättesaamisest. Halduskohtu otsused võib omakorda vaidlustada ringkonnakohtus ja ringkonnakohtu otsused Riigikohtus. Kuna Eesti on õigusriik, siis tuleb ka otsuste ja ettekirjutuste vaidlustamisse suhtuda kui normaalsesse protsessi, kus nii ettevõtjatele kui ka tarbijatele on tagatud õiguskaitse. Aastal 2009 tegi raudtee- ja energiateenistus kokku 284 otsust ja 1 ettekirjutus. 2009.a oli KA-l 8 kohtumenetlust, millest kaotati üks, mida võib lugeda heaks tulemuseks ning see iseloomustab tehtud töö kvaliteeti.

Energiaturu regulaatori töömahtu iseloomustab nii aastas teostatud otsuste, ettekirjutuste, analüüside kui ka reguleeritavate ettevõtjate arv.

2009 aastal tehti:

tegevuslubade väljastamiseks/tühistamiseks 63 otsust/käskkirja;

turuosaliste vaheliste vaidluste lahendamiseks 12 otsust;

ettevõtetele koostati 1 ettekirjutus;

liitumistasude meetodikate ja tüüptingimuste osas 28 otsust;

hindade kooskõlastamise või kooskõlastamata jätmise osas 181 otsust;

teabenõudeid ja järelepärimisi 208.

Kõige suurema töömahuga on hindade kooskõlastamise protsess, mistõttu annab parima ülevaate teenistuse tööst ettevõtjate arv, kellele teostatakse hinnaregulatsiooni. 01.06.2010 seisuga teostab KA hinnakontrolli alljärgnevate ettevõtjate üle:

Elektri põhivõrk 1

Elektri jaotusvõrgud 38

Gaasi põhivõrk 1

Gaasi jaotusvõrgud 26

Kaugkütte müügi ja/või jaotamisega tegelevad ettevõtted 27

Elektritootjaid 48 sh elektri ja soojuse koostootjad 19

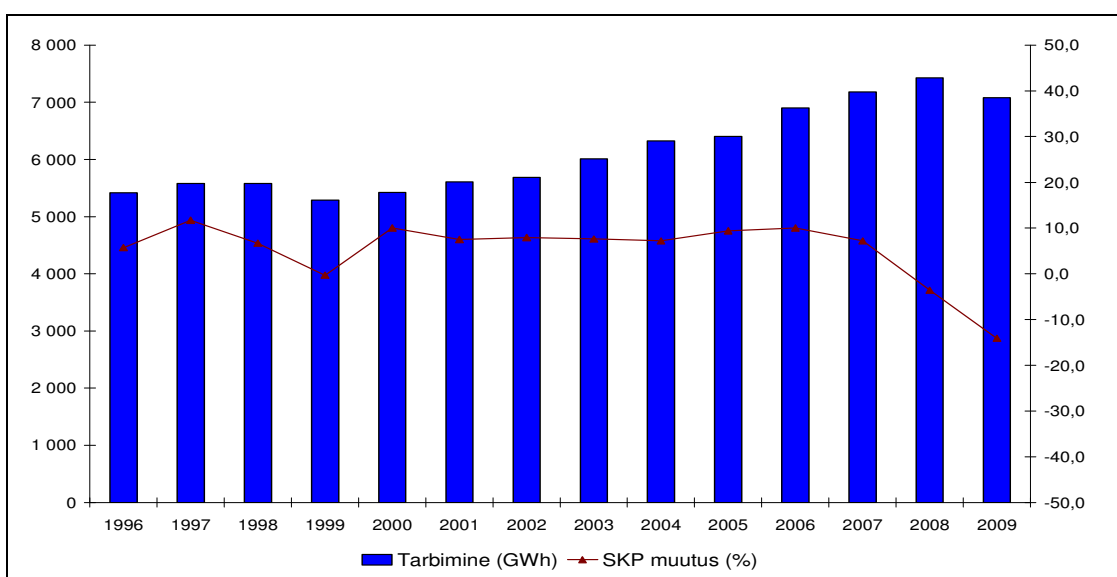
Raudtee-ettevõtjad 24

Kokkuvõttes võib väita, et Eesti täidab EL-i elektri- ja gaasituru direktiivis sätestatud regulaatori sõltumatuse nõuet. Amet on sõltumatu nii otsuste tegemisel kui ka asutuse juhtimisel, samuti võib lugeda piisavaks rahastamise taset.

2.2. Arengud elektriturul

2.2.1 Arengud elektri hulgiturul

Võrreldes teiste EL liikmesriikidega on Eesti elektriturg väike. 2009. aasta andmete kohaselt kujunes elektrisüsteemi tippvõimsuseks 1513 MW (18.12.2009), aastaseks toodanguks 7,9 TWh. Imporditi 3,0 TWh, eksporditi 2,9 TWh, sisemine tarbimine oli 7,1 TWh ja kaod 0,9 TWh. 1999. aastast kuni 2008.a. toimus elektrienergia tarbimise pidev kasv keskmiselt 4,5% aastas (joonis 2.1-1). 2009. aastal toimunud majanduslanguses, kus SKP langes 14,1%, langes elektrienergia tarbimine 4,7%. Samas tuleb märkida, et juba 2009. aastal suurenes import võrreldes 2008. aastaga 120% ja esmakordselt ületas import ekspordi.

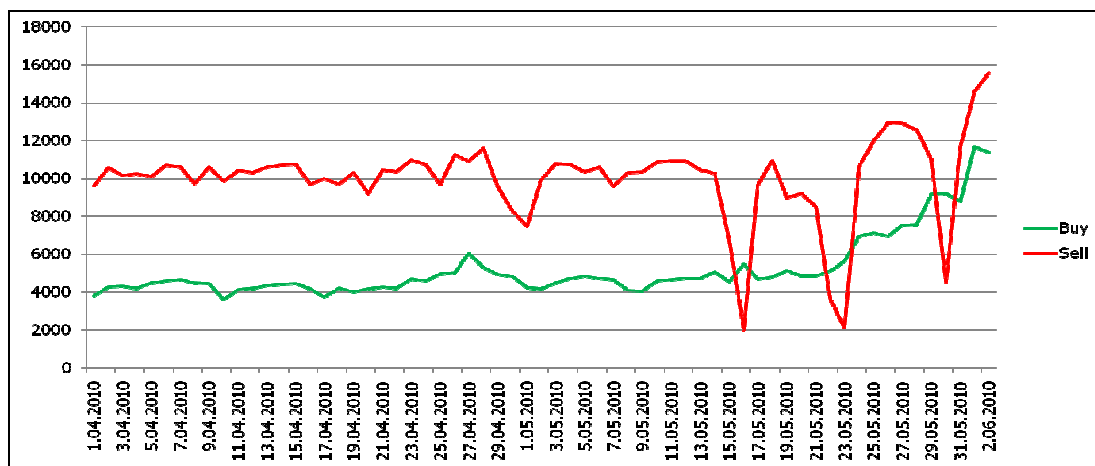
Joonis 2.1-1 Elektrienergia lõpptarbimine Eestis (ei sisalda võrgukadusid). Allikas: Statistikaamet

Vastavalt EL-i direktiivi erandile peab Eesti avama oma elektrituru 35% ulatuses aastaks 2009 ning kõikidele tarbijatele aastaks 2013. Selleks, et turu avamine toimuks õigeaegselt oli vabatarbijatel alates 2009. aastast õigus osta elektrienergiat avatud turult. Vabatarbijaks määratleti tarbija, kes kasutab elektrienergiat tarbimiskohas kalendriaasta jooksul ühe või mitme liitumispunkti kaudu vähemalt 2 GWh aastas ehk kõik vabatarbijad aastas kokku 35% Eesti elektrienergia tarbimisest. Seadus lubas vabatarbijatel jätkuvalt elektrienergiat osta ka reguleeritud tariifidega. Kuna reguleeritud tariifid olid madalamad turuhinnast ei kasutanud vabatarbijad võimalust osta elektrienergiat avatud turult. Seega ei vahetanud ükski vabatarbija elektrienergia müüjat kuigi seadusandlus seda võimaldas. 2010. aasta jaanuaris võeti vastu ulatuslikud seadusemuudatused, mis tagaksid reaalse 35% elektrituru avanemise. Muuhulgas võeti vabatarbijatelt õigus osta elektrit reguleeritud hinnaga, ehk nad suunati avatud turule ning loodi regulatsioon elektribörsi toimimiseks Eestis.

Aprillis 2010 laienes Põhjamaade Elektribörs *Nord Pool Spot* (edaspidi NPS) Eestisse, luues NPS Estlink hinnapiirkonna päev ette kauplemisega (Elspot) elektribörsi. Kui 2009. aastal võis käsitleda Eesti elektriturgu kui rahvuslikku, kus suurim elektritootja omas ca 90% turuosa, siis alates 2010. aastast osalevad Eesti turuosalised ka Soome ja teiste Balti riikide turgudel.

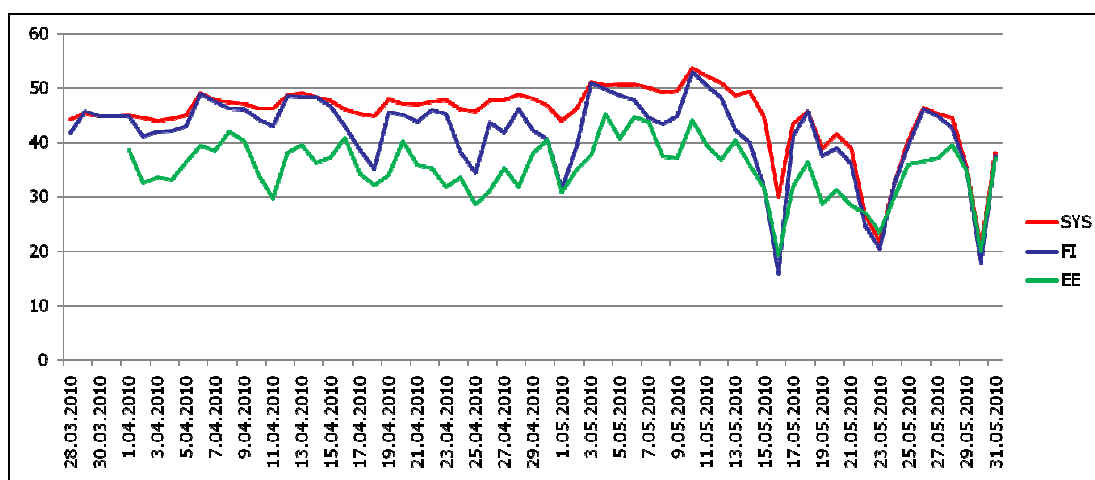
Lisaks eeltoodule allkirjastasid 22.04.2010 Balti elektrisüsteemihaldurid Elering OÜ, LITGRID ja Augstsprieguma Tlkls AS Memorandumi, kus kolmepoolselt lepidi kokku et Balti süsteemihaldurid teevad kõik endast oleneva Balti kolme (Eesti, Läti ja Leedu) hinnapiirkonna avanemise eeltingimuste täitmiseks, et NPS saaks avada need hinnapiirkonnad hiljemalt 1. jaanuariks 2011.

01.06.2010 seisuga oli NPS Estlink hinnapiirkonnas 11 turuosalist sh ettevõtjad Lätist ja Leedust. Aprillis oli kauplemismaht 134 GWh ja mais 172 GWh, päevane kauplemismaht jäi vahemikku 3,6-11,7 GWh. Joonisel 2.1-2 on esitatud päevased kauplemismahud, millest võib näha trendi mahtude kasvamisele.

Joonis 2.1-2 NPS Estlink hinnapiirkonna päevased kauplemismahud (MWh)

Keskmiseks päevahinnaks kujunes aprillis 35,79 EUR/MWh (56,00 senti/kWh) ja mais 34,81 EUR/MWh (54,47 senti/kWh). Kõrgeim hind oli 56,25 EUR/MWh (88,01 senti/kWh) ja madalaim 2,00 EUR/MWh (3,13 senti/kWh). Hinnadünaamika võrdluses NPS Helsinki hinnapiirkonna ja NPS kogu süsteemihinnaga on toodud joonisel 2.1-3. Tulenevalt Estlink 1 kaabli ülekandevõimsuse puudujäägist erinesid hinnad 78% kauplemistundidest. Eesti suurima elektritootja Narva Elektriijaamad reguleeritud hind on 29,41 EUR/MWh (46,01 senti/kWh), kuid tulenevalt kõrvalturu Helsinki hinnapiirkonna kõrgematest hindadest toimus kauplemine valdavalt reguleeritud hinnast kõrgemal tasemel.

Joonis 2.1-3 NPS Estlink hinnapiirkonna võrdlus NPS Helsinki ja kogu NPS süsteemi hinnadünaamikaga (EUR/MWh)

2.2.2 Arengud elektri jaeturul

Eestis on käesoleval ajal läbimas üleminekuperioodi elektrituru avamiseks, mistõttu on mittevabatarbijad kohustatud ostma elektrienergiat neid teenindavalt võrguettevõtjalt ning neil puudub tarnija vahetamise võimalus. Jaeturul on suurima turuosaga ettevõtja Eesti Energia AS, kelle turuosaka oli 2009. aastal 87%.

Septembris 2008 kooskõlastas KA Eesti Energia AS-le lõpptarbijatele müügikohustuse täitmiseks müüdava kaalutud keskmise elektrienergia piirmääraks 50,79 senti/kWh ja juulis 2009 piirmääraks 47,54 senti/kWh, mille alusel rakendab müüja konkreetset hinnakirja. 2009. aasta keskmiseks lõpptarbijate hinnaks koos võrguteenuse, aktsiisi ja taastuva energia toetusega (ilma käibemaksuta) kujunes kodutarbijale 122,62 senti/kWh ja äritarbijale (kõik kes ei ole kodutarbijad) 95,48 senti/kWh.

Tarbijate hinnaregulatsiooni ja müügikohustust on käsitletud peatükis 6.

2.2.3 Arengud elektrivõrkude osas

Eesti energiasüsteem ehitati endise Nõukogude Liidu (edaspidi *NL*) ühtse energiasüsteemi osana. Käesoleval ajal töötab Eesti elektrisüsteem sünkroonselt SRÜ ja Balti riikide elektrisüsteemide ühenduse IPS/UPS koosseisus ja on vahelduvvooluline pidi ühendatud Läti ja Venemaaga ning alalisvoolu ühenduse kaudu Soomega. Valgevene, Vene, Eesti, Läti ja Leedu riikidevaheliste vahelduvvoolu ühenduste läbilaskevõimsused on suured, mis eeldab tihedad koostööd süsteemihaldurite vahel ühise sünkroonse paralleeltöö planeerimisel ja juhtimisel. Eesti elektrisüsteemi 110-330 kV ühendused on toodud joonisel 3.1-1.

Eestis on üks põhivõrguteenust teostav ettevõtja (TSO) Elering OÜ, kes on ka süsteemihaldur ning 38 jaotusvõrguteenust pakkuvat ettevõtjat. Põhivõrguettevõtjale kuuluvaid ülekandeliine (110kV-330kV) on kokku 5200 km, jaotusvõrkudele kuuluvaid madal- ja keskpingeliine kokku 66 500 km.

2.2.3.1 Võrguteenuse tariifid

Elering OÜ-l kui ka Eesti Energia Jaotusvõrk OÜ-l on käimas 2008-2010 regulatsiooniperiood. Alates 1. märtsist 2009 tõusid Eesti Energia AS kontserni kuuluva Eesti Energia Jaotusvõrk OÜ võrgutasud 1% võrra 10,4% inflatsiooni juures ehk realses väärtuses (inflatsiooni arvestamata) langesid 9,4%. Elering OÜ võrgutasud tõusid 3,3% võrra, kuid realses väärtuses langesid 7,1% võrra. Järgmisel 3-aastasel regulatsiooniperioodil on eesmärk jätkata investeerimist võrkude uuendamisse, vähendades sellega nii võrgukadusid kui ka rikete arvu ning nende kestvust. Eleringi põhilised investeeringud on suunatud uute ühenduste loomiseks teiste riikidega ning avariiservjaamade rajamiseks.

2009. aasta ülekandetariifiks kujunes 11,83 senti/kWh (7,56 EUR/MWh) ja jaotusteenuse hinnaks suurtarbijale 20,75 senti/kWh (13,26 EUR/MWh) ja kodutarbijale 60,12 senti/kWh (38,42 EUR/MWh).

2009. aasta detsembris esitas Elering OÜ KA-le taotluse uute võrgutasude kooskõlastamiseks, eelkõige põhjusel, et lülitada tariifi ulatuslikud investeeringud uue Soome- Eesti vahelise merekaabli Estlink 2 rajamiseks. Tulenevalt eeltoodust ja 8%

müügimahu langusest tõsteti tariifi 11%. Kuna tariif kujuneb vastavalt ajaloolisele tegelikule müügimahule, siis on oodata tulevikus tariifi langust. Samas tuleb ära märkida, et keskmine hinnatõus alates 2005 aastast on vaid 1,6%.

2.2.3.2 Riikidevahelised elektriühendused

Kuni Ignalina TEJ sulgemiseni 31.12.2009 puudus rahvusvahelise ühendusvõimsuse defitsiit Eesti piiril ehk ei eksisteerinud nn pudelikaelu. Ignalina TEJ sulgemine tõi kaasa Leedu muutumise eksportijast importijaks süsteemiks. Kuna ülekandevõimsuse puudujääke tekkinud ei olnud, polnud Balti regionaalsel elektriturul vajadust rakendada ülekoormuse juhtimist ja jagada riigipiire ületavate ülekandevõimsuste kasutusõigusi oksjonite abil alates 01.01.2007 nagu nõudis seda EL-i määrus 1288/2003 (täiendanud EÜ 9.11.2006 otsuse 2006/770/EÜ p. 3.2 (g)). Erijuhtudel tekkivate piirangute juhtimiseks oli olemas ülekoormuse juhtimise põhimõtted.

Balti elektrisüsteemihaldurid alustasid läbirääkimisi piiriüleste ülekandevõimsuste jaotamise ühise turupõhise mehhanismi rakendamise osas Balti elektrisüsteemide vahel. Balti elektrisüsteemihaldurid Elering OÜ, LITGRID ja Augstsprieguma Tīkls AS allkirjastasid memorandumid, mis sätestab võimsuste jaotamise ja ülekoormuste juhtimise ühise meetodika rakendamise Balti elektrisüsteemide vahel. Kolmepoolselt lepiti kokku, et riikidevaheliste ülekandevõimsuste jaotamisel hakatakse alates 2011. a kasutama kaudse oksjoni põhimõtet, mis tagab tootjatele-müüjatele parimad võimalused kaubanduseks ja tarbijatele alati regiooni parima hinna. Alates 1. aprillist 2010. a. kuni 2011. aastani Eesti ja Läti vaheliste NPS Estlink hinnapiirkonnas kauplemise tulemusena toimuvatele tarnetele tagatakse ülekandevõimsus võimsuste optimeerimise mehhanismi kasutades, kus vähemalt 80% kogu ülekandevõimsusest jaotatakse NPS'i kauplemisplatvormi kaudu. Ülejäänud ülekandevõimsused jaotatakse nädalapõhiste võimsusoksjonite abil, kus etteostetud ülekandevõimsust saab kasutada kaks-päeva-ette planeerimise faasis kauplemiseks kahepoolsete ostu-müügi lepingute alusel.

13.08.2009 kiitis Konkurentsiamet heaks Elering OÜ (põhivõrguettevõtja) poolt vastavalt Euroopa Liidu määrusele nr. 1228/2003 artikkel 5 p. 2 välja töötatud üldise kava kogu edastamisvõimsuse ja võrgu läbilaskepiiri arvutamiseks võrgu elektriliste ja füüsikaliste näitajate põhjal.

2010. a., eelkõige seoses Ignalina TEJ sulgemisega, suurenes ka elektri transiit ning ilmnes ülekandevõimsuse puudujääk nii Soome-Eesti kui ka Läti-Eesti ühendusel. Kui Eesti-Läti ühendusel tekib puudujääk vaid ebasoodsates tingimustes (ühenduse remonttööd, ebasoodsate ilmastiku olude mõjul ülekandevõimsuse vähenemine) siis Soome-Eesti ühendusel on ülekandevõimsuse puudujääk peaaegu pidev. Tulenevalt ilmnenu vajadusest on plaanis tugevdada Läti-Eesti vahelisi ühendusi. Kavas on käivitada Estlink 2 ühendus (2013 aastal), mille tulemusel kujuneks Eesti ja Soome vahelise ühenduse koguvõimsuseks 1000 MW.

2.2.4 Arengud elektri varustuskindluse osas

2009. aasta andmete kohaselt kujunes Eesti elektrisüsteemi tippvõimsus 18. detsembril, kui tarbimine oli 1513 MW ja tegelik tootmisvõimsus 1873 MW. Installeeritud võimsusi Eesti elektrisüsteemis on 2437 MW. 2009. aastal lisandus 114 MW genereerimisvõimsust, millest 50 MW on koostootmisjaamad ja 64 MW

tuulepargid. Iru Elektri jaam korrigeeris oma tootmisandmeid, mille tulemusel vähenes võimsus 20 MW võrra.

Eleringi varustuskindluse aruande kohaselt on 2011 kuni 2016 aasta Eesti elektrisüsteemi nõuetele vastav tootmisvaru tagatud, juhul kui on võimalik kasutada kõiki tootmiseadmeid ja ehitatakse uusi vastavalt teadaolevatele plaanidele. Peale 2016. aastat tarbimise kasvu tõenäolise arengu korral ei ületa tootmise puudujääk 200 MW kuni aastani 2020 ning pärast 2020. aastat 900 MW. Juhul, kui uusi tootmiseadmeid ehitatakse vastavalt tootmise arengu optimistlikule stsenaariumile, on kogu vaadeldava perioodi jooksul tootmisvõimsusi piisavalt, et tagada Eesti-siseste tootmisvõimsuste piisavus ka erakordselt külmade talvede korral.

Tarbimise kiire kasvu korral ei piisa pärast 2016. aastat tootmise konservatiivses stsenaariumis ettenähtud tootmisvõimsustest, et tipukoormuse ajal tasakaalustada tarbimist kodumaise tootmisega ning puudujääk võib aastail 2016-2020 ulatuda kuni 1000 MW-ni. Konservatiivse stsenaariumi puhul tootmises ja kiire tarbimise korral võib puudujääk tipukoormuse katmisel ulatuda 1400MW-ni aastatel 2020 kuni 2025.

Vastavalt elektrituruseadusele on KA-I õigus kohustada süsteemihaldurit korraldama konkursi uute tootmisvõimsuste või energiatõhusust edendavate nõudluse juhtimise meetmete loomiseks kui süsteemihalduri koostatud aruande põhjal on süsteemi tootmiseadmete võimsuse varu väiksem tarbimisenõudluse rahuldamiseks vajalikust võrgueeskirjas sätestatud varust või kui see on vajalik keskkonnakaitse huvides uute algjärgus tehnoloogiate edendamiseks.

Elektrivõrgu varustuskindluse taset ajavahemikul 5-15 aastat võib samuti lugeda piisavaks kui Elering järgib punktis 5.1.3 kirjeldatud investeringute kava. Kõige tähtsamad projektid on aastaks 2014 valmiv teine Eesti-Soome vaheline kõrgepinge alalisvooluühendus Estlink 2 ning kaks kiiresti käivituvat avariireservjaama võimsusega 100 MW ja 150 MW, mis valmivad 2013. ja 2015. aastal. Elektrisüsteemi juhtimiseks ja kavandamiseks reaalajas on kavas 2010. a. juurutada spetsiaalne bilansihaldustarkvara.

Kokkuvõtlikult võib öelda et Eesti elektri varustuskindlus on tagatud ka pikemas perspektiivis kui jätkatakse tootmisvõimsuste ja võrguarendus investeerimiskavade täitmist plaanipäraselt. Täpsemalt on Eesti elektri varustuskindlust käsitletud peatükis 5.1.

2.2.5 Tegevusalade eristamine elektrivõrkude osas

Alates 01.07.2010 on elektrituruseaduses sätestatud nõue, et põhivõrguettevõtja ei või samal ajal olla jaotusvõrguettevõtja ega kuuluda ühte kontserni ettevõtjaga, kes tegutseb elektrienergia tootmise või müügiga seotud tegevusaladel. Eesti põhivõrguettevõtja Elering OÜ on omanikuliselt eristatud kõigist teistest elektrienergia tootmise või müügiga tegutsevatest ettevõtjatest alates 27.01.2010. Elering OÜ aktsiad kuuluvad 100% Eesti riigile.

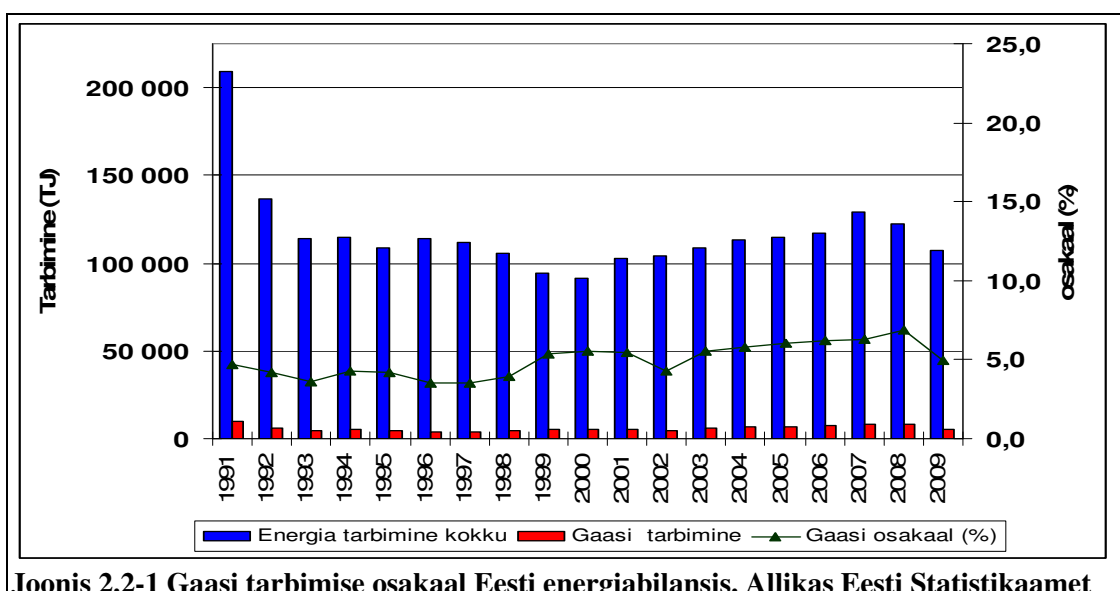
Põhjalikult on tegevusalade eristamist ja võrdse kohtlemise tagamist käsitletud peatükis 3.1.4.

2.3. Arengud maagaasiturul

2.3.1 Arengud maagaasi hulgiturul

2009. aastal tarbiti maagaasi kokku 655,1 milj m³ (6,10 TWh = 0,5 Mtoe). Sellest 25,4 milj m³ (0,24 TWh = 0,02 Mtoe) kasutati elektri tootmiseks, 310,6 milj m³ (2,89 TWh = 0,25 Mtoe) soojuse tootmiseks elektrijaamades ja katlamajades, 163,6 milj m³ (1,52 TWh = 0,13 Mtoe) kodu- ja äritarbijate poolt kütteks ning 155,2 milj m³ (1,44 TWh = 0,12 Mtoe) tööstuslikul otstarbel (joonis 4.2-1).

Maagaasi osakaal Eesti energiabilansis¹ on 5,0% (joonis 2.2-1) ja kütusebilansis 10,7% (joonis 4.2-2), seega ei ole tegemist eriti suure osakaaluga ning nagu juba eelpool mainitud, kasutatakse gaasi eelkõige tööstuslikul otstarbel ja kütteks. Seejuures on maagaasi osakaal elektrienergia tootmisel vaid 4,0% (joonis 3.2-1), kuid soojuse tootmisel koguni 48,1% (joonis 4.2-3).

Joonis 2.2-1 Gaasi tarbimise osakaal Eesti energiabilansis. Allikas Eesti Statistikaamet

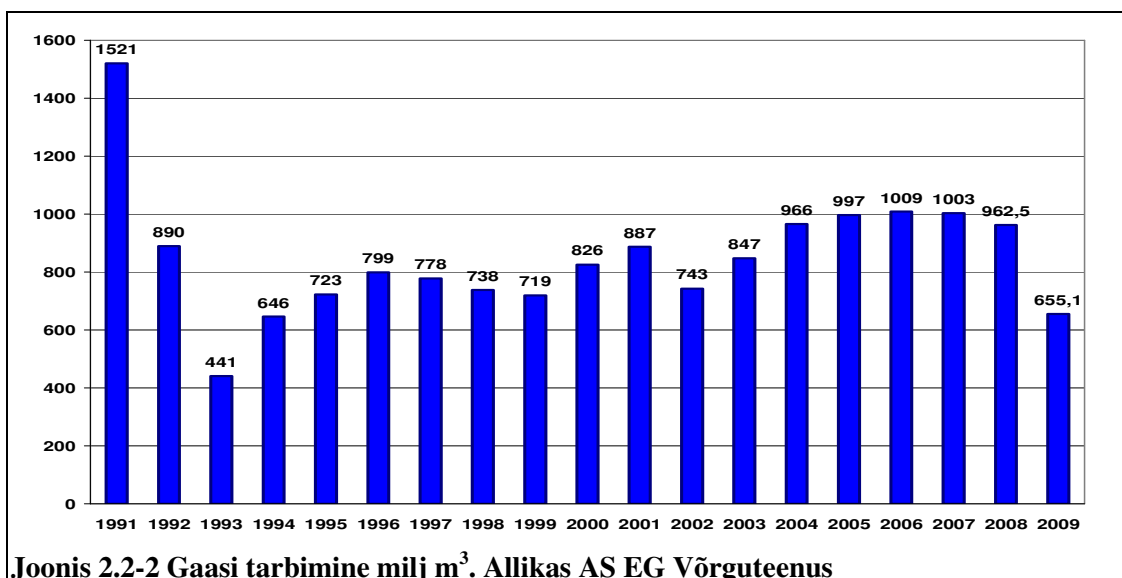
2009.a. toimus maagaasi tarbimise 32% langus (joonis 2.2-2 järgneval lehel), mis on osaliselt seotud üldise majanduslangusega kuid suurimat mõju avaldas väetisetootja AS Nitrofert tegevuse peatumine 2009.a. veebruaris. Kui 2008.a. oli tööstustarbijate osakaal kogu tarbimisest 39,7% siis 2009.a. oli tööstustarbijate osakaal vaid 21,3%. Väetisetootja AS Nitrofert poolt tarbitav gaasi kogus moodustas ligi 20% kogu Eesti gaasitarbimisest.

AS Eesti Gaas on ainuke maagaasi importija Eestis ja on seega turgu valitsevas seisundis. Eeldused konkurentsi tekkimiseks hulgiturul on praegustes tingimustes praktiliselt olematud, sest lisaks tõsiasi, et puuduvad teised importijad, on gaasi võimalik tarnida vaid Venemaalt.

Gaasi impordihind kujuneb arvestuskuule eelneva kuue kuu raske ja kerge kütteõilide keskmiste hindade USD/tonn ja USD/EUR vahetuskurss järgi hinnavalemi alusel. Hulгимүүгил ega müügil vabatarbijatele hindasid ei kooskõlastata ning AS Eesti Gaas

¹ Energia lõpptarbimine- energia, mis on saadud ja tarbitud pärast kõiki vahepealseid muundamisi teisteks energialiikideks (elektrienergia, soojus, kütus). (Eesti Statistikaamet)

kui ainuke hulgimüüja müüb gaasi kokkuleppe hinnaga nii oma võrguga ühendatud vabatarbijatele kui ka edasimüügiks teistele võrguettevõtjatele.

2.3.2 Arengud maagaasi jaeturul

Sarnaselt hulgiturule on ka jaeturu osas AS Eesti Gaas turgu valitsevas seisundis. 2009.a oli AS-i Eesti Gaas osakaal jaeturul 92% ning ülejäänud 8% jaeturul müüdavast gaasist ostetakse võrguettevõtjate poolt AS-lt Eesti Gaas.

Erinevalt hulgiturust on jaeturul konkurents aktiveerunud. Erinevad gaasi müüjad (võrguettevõtjad) ostavad AS-lt Eesti Gaas gaasi ning konkureerivad selle edasimüügil. Konkreetseks näiteks jaeturu aktiveerumise osas on see, et 2008. aastal vahetati gaasi müüjat ligikaudu 1 109 juhul, 2009. aastal juba 1576 juhul.

2009 a. kujunes gaasi lõpptarbija hinnaks (koos maksudega) kodutarbijale 5501,04 kr/1000m³ ja äritarbijale 4426,26 kr/1000m³ (tabel 4.2-4). Võrdluseks olgu toodud, et gaasi lõpptarbija hinnaks 2008.a. oli kodutarbijale 5281,75 kr/1000m³ ja äritarbijale 4837,90 kr/1000m³.

2.3.3 Arengud maagaasi võrkude osas

Eestis on ülekandetrasse (rõhk üle 16 bar) ~880 km ja jaotustrasse on ~2035 km. 2009.a. valmis ühendused Ahtme Soojuselektrijaama ja Muuga sadamaga. Järgneva projektidena on plaanis arendada gaasivõrk Paldiskisse.

Eesti suurima gaasi võrguteenuse ettevõtja AS EG Võrguteenuse ülekandeteenuse ja jaotusvõrguteenuse hinnad on esitatud tabelis 2.2-1. Väikeste võrguettevõtjate võrguteenuse hinnad jäid 2009.a. vahemikku 340 kuni 1270 kr/ 1000m³.

Tabel 2.2-1 AS EG Võrguteenus gaasi võrguteenuse hinnad vastavalt rõhule

Võrguteenuse liik	2008		Alates 01.07.2009	
	kr/1000 m ³	EUR/1000 m ³	kr/1000 m ³	EUR/1000 m ³
ülekandeteenus rõhul üle 16 bar	93,7	5,99	137,55	8,79
jaotusteenus rõhul 0,1 kuni 16 bar	217,7	13,91	276,28	17,66
jaotusteenus rõhu alla 0,1 bar	772,7	49,38	829,47	53,01

2.3.4 Arengud maagaasi varustuskindluse osas

Majanduslik olukord Eestis ja maagaasi sisseostuhinna järsk tõus tõi 2008.a. ja 2009.a. endaga kaasa ulatuslikud muudatused gaasitarbimises. Gaasi tarbimine langes kahe aastaga võrreldes 2007.a. 1003 milj.m³-lt (9,33 TWh= 0,8 Mtoe) 2009.a. 655 milj.m³-le (6,10 TWh= 0,5 Mtoe), mis tähendab 35% langust. AS Nitrofert, kelle tarbimine moodustas 22% kogu Eesti tarbimisest, peatas määramata ajaks tootmise. Käivitused puidul ja turbal töötavad Tallinna Vao ja Tartu Anne Soojuskoostootmisjaamad, mis vähendasid samuti gaasi tarbimist. 2009. aasta andmete kohaselt kujunes süsteemi tippvõimsuseks 4350 tuh.m³ ööpäevas (1684 MW), mis jääb tunduvalt alla süsteemi maksimaalsele läbilaskevõimele. Maagaasi tippkoormused aastate lõikes on esitatud tabelis 4.1.2. Eestis puudub ülekandevõimuse defitsiit ja ka tulevikus ei ole ette näha defitsiidi tekkimist.

AS Eesti Gaas on sõlminud AS-ga Gasprom gaasi tarnelepingu 2015. aasta lõpuni tarnemahuga kuni 7 miljonit m³/ööpäevas. Nimetatud gaasi kogus on piisav Eestile strateegiliselt vajaliku gaasivarustuse tagamiseks. AS Gasprom kasutab gaasi hoiustamiseks Läti Inčukalnsi mahutit, mis täidetakse suveperioodil, et tagada vajalik gaasivaru Eestile ja Lätile.

Eestil on piisav ülekandevõimsus ja ühendused, et tagada N-1 kriteerium täitmine gaasi ülekande osas. Ka ei ole Eesti puhul probleemiks ülekandevõimsuse ammendumine. Samas on teada, et probleemid võivad ilmneda Venemaa poolsete gaasitarnete osas tippkoormuse katmiseks gaasivarustuse osas. Nimelt võib tipuajal tekkida häireid gaasi tarnetes kui katkeb Eesti-Läti vaheline Karksi ühendus, mille kaudu tarnitakse gaasi Läti Inčukalnsi mahutist või kui eelpoolnimetatud gaasimahuti on tühi. Sellisel juhul tuleks gaasivarustuse tagamiseks kasutusele võtta Venemaalt tulev Värska ühendus. Läbilaskevõime poolest on Eesti Venemaa vahelised Narva ja Värska ühendus küll piisav, et läbi lasta Eestile vajalik hulk gaasi kuid Narva ühenduse läbilaskevõime on piiratud Venemaa poolse läbilaskevõime piirangu tõttu. Tarnekindluse tõstmise osas oleks oluline Eesti-Soome maagaasiühenduse rajamine.

Plaanitakse rajada Soomet, Eestit ja Lätit ühendav gaasitrass Balticconnector (joonis 5.2-1). Ühendus võimaldaks parandada Eestil N-1 kriteeriumi täitmist ka juhul kui ei arvestata olemasolevat Eesti- Venemaa Narva ühendust. Balticconnector parandaks nii Eesti kui ka Soome gaasisüsteemi varustuskindlust. Kirjeldatud projekt ei ole veel siiski lõplikku kinnitust saanud ja AS-i Eesti Gaas hinnangul ei alustata gaasiühenduse ehitust enne 2013. aastat.

KA-le teadaolevalt on mitmed investorid üles näidanud huvi veeldatud maagaasi terminali ehitamiseks Eesti põhjarannikule, kuid konkreetseid investeerimisotsuseid tänaseks vastu võetud ei ole. KA on seisukohal, et veeldatud maagaasi terminal ühendatuna Balticconnector'iga parandaks nii Eesti kui ka Soome varustuskindlust ning aktiveeriks konkurentsi hulgiturul.

Kokkuvõttes on KA seisukohal, et gaasivarustuse riskid on seotud tarnega ühest allikast – Venemaalt. Võimaliku kriisilukorra puhuks on Eesti välja töötatud kava, mille alusel võib oluliselt vähendada gaasitarbimist (elektri tootmise lõpetamine, Tallinna, Narva, jt) ja suuremate keskuste soojusvarustuse osas minna üle reservkütusele.

2.3.5 Tegevusalade eristamine ja turu regulatsioon

Vastavalt maagaasiseadusele on juriidiline eristamine nõutav, kui võrguettevõtja klientide arv on üle 100 000. Samas on sätestatud, et võrguettevõtja, kes osutab ülekandeteenust, võib olla ka jaotamisteenuse osutaja, kuid ei või samal ajal olla müüja. Sellest tulenevalt on juriidiliselt eristatud vaid AS-le Eesti Gaas kuuluv võrguettevõtja ning alates 2006. aasta algusest on moodustatud eraldi äriühing AS EG Võrguteenus, kes täidab ka süsteemihalduri ülesandeid. Ülejäänud jaotusvõrkudel on alla 100 000 tarbija ja teostatud on jaotusteenuse ja müügi eristamine raamatupidamises.

Süsteemihaldur on kohustatud töötama välja tegevuskava, milles nähakse ette teiste gaasiettevõtjate ja tarbijate võrdse kohtlemise abinõud ning nende rakendamiseks võrguettevõtja töötajatele pandavad kohustused. AS EG Võrguteenus on asunud täiustama turuosaliste võrdse kohtlemise tegevuskava ja esitas selle 2010.a. mais KA-le tutvumiseks.

2.4. Avaliku teenistusega seotud küsimused elektri ja gaasisektoris sh vähekindlustatud tarbijate kaitse

KA-l lasub kohustus teostada üldist järelevalvet elektrituru- ja maagaasiseaduse täitmise üle ning rikkumise korral koostada ettekirjutusi ja algatada väärteomenetlusi. Järelevalveasutuse seisukohast lähtuvalt võib Eesti seadusandliku baasi pidada heaks, kuna annab KA-le piisavalt võimalusi tururegulatsiooni teostamiseks. Kõigil turuosalistel, nii ettevõtjal kui ka tarbijal on õigus pöörduda ka kui kohtuvälise kaebuse lahendaja poole.

Vastavalt avaliku teabe seadusele on loomulikku monopoli omavad võrguettevõtjad võrdsustatud teabevaldajaga. Samuti on KA avaliku teabe seaduse mõistes käsitletav kui teabevaldaja. Seetõttu on nii võrguettevõtjad kui ka KA kohustatud tagama juurdepääsu enda valduses olevale teabele seaduses sätestatud korras ja tingimustel. Seega on tarbijal õigus küsida teenust puudutavat infot nii KA-lt kui ka ettevõtjalt. Elektriturseadus ja maagaasiseadus sätestavad nii võrguettevõtjale kui ka elektri/gaasi müüjale kohustused informatsiooni esitamise ja avalikustamise kohta turuosalistele.

KA raudtee- ja energiateenistus ei koosta statistikat infopäringutele vastamise ja kaebuste lahendamise kohta eraldi eri sektorite lõikes. Olgu ära toodud, et elektri, gaasi ja kaugkütte sektorite peale kokku koostas KA 2009.aastal 208 vastust kaebuste ja teabenõuete osas, 11 otsust kaebuste lahendamise kohta ning seejuures tehti üks ettekirjutus.

Suurimat turuosa omav elektriettevõtja Eesti Energia AS (sh Eesti Energia Jaotusvõrk OÜ) menetles 2009.a. 564 365 pretensiooni. Neist seoses arvetega 216 800, seoses arvestitega 42 250, seoses kvaliteediga 242 450 ja muud 1745. Vastati 272 116 infopäringule.

Suurimat turuosa omav gaasi importija ja müüja AS Eesti Gaas menetles 2009.aastal 12 kaebust. AS Eesti Gaas ei koosta infopäringute ja teabenõuete osas statistikat.

Tarbijakaitsemeetmeid ja turuosaliste kohustusi on põhjalikult käsitletud peatükis 6.

2.5. Kokkuvõtlik ülevaade arengutest seadusandluses elektri- ja gaasisektoris

2.5.1 Kehtiv seadusandlus

Elektrituruseadus ja maagaasiseadus võeti vastu 2003. aastal pärast mida on neid pidevalt täiendatud vastavalt ühiskonna vajadustele ja Euroopa Parlamendi ja Nõukogu direktiividele. 2010 aasta jaanuaris võeti vastu elektrituruseaduse muudatused, millega muuhulgas loodi seadusandlus elektriköetsemiseks, nähti ette põhivõrguettevõtja omandiline eristamine, kohustati vabatarbijaid elektrienergiat ostma avatud turult (ei tohi enam osta reguleeritud hinnaga) ning muudeti energiatootjatele makstavate toetuste süsteemi. 2009. aasta juulist jõustusid uued muudatused maagaasiseaduses, millega muudeti kodutarbijale müüdava maagaasi hinna regulatsiooni.

2.5.1.1 Muudatused elektritootjatele makstavate toetuste süsteemis

2007 aasta maist muudeti skeemi taastuvate energiaallikate ja koostootmise toetamiseks. Vastavalt skeemile oli tootjatel kaks võimalust: kas müüa elektrit fikseeritud ostukohustuse hinnaga või saada toetust ning müüa elektrit turuhinnaga.

Vastavalt 2007. aastal kehtestatud süsteemile maksti taastuvast energiaallikast elektrienergia tootmisel toetust vaid juhul kui tootmiseseadme võimsus oli alla 100 MW. 1. juunil 2009 muudeti elektrituruseadust ning eemaldati tootmisvõimsust sätestav piirang. Selle tulemusel said toetust ka Narva Elektriijaamad, kes kasutasid elektri tootmiseks lisaks põlevkivile ka puiduhaket. Vastav muudatus mõjutas oluliselt makstavat toetust, tõstes makstavate toetuste kogusumma 2009. aastal 405 milj. kroonini, millest 73 milj. krooni ehk 18% maksti Narva Elektriijaamadele (allikas Elering OÜ).

Järgnevalt muudeti elektrituruseaduses toetusi käsitlevaid sätteid 2010. aasta veebruaris. Suurim muudatus elektritootjatele makstavate toetuste süsteemis oli ostukohustuse kaotamine kuid samas suurendati ettevõtjate ringi kelle on õigus saada toetust. Alates 27.02.2010 on tootjatel õigus saada toetust järgnevatel juhtudel ja summas:

- Alates 2010. aasta 1. juulist elektrienergia eest, kui see on toodetud taastuvast energiaallikast, välja arvatud biomassist 84 senti /kWh;
- alates 2010. aasta 1. juulist elektrienergia eest, kui see on toodetud biomassist koostootmise režiimil 84 senti /kWh. Juhul, kui biomassist toodetakse elektrienergiat kondensatsioonirežiimil, siis toetust ei maksta. Antud juhul on tegemist uue sättega, mis piirab ebaefektiivset taastuvate energiaallikate kasutamist;
- elektrienergia eest, kui see on toodetud tõhusa koostootmise režiimil jäätmetest jäätmeseaduse tähenduses, turbast või põlevkivitöötlemise uttegaasist 50 senti /kWh;
- elektrienergia eest, kui see on toodetud tõhusa koostootmise režiimil tootmiseseadmega, mille elektriline võimsus ei ületa 10 MW 50 senti /kWh;
- põlevkivil töötava tootmiseseadme installeeritud netovõimsuse kasutatavuse eest, kui tootmiseseade on tööd alustanud ajavahemikus 2013. aasta 1. jaanuarist kuni 2016. aasta 1. jaanuarini olenevalt CO₂ kvoodi hinnast 22-25 senti /kWh.

Muuhulgas tõsteti tuuleenergiast toodetud elektrienergia kogust, mille eest on õigus saada toetust. Varasemalt maksti toetust kuni 400 GWh tuuleenergiast toodetud elektrienergia eest Eesti kokku. Seadusemuudatusega tõsteti piir 600 GWh-ni kalendriaastas.

Eelpooltoodust selgub, et erinevalt varasemast jagatakse toetusi ka põlevkivil töötava tootmiseseadme installeeritud võimsuse kasutatavuse eest. Varustuskindluse seisukohast on põlevkivi Eestile väga oluline, sest 90% elektrist toodetakse Eestis põlevkivist, mis on kodumaine ressurss. Selleks, et tagada Eestile vajaminev installeeritud võimsus vastavalt Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi (edaspidi MKM) Eesti elektrimajanduse arengukavale aastani 2018, otsustati teha ulatuslikud investeeringud AS Narva Elektri jaamadesse uute energiablokkide rajamiseks koguvõimsusega 600MW. Selle toetuskeemi energiapoliitiliseks eesmärgiks on tagada Eesti energiajulgeolek igal ajahetkel. Toetuskeem on üles ehitatud eesmärgiga maandada põlevkivi bloki investeeringuriski seoses heitmekaubandusega kaasnevate tururiskidega, samas ei toetata tema tegutsemist Balti ja Põhjamaade ühtsel elektriturul. Nimelt on põlevkivist elektri tootmine väga CO₂ mahukas (1 MWh tootmisel tekib 1 tonn CO₂) on CO₂ hinnal suur mõju toodetavale elektri hinnale. Seetõttu on toetuse suurus otseselt seotud CO₂ kvoodi hinnaga. Kui CO₂ kvoodi hind on alla 10 EUR/tonni siis toetust ei maksta.

2.5.1.2 Muutused tarbija maagaasi hinna regulatsioonis

Varasemalt oli maagaasiseaduse alusel sätestatud kodutarbijatele müüdava gaasi hinna regulatsioon, mis vastavalt maagaasiseadusele jätkub ka pärast turu täielikku avanemist. 2009. aasta juulist jõustusid maagaasiseaduses uued muudatused, mis on liberaalsemad võrreldes eelnevaga. Kodutarbija hinnaregulatsiooni viidi sisse järgnevad muudatused:

- Kodutarbijatele müüdav gaasi hinnas sisalduv müügitarbijatele tuleb kooskõlastada vaid turguvalitseval ettevõttel. Väikestel gaasimüüjatel (kes ei ole ka turguvalitsevas seisundis) ei tule enam kodutarbijatele müüdava gaasi hinda kooskõlastada.
- KA kooskõlastab turgu valitsevas seisundis ettevõtjale (AS Eesti Gaas) müügitarbijatele, mille ettevõtte liidab gaasi impordihinnale.
- Ettevõtja kujundab ise gaasi müügitarbijatele vastavalt impordihinnale.
- Iga kalendriaasta alguses teeb ettevõtte tasaarvelduse.
- Gaasi hinna muutusest tuleb kodutarbijat teavitada 1 kuu ette (varem 3 kuud).

KA on seisukohal et uus regulatsioon tagab paremini hindade vastavuse impordihinnale ning seetõttu ka paremini hindade kulupõhisuse ja tarbijate huvide kaitse. Seaduse muudatus aitab kaasa konkurentsi arengule. Väikestel gaasimüüjatel on paremad võimalused turul konkureerimiseks, sest puudub konkurentsi takistav tegur piirhindade kooskõlastamise näol.

Vastavalt maagaasiseaduse muudatusele kooskõlastas KA 01.10.2009 AS-le Eesti Gaas kodutarbijatele müüdava gaasi hinna müügitarbijatele ning Eesti Gaas rakendab uut regulatsiooni juba alates 01.10.2009.

2.5.1.3 Maagaasi koguste korrigeerimisest

2008. aasta lõpus ja 2009. aastal esitasid mitmed gaasiettevõtjad maagaasiseaduse § 23¹ alusel KA-le kooskõlastamiseks võrgulepingute tüüptingimuste muudatused.

Peamise tüüptingimuste muudatusena soovisid gaasiettevõtjad viia sisse põhimõtte, et gaasiettevõtjal on õigus maagaasi temperatuuri matemaatiliselt teisendada leppetingimustele vastavaks või vahetada tarbija gaasimõõtja sellise mõõtja vastu, mis maagaasi koguseid juba automaatselt korrigeerib. Gaasiettevõtjate taotluste peamiseks ajendiks oli asjaolu, et maagaasi temperatuuri korrigeerimata jätmisel ei ole tagatud gaasiettevõtjatele seaduses ette nähtud bilanss võrku sisenevate ja väljuvate maagaasi koguste osas.

KA hinnangul on maagaasikoguste täpne arvestamine vajalik, samuti tuleneb selline nõue maagaasiseadusest. Lähtudes eeltoodust pidas KA põhjendatuks kooskõlastada gaasiettevõtjate tüüptingimused, millega sätestati maagaasi koguste korrigeerimise võimalused ja põhimõtted. Oluliste aspektidena on KA iga gaasiettevõtja tüüptingimuste kooskõlastamise otsuses märkinud, et maagaasi koguste korrigeerimise võimalik teha kas matemaatiliselt või vastavat mõõtjat kasutades. Olemasolevate mõõtjate vahetus on majanduslik küsimus ning isegi parima tahtmise juures ei ole seda võimalik teha kõikidele tarbijatele üheaegselt. Seetõttu on amet seisukohal, et temperatuuri vahedest tulenevate ebatäpsuste vältimiseks tuleb võrguettevõtjail võtta suund eelkõige korrektoriga mõõtjate kasutamisele ning kui see pole majanduslikult kohe võimalik, siis kahepoolsel kokkuleppel tarbijaga kasutada korrektoriga mõõtjaga samaväärset matemaatilist teisendust.

Tarbija jaoks, kes ei nõustu, et tema suhtes rakendatakse keskmisi näitajaid ja soovib, et maagaasi müümisel võetaks arvesse just tema mõttesõlmes valitsevad keskkonnatingimused, võib võrguettevõtjalt nõuda korrektoriga mõõtja kasutamist. Maagaasi koguste korrigeerimine matemaatilise valemiga ei ole lubatud, kui tarbijale on paigaldatud temperatuuri korrektoriga mõõtja. Samas tulenevalt maagaasiseaduses sätestatud mõõtmiskohustusest on võrguettevõtjal õigus ja kohustus tagada võrku sisenevate ja võrgust väljuvate maagaasi koguste kindlaksmääramine ka siis, kui tarbijaga ei õnnestu saavutada kokkulepet matemaatilise korrigeerimise rakendamise kohta. Sellisel juhul on võrguettevõtjal õiguslik alus vahetada omal algatusel temperatuuri korrektoriga arvesti korrektoriga arvesti vastu.

2.5.2 Kolmanda paketi juurutamine Eesti seadusandluses

Euroopa Parlamendi ja Nõukogu poolt 13.juulil 2009 vastu võetud uued elektri- ja maagaasiturgu reguleerivad direktiivid, mida nimetatakse ka ühisnimetaja *kolmas pakett* all, on kohustuslikud ka Eestile. Sellest tulenevalt on vaja viia sisse muudatused Eesti seadusandlusesse.

Elektrituru seaduse osas võeti 2010. aasta jaanuaris vastu ulatuslikud muudatused. Muuhulgas nähti ette põhivõrguettevõtjast süsteemihalduri omandiline eristamine. Kuna Eesti maagaasiturul on väike ja puuduvad sarnaselt Soome, Läti ja Leeduga ühendused Kesk-Euroopaga, näeb direktiiv 2009/73/EÜ, mis käsitleb maagaasi siseturu ühiseeskirju, artikkel 49 Eestile ette erandi ja ei sea Eestile kohustust teostada ülekandesüsteemi omandilist eraldamist gaasi tootjast ja/või müüjast ja seda ajani kuni mistahes Balti riik või Soome pole otseselt ühendatud muu liikmesriigi kui Eesti, Läti, Leedu ja Soome ühendatud maagaasi võrku.

Lähtuvalt maagaasi turu arengust on vaja maagaasiseadusest täiendada veeldatud maagaasi terminale ja biogaasi käsitleva regulatsiooni osas.

Nii maagaasi- kui ka elektridirektiivid panevad regulaatorile täiendavaid kohustusi. Peaasjalikult on seatud regulaatorile kohustus jälgida turgu ja konkurentsialast olukorda turul. Jälgimist all peetakse silmas ulatuslikku andmete kogumist ja töötlemist. Kuigi KA-le on seatud kohustus teostada järelevalvet elektrituru toimimise ja turuosaliste tegevuse üle ning antud õigus küsida turuosalistelt järelevalve teostamiseks vajaminevaid andmeid, siis otsest andmete pidevat kogumise ja töötlemise kohustust KA-l ei ole.

Regulaatori iseseisvuse tagamiseks on *kolmandas paketis* sätestatud, et regulaatori juhatuse liikmed või direktor määratakse ametisse 5-7 aastaseks perioodiks maksimaalselt kaheks ametiajaks. Kehtiva seadusandluse järgi on Konkurentsiameti direktor ametis tähtajatult.

3. Elektrituru toimimine ja regulatsioon

3.1. Regulatsiooni alased valdkonnad

3.1.1 Ülevaade

Eesti elektrisüsteem ühendab omavahel Eestis paiknevad elektrijaamad, võrguettevõtjad ning elektritarbijad. Eesti elektrisüsteem omakorda kuulub suurde sünkroonselt töötavasse ühendüsteemi IPS/UPS, mille moodustavad Eestiga vahelduvvooluliine pidi ühendatud naaberriigid Läti ja Venemaa ning omakorda nende naabrid Leedu ja Valgevene. Alates 2006.a lõpust on Eesti ja Soome vahel ka alalisvooluühendus tänu merekaablile Estlink, mis omab sümboolset tähendust Balti riikide ning Põhjamaade elektrisüsteemide ühendajana. Eesti elektrisüsteemi kaart on toodud joonisel 3.1-1 Kuna Baltikumi ühendused teiste EL-i riikidega on piiratud, siis saab täna eelkõige vaadelda piirkonda kui Balti elektriturgu, kus saab osaleda Soome ning EL-i mittekuuluv Venemaa.

Võrreldes teiste EL liikmesriikidega on Eesti elektriturg väike. 2009. aasta andmete kohaselt kujunes elektrisüsteemi tippvõimsuseks 1513 MW, aastaseks toodanguks 7,8 TWh, millele lisandus import 3,0 TWh. Sisemaine elektritarbimine (ilma kadudeta) oli 7,1 TWh ja eksport 2,9 TWh.

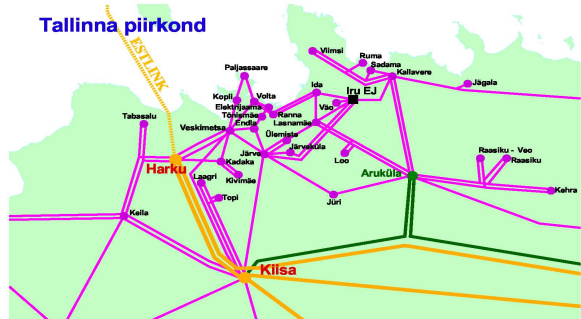
Eestis on üks põhivõrguteenust teostav ettevõtja põhivõrk Elering OÜ, kes on ka süsteemihaldur ning 38 jaotusvõrguteenust pakkuvat ettevõtjat. Põhivõrguettevõtjale kuuluvaid ülekandeliine (110kV-330kV) on kokku 5171 km, jaotusvõrkudele kuuluvaid madal- ja keskpingeliine kokku 66 500 km.

Eesti elektrituru korraldus sai aluse 1998. aastal koos energiaseaduse jõustumisega. Energiaseaduse alusel reguleeriti nelja energeetika sektorit: elekter, soojus, maagaas ning vedelkütused. Alates 2003. aastast reguleerivad energiaturgu eraldi seadused: elektrituru-, maagaasi-, kaugkütte- ja vedelkütuse seadus. 1998. aastal jõustunud energiaseadusega sätestati ka vabatarbija staatuse tarbijatele, kelle aastane tarbimismaht ületab 40 GWh aastas. 2003. aasta 1. juulil jõustunud elektriturseadus jättis vabatarbija staatuse muutmata. Eesti liitumisel EL-ga 1. mail 2004 jõustus erand elektrituru osas. Vastavalt erandile pidi Eesti avama oma elektrituru 35% ulatuses aastaks 2009 ning kõikidele tarbijatele aastaks 2013. Tabelis 3.1-1 on toodud turu avamise dünaamika. Alates 01.01.2009 kvalifitseerub vabatarbijaks tarbija aastase mahuga 2 GWh.

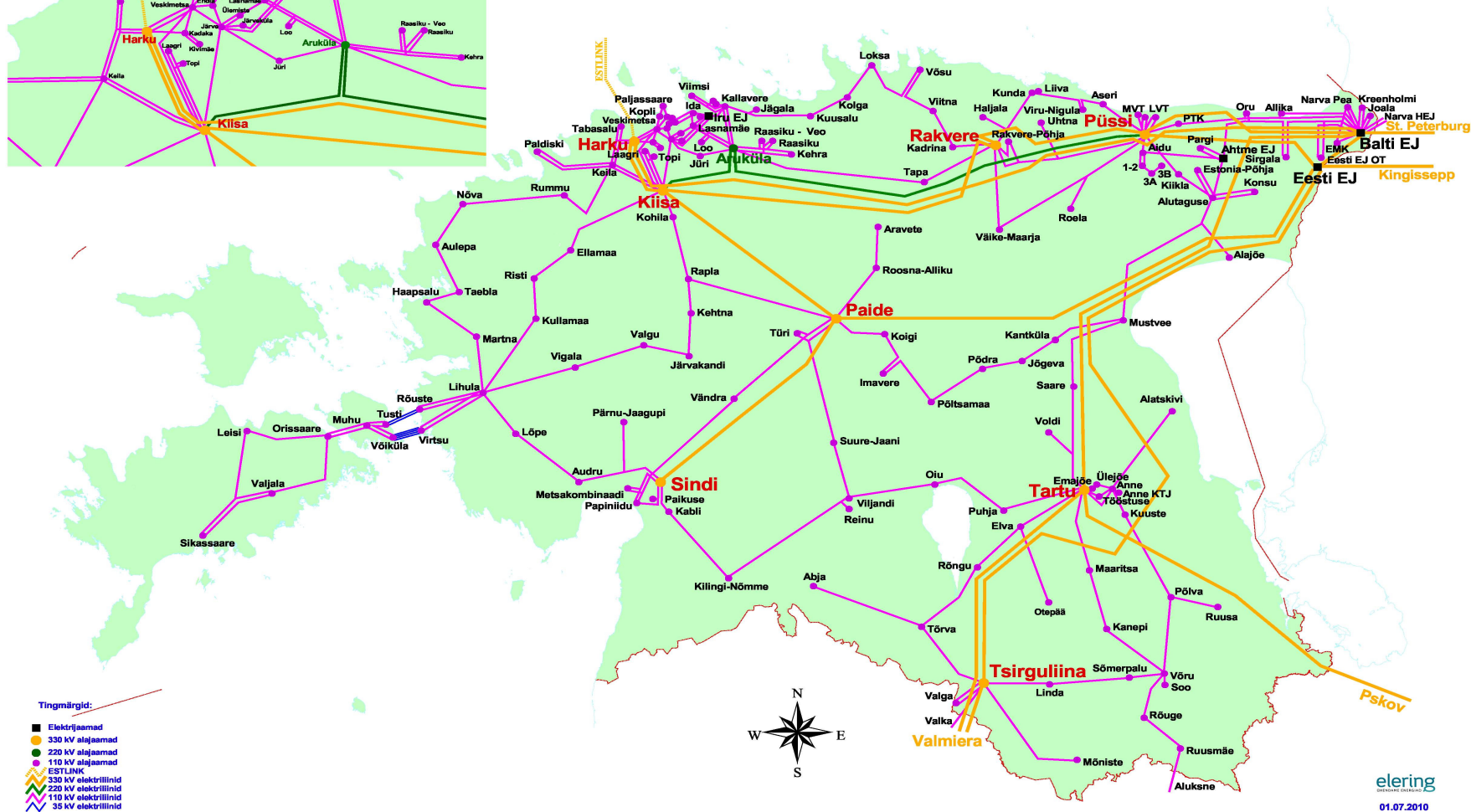
Tabel 3.1-1 Elektrituru avamine Eestis

Aasta	Vabatarbija definitsioon tarbimine GWh aastas	Turu avamise %
1997-1998	0	0
1999-2001	40	10
2002-2008	40	12
2009-2010	2	35
2011 ¹	1	35
2012 ¹	-	35
2013 ¹	kõik tarbijad	100

¹ Konkurentsiameti arvutuse alusel

Eesti elektrisüsteem 110 - 330 kV

Joonis 3.1-1 Eesti elektrisüsteemi kaart (allikas Elering OÜ)

Alates 2011. aasta 1 jaanuarist on vabatarbija tarbija, kes kasutab elektrienergiat selles tarbimiskohas, kus kalendriaasta jooksul ühe või mitme liitumispunkti kaudu on tarbitud elektrienergiat vähemalt selles koguses, mille määrab majandus- ja kommunikatsiooniminister hiljemalt 2010 aasta 30. septembriks nii, et vabatarbijaks olevate tarbijate poolt 2009. aasta jooksul tarbitud elektrienergia kogus moodustab vähemalt 35% sama kalendriaasta elektrienergia tarbimise kogumahust. Samal põhimõttel määrab majandus- ja kommunikatsiooniminister 2012. aasta vabatarbija tarbimiskoguse. KA hinnangul kujuneb 2011 a. vabatarbija määratluseks 1 GWh, mis tagab turu avamise määra 35%.

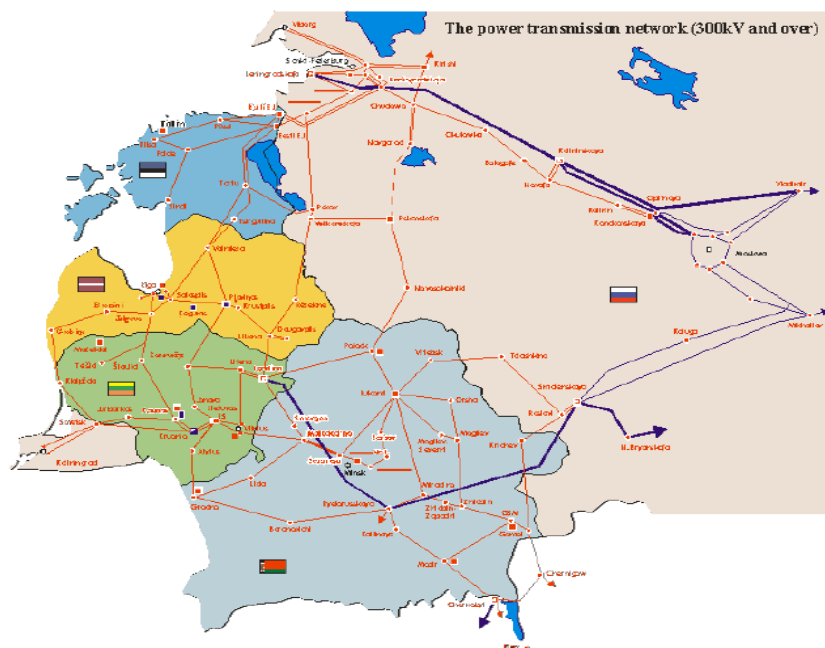
Vastavalt elektrituruseadusele peavad mittevabatarbijad ostma elektrienergiat oma jaotusvõrguettevõtjalt või selle määratud müüjalt, kusjuures elektrienergia peab olema toodetud kas põlevkivi kasutava Narva Elektriijaamas, toodetud taastuvat energiaallikat kasutades, soojuse- ja elektri koostootja või väiketootja (alla 10 MW võimsusega) poolt.

Aprillis 2010. aastal laienes Põhjamaade Elektribörs NPS Eestisse luues NPS Estlink hinnapiirkonna ehk n.ö. päev ette kauplemisega elektribörsi. 22.04.2010 allkirjastasid Balti elektrisüsteemihaldurid Elering OÜ, LITGRID ja Augstsprieguma Tīkls AS Memorandumi, kus kolmepoolselt lepidi kokku et Balti kolme (Eesti, Läti ja Leedu) hinnapiirkonna avanemise eeltingimused täidetakse, mis võimaldab NPS-l avada need 1. jaanuariks 2011.

3.1.2 Riikidevahelised elektriühendused, vaba võimsuse määramine ja jagamine, süsteemi ülekoormuse lahendamine (EÜ direktiiv 2003/54/EÜ artikkel 23 (1) välja arvatud h)

3.1.2.1 Riikidevahelised elektriühendused, vaba võimsuse olemasolu

Eestil on naaberriikidest ühendused Venemaa, Läti ja Soomega. Olemasolevad ühendused on toodud joonistel 3.1-1. Balti riikide ja Venemaa loodeosa elektrisüsteemi kaart on toodud joonisel 3.1-2. Samas tuleb ära märkida, et Soome kuulub põhjamaade elektrisüsteemi Nordel, mis ei ole sünkroniseeritud SRÜ ja Balti riikide elektrisüsteemide ühendusega IPS/UPS, kuhu kuulub Eesti.

Joonis 3.1-2 Balti riikide ja Venemaa loodeosa elektrisüsteemi kaart

Elektrivõrgu läbilaskevõime ekspordiks ja impordiks vahelduvvooluliinide kaudu Eesti-Läti-Pihkva ristlõikel pole alati piisav, olles enamuse ajast piirides 500-900 MW. Juhul kui tootmisvõimsuste puudujääk on kõigis Balti riikides üheaegne, siis võrgu läbilaskevõime impordiks kogu Baltikumi (koos Kaliningradiga) jaoks on piiratud –Vene ja Valgevene elektrisüsteemist kuni 1800 MW ning Soomest kuni 350 MW, summaarselt kuni ca 2100 MW ja seda elektrivõrgu normaalskeemi korral. Olenevalt aga võrgu remontidest ja välisõhu temperatuurist võib läbilaskevõime Balti piirkonda oluliselt väheneda.

2009. aasta andmetel oli Narvast Venemaa-suunalise ühenduse tippvõimsus 633 MW, Lõuna - Eestist Venemaa-suunalise ühenduse tippvõimsus 334 MW ning Läti-suunalise ühenduse tippvõimsus 732 MW. Seega ületas tehniline võimsus oluliselt tegeliku ülekandevõimsuse ning elektrilistel ühendustel ei ole tekkinud kordagi võimsuse puudujääki. Ka ei ole turuosalisel esitanud KA-le ühtegi kaebust ega avaldust ülekandevõimsuse puudujäägi kohta. Andmed ülekandevõimsuse kohta on toodud tabelis 3.1-2.

Tabel 3.1-2 Andmed ülekandevõimsuste kohta ***

	Tehniline läbilaskevõime MVA				Tegelik tipuvõimsus MVA			
	Narvast Venemaa suunalised liinid	Lõuna-Eestist Venemaa suunaline liin	Lõuna-Eestist Läti suunalised liinid	Soome suunaline liin	Narvast Venemaa suunalised liinid	Lõuna-Eestist Venemaa suunaline liin	Lõuna-Eestist Läti suunalised liinid	Soome suunaline liin
2001	1050/950*	500/400**	750	-	662	321	720	-
2002	1050/950*	500/400**	750	-	698	250	721	-
2003	1050/950*	500/400**	750	-	472	194	663	-
2004	1050/950*	500/400**	750	-	707	194	718	-
2005	1050/950*	500/400**	750	-	450	236	885	-
2006	1050/950*	500/400**	750	-	483	141	658	-
2007	1050/950*	500/400**	750	365	565	204	623	388
2008	1050/950*	500/400**	750	365	211	158	809	385
2009	1050/950*	500/400**	750	365	633	334	732	385

* - suunal Narva-Peterburg läbilaskevõime 1050 MVA; suunal Peterburg - Narva läbilaskevõime 950 MVA

** - suunal Tartu -Pihkva läbilaskevõime 500 MVA; suunal Pihkva-Tartu läbilaskevõime 400 MVA

*** - antud on maksimaalsed ülekandevõimsused normaalolukorras 20% varuteguriga.

Soome ühendusega Estlink 1 näol on tegemist nn kommertsühendusega. Estlink 1 kaabli omanikuks on AS Nordic Energy Link, mille aktsionärideks on Eesti Energia AS (Eesti), Lietuvos Energija AB (Leedu), VAS Latvenergo (Läti) ja Finestlink (Soome).

Estlink 1 projektile anti nii Soome Energiaturu regulaatori kui ka Eesti Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi poolt erand selle kasutusele võtuks nn kommertsprojektina, kus ei rakendata kolmanda osapoole vaba juurdepääsu printsiipi ning kogu vaba võimsus on lepingutega jagatud omanike vahel. Erandi on kinnitanud ka Euroopa Komisjon ning nagu eelpool nimetatud, jagatakse kuni aastani 2013 kaabli läbilaskevõimsused aktsionäride kokkuleppe alusel.

2010.a. märtsis tegid AS Eesti Energia ja Latvenergo ühise otsuse anda alates 01.04.2010 elektrituru kasutusse suur osa oma kaablivõimsusest: Eesti–Soome suunal 262 MW ja Soome-Eesti sunnal 252 MW. Otsus annab tugeva ja positiivse signaali elektrituru käivitumisest Balti süsteemides ning selle edasisest integreerimisest Põhjamaade elektriturudega.

Omanike otsusega või pärast erandi perioodi lõppu hiljemalt 2013 aastal, lülitatakse kaabli maksumus põhivõrkude reguleeritava vara hulka ning Estlink 1-le hakkab kehtima kolmanda osapoolle vaba juurdepääs kogu võimsuse ulatuses.

Koos Leedu-Rootsi ja Eesti-Soome täiendava ühenduse väljaehitamisega võib eeldada tulevikus Balti riikide integreerumist Põhjamaade turuga (Nordel). Seejuures on Estlink 2 ühenduse kavast käivitada juba 2014 aastal, mille tulemusel kujuneks Eesti ja Soome vahelise ühenduse koguvõimsuseks 1000 MW.

3.1.2.2 Vaba võimsuse määramise reeglid

13.08.2009 kiitis Konkurentsiamet heaks Elering OÜ (põhivõrguettevõtja) poolt vastavalt Euroopa Liidu määrusele nr. 1228/2003 artikkel 5 p. 2 välja töötatud üldise kava kogu edastamisvõimsuse ja võrgu läbilaskepiiri arvutamiseks võrgu elektriliste ja füüsiliste näitajate põhjal.

Edastamisvõimsus ja võrgu läbilaskepiir ehk ülekandevõimsus leitakse järgmiste etappidena:

1. Bruto ülekandevõimsus (inglise keeles Total Transfer Capacity e. TTC) leitakse lähtuvalt võrgu tehnilistest parameetritest, arvestades võrgueeskirjas toodud töökindluse nõuetega. Nimetatud nõuetest on olulisemad nn N-1 ja N-2 kriteeriumid. Nende kohaselt tuleb edastamisvõimsuse arvutamisel arvestada vastavalt ühe või kahe kõige rohkem mõju avaldava elektrisüsteemi elemendi väljalülitumise võimalusega. Seejärel leitakse maksimaalne ülekandevõimsus, mille korral ei ületata liinide termilist läbilaskevõimet ega ohustata süsteemi staatilist ega dünaamilist stabiilsust.

2. Ülekandevõimsuse varu (inglise keeles Transmission Reliability Margin e. TRM) leitakse, arvestades ettenägematuid asjaolusid nagu planeerimata ringvoolud, mõõtesüsteemi mõõtevead ning avariilised süsteemihaldurite vahelised tarded. Varu leidmisel on oluline naabersüsteemide süsteemihalduritel saadav info ning eelnev planeerimise kogemus. Konkreetse ülekandevõimsuse suurused lepivad kokku eelnevat arvestades kokku igapäevaselt naabersüsteemide süsteemihalduritega.

3. Bruto ülekandevõimsusest lahutatakse ülekandevõimsuse varu, mille tulemusena saadakse neto ülekandevõimsus (inglise keeles Net Transmission Capacity e. NTC). Neto ülekandevõimsus on see võimsus, mis antakse turuosaliste käsutusse piiriüleseks energiakaubanduseks.

3.1.2.3 Süsteemi ülekoormuse lahendamise reeglid

Kuni Ignalina TEJ sulgemiseni 31.12.2009 puudus rahvusvahelise ühendusvõimsuse defitsiit Eesti piiril ehk ei eksisteerinud nn pudelikaelu. Ignalina TEJ sulgemine tõi kaasa Leedu muutumise eksportivast süsteemist importivaks süsteemiks. Kuna ülekandevõimsuse puudujääke tekkinud ei olnud, oli Balti regionaalsel elektriturul ellu viimata EL-i määrus 1288/2003 (täiendanud EÜ 9.11.2006 otsuse 2006/770/EÜ p. 3.2 (g)), mille järgi Balti riikides tuleb alates 01.01.2007 jagada riigipiire ületavate ülekandevõimsuste kasutusõigusi oksjonite abil. Erijuhtudel tekkivate piirangute juhtimiseks oli olemas ülekoormuse juhtimise meetodika, mille sisuks on määratud tarnete proportsionaalne vähendamine.

Seoses NPS laienemine Balti riikidesse alustas Elering OÜ eelmise aasta lõpus Läti ja Leedu elektrisüsteemi halduritega läbirääkimisi piiriüleste ülekandevõimsuste jaotamise ühise turupõhise mehhanismi rakendamise osas Balti elektrisüsteemide vahel. Läbirääkimiste

tulemusena allkirjastasid Balti elektrisüsteemihaldurid Elering OÜ, LITGRID ja Augstsprieguma Tikls AS Memorandumi, mis sätestab võimsuste jaotamise ja ülekoormuste juhtimise ühise metoodika rakendamise Balti elektrisüsteemide vahel. Kolmepoolselt lepitakse kokku, et riikidevaheliste ülekandevõimsuste jaotamisel hakatakse alates 2011.a kasutama kaudse oksjoni põhimõtet, mis tagab tootjatele-müüjatele parimad võimalused kaubanduseks ja tarbijatele alati regiooni parima hinna. Alates 1. aprillist 2010. a. kuni 2011. aastani Eesti ja Läti vaheliste NPS Estlink hinnapiirkonnas kauplemise tulemusena toimuvatele tarnetele tagatakse ülekandevõimsus võimsuste optimeerimise mehhanismi kasutades, kus vähemalt 80% kogu ülekandevõimsusest jaotatakse NPS'i kauplemisplatvormi kaudu. Ülejäänud ülekandevõimsused jaotatakse nädalapõhiste nn otseste oksjonite abil, kus etteostetud ülekandevõimsust saab kasutada kaks-päeva-ette planeerimise faasis kauplemiseks. Estlink 1 sellele osale, mida ei ole antud elektribörsi kasutusse ehk nõu kommertsosale, eelnimetatud reeglid ei laiene.

Estlink 1 kaabli selle osa, mis on jätkuvalt kommertskasutuses (kuni aastani 2013), läbilaskevõimsused jagatakse aktsionäride kokkuleppe alusel. Juhul kui kaabli omanikud ei kasuta kokkulepitud võimsusi on nad kohustatud võimaldama kasutada vaba võimsust kolmandale osapoolele. Estlink 1 omanik AS Nordic Energy Link on kohustatud avaldama oma koduleheküljel jooksvalt infot vaba võimsuse olemasolu kohta. Samas on ühe osaniku vaba võimsuse eeliskasutusõigus teistel ühenduse omanikel.

3.1.2.4 Ülekandevõimsuste jaotamine Eesti - Soome ja Eesti - Läti piiril NPS Estlink hinnapiirkonnas

1.aprillil 2010 avas Põhjamaade Elektribörs NPS Eestis uue NPS Estlink hinnapiirkonna. NPS jaotab vastavalt oma reeglitele nii Estlink 1 kaabliomanike poolt Eleringile ja Fingridile renditud kaablivõimsust, kui ka osaliselt (80%) Eesti ja Läti vahel olevat ülekandevõimsust. Samuti jaotatakse NPS kaudu ülekandevõimsus Eesti ja Venemaa vahel, kuna Venemaalt imporditud elektrit saab müüa vaid elektribörsi kaudu.

Eesti ja Soome vaheline Estlink1 kaablivõimsus jaotatakse vastavalt kaudsete (võimsus ja energia) oksjonite (*implicit auction*) meetodit kasutades, mille tulemusena alati elektrienergia liigub piirkondade vahel madalama hinnaga piirkonnast kõrgema hinnaga piirkonda. Eesti ja Läti vahelisest võimsusest 20% jaotatakse nädalapõhise otseste (võimsus) oksjonite (*explicit auction*) meetodit kasutades, kusjuures jaotus toimub kokkuleppel Elering OÜ ja Augstsprieguma Tikls poolt rakendatud oksjonireeglite alusel.

Eesti ja Läti, samuti Eesti ja Venemaa vahelise ülekandevõimsuse jaotamiseks moodustatakse NPS Sesam süsteemis neli nn. pakkumispriirkonda:

- Estlink pakkumispriirkonnas saavad oma pakkumisi teha kõik Eestis tegutsevad turuosalised
- Läti ekspord piirkonda saavad kasutada need Läti ja Leedu turuosalised, kes soovivad osta Estlink hinnapiirkonnast
- Läti impordi piirkonda saavad kasutada need Läti ja Leedu turuosalised, kes soovivad müüa Estlink hinnapiirkonnas
- Venemaa impordi piirkonnas saavad oma pakkumisi teha need, kes soovivad importida elektribörsile elektrienergiat Venemaalt

NPS Estlink hinnapiirkonnas toimub hinna arvutus vastavalt NPS reeglitele, kusjuures arvesse võetakse kõigis neljas pakkumispriirkonnas tehtud ja kinnitatud pakkumised.

3.1.2.5 Ülekandevõimsuse alase teabe esitamine ja läbipaistvuse tagamine vastavalt EÜ määrusele nr 1228/2003 ja selle lisale

EÜ määruse nr 1228/2003 ja selle lisaga riiklike võrkude vaheliste ühenduste olemasoleva edastamisvõimsuse juhtimise ja jaotamise suunised (edaspidi Suunised), kehtestatakse piiriülest elektrikaubandust käsitlevad õiglased eeskirjad võttes arvesse siseriiklikke ja piirkondlike turgude eripära.

Vastavalt määruse nr 1228/2003 artiklile 5 „Teabe esitamine ühendusvõimsuste kohta“ ja Suuniste punktile 5 „Läbipaistvus“ on põhivõrk avaldanud oma kodulehel (<http://www.elering.ee>) vaba võimsuse jagamise reeglid ja Vabariigi Valituse määruses „Võrgueeskiri“, millega sätestatakse ohutus-, talitluse ja planeerimismõisted, turvareeglid ning võrgu kättesaadavuse, kasutamise ja võrgule juurdepääsuga seotud andmed. Samuti on kodulehel avaldatud info kasutusel oleva edastamisvõimsuse, kasutatud üldvõimsuse, nõudluse ja tootmise kohta, esitades tegelikud andmed ja prognoosid vastavalt Suunistele kas aasta, kuu, nädala ja/või päeva kaupa.

Lisaks eeltoodule avaldab põhivõrguettevõtja oma kodulehel Eesti elektrisüsteemis paiknevate nimivõimsusega üle 100 MW tootmisüksuste planeeritud ja avariilised katkestused ja Eesti elektrisüsteemi tootmisvõimsuste piisavuse aruande, milles muuhulgas käsitletakse infrastruktuuri pikaajalist arengut.

Suuniste kohaselt on põhivõrguettevõtjale seatud kohustus avaldada kogu asjakohane teave õigeaegselt ja üldsusele vabalt kättesaadavalt kergesti juurdepääsetavas vormis.

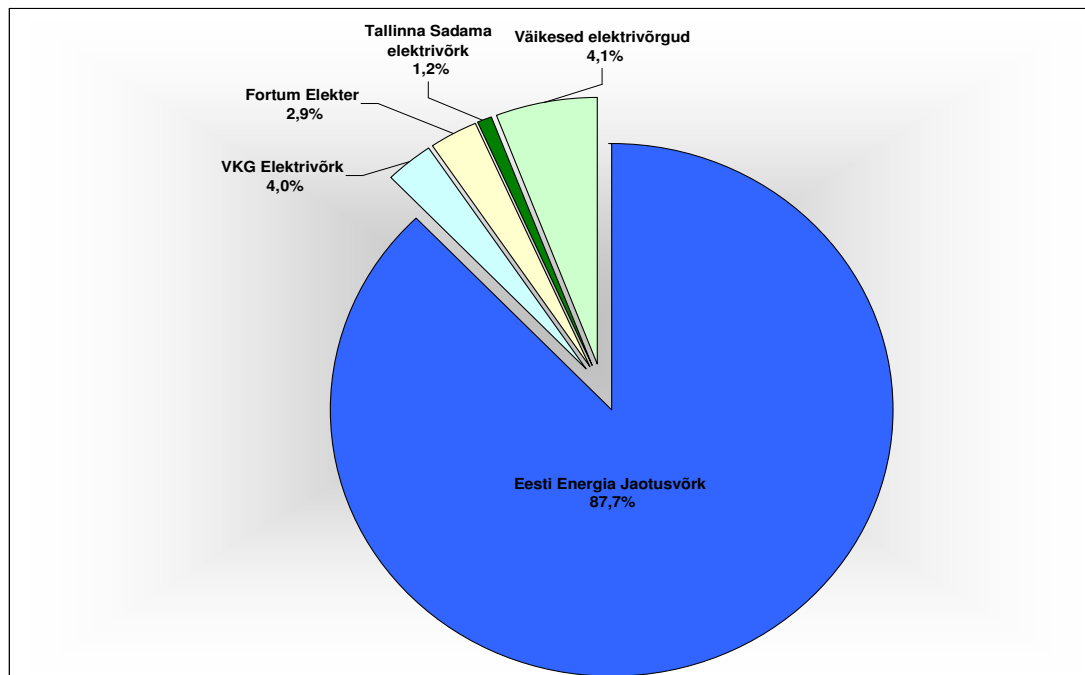
3.1.3 Elektrivõrkude regulatsioon

Vastavalt kehtivale elektrituruseadusele on elektrivõrkudele rakendatud nn ainuõiguse ehk kontsessiooni printsiipi, kus seadusega on sätestatud elektri ülekande ning süsteemiteenuste osutamise ainuõigus põhivõrguettevõtjale. Sama printsiip on rakendatud ka jaotusvõrkudele, kus igale jaotusvõrguettevõtjale on geograafiliste koordinaatidega määratud tegevuspiirkond, kus teenuse osutamise ainuõigus on vastaval jaotusvõrgul. Seega ei ole liinidevaheline konkurents või paralleelsed liinid lubatud. Kontsessiooni printsiibi rakendamine vähendab ka võrguettevõtjate ärriski, kuna loomuliku monopoli staatus ei tulene mitte tegelikust olukorrast, vaid on sätestatud ka seadusega. Tulenevalt ainuõigusest on võrguettevõtjatel ka kohustus arendada võrku oma piirkonnas viisil, mis tagab kõikide juba liitunud ning liituda soovivate tarbijate elektrivarustuse.

Eestis on põhivõrguettevõtja ja süsteemihaldur Elering OÜ, mille aktsiad kuuluvad 100% Eesti Vabariigile. Jaotusvõrkude arv on 38, mida on Eesti suurust arvestades küllaltki palju. Jaotusvõrkude osas on turg äärmiselt kontsentreeritud. Suurim ettevõtja on Eesti Energia AS-le kuuluv Eesti Energia Jaotusvõrk OÜ, kelle müügiimaht oli 2009. aastal 6190 GWh (ning klientide arv 606348, ettevõtja turuosa oli 87,7%). Suuruselt teine jaotusvõrguettevõtja VKG Elektrivõrgud OÜ kuulub Eesti erakapitalile (ettevõtja ainuomanik on Eesti suurim põlevkiviõli tootja Viru Keemia Grupp AS), ettevõtja müügiimaht oli 189 GWh aastas ning klientide arv 35 014. Suuruselt kolmas võrguettevõtja on Fortum Elekter AS, müügiimahuga 197 GWh aastas ning klientide arvuga 24070. Ülejäänud 35 jaotusvõrgu summaarne müügiimaht jääb alla 500 GWh aastas. Neist suurimad on OÜ Tallinna Sadama Elektrivõrk, AS Sillamäe SEJ ja AS Loo Elekter. Kõige väiksemate võrkude aastane müügiimaht jääb alla 2 GWh.

Elektri jaotusvõrkude jagunemine turuosa alusel on toodud joonisel 3.1-3. Vaatamata sellele, et üksikute väikeste elektrivõrkude turuosa on marginaalne, on summaarselt tegemist

arvestatava 12,3 %-lise turuosaga, mistõttu tuleb ka seal rakendada suuremate jaotusvõrkudega analoogselt tugevat regulatsiooni.

Joonis 3.1-3 Elektri jaotusvõrkude turuosad 2009. aastal

3.1.3.1 Võrguteenuse hinnaregulatsioon

Vastavalt seadusele rakendatakse hinnaregulatsiooni ühetaoliselt kõikidele võrguettevõtjatele, olenemata nende suurusest. Põhivõrguettevõtja võrguteenuste hinnaregulatsioonis on tulenevalt Euroopa Parlamendi ja Nõukogu määrusest nr 1228/2003 mõningad erinevused (põhivõrguettevõtjate vaheline hüvitismehhanism), mida käsitletakse käesolevas peatükis edaspidi. KA tööle lisab see arvestatava lisakoormuse, kuna töö maht hindade kooskõlastamisel sõltub eelkõige ettevõtjate arvust ja konkreetne töömaht hindade kooskõlastamisel on enam-vähem samas suurusjärgus, olenemata sellest, kas tegemist on suure või väikese ettevõtjaga.

Vastavalt seadusele kooskõlastab KA eraldi alljärgnevad võrgutasud ning meetodid:

- võrguteenuse tasud (edastamise ja püsiühenduse kasutamise tasu);
- võrguettevõtja poolt osutatavad lisateenused (näiteks peakaitsme vahetus või plommimine tarbija juures jt teenused);
- liitumistasu arvutamise meetodika;
- bilansienergia hinnametoodika.

Kooskõlastamisele ei kuulu bilansienergia hind ning tasu elektrienergia transiidi eest, kuid KA-l on kohustus kontrollida nimetatud tasude põhjendatust ehk rakendada nn *ex-post* regulatsiooni.

Kuigi määruse nr 1228/2003 artikli 4 punkt 2 ja juhend ülekandeteenuse tasude kujundamiseks (Guidelines on Transmission Tarification) lubab ka tootjatelt võtta võrkudele juurdepääsu tasu ehk nii nimetatud *G-charge*, siis Eestis vastavat tasu ei kehtestata ja *G-charge* Eestis on 0 €/MWh.

Võrgutasud

Võrgutasude kujundamiseks ning kooskõlastamiseks on KA välja töötanud võrgutasude arvutamise ühtse metoodika. Metoodika on avalikustatud KA koduleheküljel. Algandmete kogumiseks on välja töötatud ja avaldatud KA koduleheküljel vastavad tabelid, mis tuleb võrgutasude kooskõlastamiseks täita. Tabelid on suhteliselt mahukad ning sisaldavad tehnilisi andmeid, detailset raamatupidamise kasumiaruannet ja bilanssi ning andmeid põhivara kohta. Samuti esitavad ettevõtjad detailse investeringute plaani ning eraldi iga võrguteenuse müügikogused. Ettevõtte taotluse alusel võib hinnad kooskõlastada valemiga 3-aastaseks regulatsiooniperioodiks, või vastavalt ettevõtte taotlusele. Siis on ka tabelite täitmine nõutav kas kord kolme aasta jooksul või koos taotluse esitamisega. Vahepealsel perioodil toimub indekseerimine vastavalt metoodikale ja hinnavalemile. Vajadusel on KA-l õigus küsida informatsiooni ettevõtjate majandustulemuste ning tehniliste näitajate kohta.

Algandmete esitamise kohustus on sätestatud seadusega, mille alusel on KA-l õigus küsida kõiki andmeid, mis on vajalikud nii hindade kooskõlastamiseks kui ka järelevalvemenetluste läbiviimiseks. Samuti on KA töötajatel õigus igal ajal teostada kohapealset kontrolli ning nõuda andmeid ja dokumentidest koopiaid. Senise praktika kohaselt ei ole ettevõtjad andmete esitamisest keeldunud.

Elektrivõrkude hinnaregulatsioonil on KA-l määrav roll regulatsiooni metoodika valikul. Seadus sätestab hinnaregulatsiooni suhtes vaid alljärgnevad printsiibid:

- Võrgutasude suurus peab võimaldama võrguettevõtjal täita õigusaktist ja tegevusloa tingimustest tulenevaid kohustusi ning tagama põhjendatud tulukuse investeeritud kapitalilt.
- KA töötab välja ja avalikustab võrgutasude arvutamise ühtse metoodika ning lähtub sellest võrguettevõtjate võrgutasude kooskõlastamisel.

Seega on regulaatori otsustada milline metoodika valida. Metoodika valikul on arvestatud ka ettevõtjate arvamust ning metoodika valmis KA ning ettevõtjate pikaajalise arutelu tulemusena. KA on koostanud ja avaldanud oma veebilehel „Elektrienergia võrgutasude arvutamise ühtne metoodika“, „Juhend elektrivõrgu liitumistasu ning tarbimis- või tootmistingimuste muutmise tasu metoodika kooskõlastamiseks“ ja „Juhend kaalutud keskmise kapitali hinna (WACC) leidmiseks“.

Võrgutasude hinnaregulatsioonil on kasutusel nn pikaajaline THI-x indekseerimine, kus võrgutasud kooskõlastatakse 3-aastaseks perioodiks ning korrigeeritakse igal aastal. Hinnakujunduse aluseks on 3-aastaseks regulatsiooniperioodiks koostatav lubatud müügitulu prognoos.

Eelmise 3-aastase regulatsiooniperioodi (2005 kuni 2007) jooksul vähenesid Eesti Energia Jaotusvõrgu OÜ elektrihaod 10%-lt 8%-ni siis 2008. aastal alanud 3-aastasel regulatsiooniperioodil on sätestatud eesmärk jõuda aastaks 2010 kadudeni 7%. Püsikuludele on sätestatud kokkuhoiu kohustus ehk püsikulud ei tohi tõusta kiiremini kui THI-x. Üldjuhul regulatsiooni praktika käigus on sätestatud kulude kokkuhoiu kohustuseks 1,5%. Seoses jõulise kulude kärpimisega vabaturu tingimustes tegutsevate ettevõtete poolt (tulenevalt majanduslangusest) on ka KA asunud seisukohale, et uute hinnataotluste esitamisel peaksid ettevõtted järgima analoogset kulude kokkuhoiu poliitikat.

Kapitalikulu (kulumi) kui ka põhjendatud tulukuse (ärikasumi) arvestuse aluseks on reguleeritav vara. Reguleeritava vara arvestuse juures on äärmiselt oluline selle järjepidevus. Vara arvestus toimub põhimõttel, et reguleeritava vara algväärtusele, liidetakse teostatud investeeringud ning lahutatakse regulatiivne kapitalikulu. Regulatiivse kulumi arvestamisel kasutatakse printsiipi, kus kapitalikulu lülitatakse võrgutasudesse vastavalt põhivara tehnilisele elueale. Põhjendatud tulukuse arvutamisel kasutatakse analoogselt teiste regulaatoritega mudelit, kus tulukus arvutatakse kaalutud keskmise kapitali hinna (WACC) ja reguleeritava vara alusel. Kaalutud keskmine kapitali hind sõltub muuhulgas ka konkreetse ettevõtjatega seotud riskidest.

Põhivõrguettevõtja võrguteenuste hinnaregulatsioonis on tulenevalt Euroopa Parlamendi ja Nõukogu määrusest nr 1228/2003 mõningad erinevused. Sarnaselt teistele võrguettevõtjatele peavad põhivõrguettevõtja poolt kehtestatud võrkudele tasud olema läbipaistvad, võtma arvesse võrgu turvalisuse vajadust ning kajastama tegelikke kulusid, niivõrd kui need vastavad efektiivsuse ja võrreldava struktuuriga võrguettevõtja kuludele, ning ei tohi olla kedagi diskrimineerivad. Kuna põhivõrguettevõtjatel tekib lisakulu/tulu tulenevalt transiidist on määruuses sätestatud, et EL-i riikide põhivõrguettevõtjate vahel moodustatakse nn kompensatsioonifond. (ITC fond). Fondi panustavad kõik põhivõrguettevõtjad ning sellest kompenseeritakse vastavalt transiidis osalevate põhivõrkude kulud. Muuhulgas sätestab määruse artikkel 4 punkt 3, et võrgutasude kehtestamisel võetakse arvesse maksed ja laekumised, mis tulenevad põhivõrguettevõtjate vahelisest kompensatsioonifondist. Kuna nimetatud määruse täitmine on Eestile kohustuslik võtab KA põhivõrguettevõtjale võrgutasude kooskõlastamisel arvesse ka kompensatsioonifondi kulusid.

Muuhulgas tuleb ära märkida, et 2009. aasta seisuga ei olnud Euroopa Komisjon kinnitanud kompensatsioonifondi meetodikat, mille alusel arvutatakse kompensatsioonifondi makstavad või sealt saadavad summad. Kuna nimetatud meetodika puudub, kuid kompensatsioonimehhanismi rakendamine on vajalik elektrituru häireteta funktsioneerimiseks, siis sõlmisid EL-i põhivõrguettevõtjad 12.10.2007 lepingu (põhivõrguettevõtjate vahelise kompensatsioonimehhanismi arvestamise kokkulepe 2008-2009). Kuna Balti riikide elektrisüsteem ei ole sünkroniseeritud ülejäänud EL-i riikide elektrisüsteemidega, siis käsitletakse Balti riikide kompensatsiooni eraldi. Lisaks eelpooltoodule on Elering OÜ sõlminud Läti ja Leedu põhivõrguettevõtjatega analoogse lepingu Balti elektrisüsteemi vaheliste transiidivoogude kompenseerimiseks.

Elektrivõrkude kooskõlastatud võrguteenuse hinnad 2009. aastal on esitatud tabelis 3.1-3.

Tabel 3.1-3 Elektrivõrkude ülekande- ja jaotusteenuse hinnad 2009. aastal

	Ettevõtjate arv	Keskmine ülekande või jaotusteenuse keskmine hind €/MWh (Eesti senti/kWh)		
		Suur tööstustarbija	Kommertstarbija	Kodutarbija
Põhivõrk	1	7,56 (11,83)		
Jaotusvõrk	38	13,26 (20,75)	28,88 (45,19)	38,42(60,12)

Märkused:

Vastavalt Eurostat'i definitsioonile on:

-suur tööstustarbija aastane tarbimine 24 GWh, maksimum võimsus 4000 kW;

-kommertstarbija aastane tarbimine 50 000 kWh, maksimum võimsus 50 kW;

-kodutarbija aastane tarbimine 3 500 kWh;

1 €= 15,65 EEK

Vastavalt elektrituru- ja avaliku teabe seadusele peavad elektrivõrguettevõtjad pidama veebilehekülge, kus avalikustatakse tarbijatele ja turuoalistele oluline informatsioon nagu võrgutasude suurus, võrgulepingute tüüptingimused, bilansienergia hind, bilansilepingu tüüptingimused, võrguga liitumise tingimused jm oluline info. Võrguteenuse tasud tuleb avalikustada vähemalt 90 päeva enne nende jõustumist, lisaks veebileheküljele tuleb hinnad avalikustada ka vähemalt ühes üleriigilise levikuga päevalehes. Võrguteenuse ja elektrienergia müügi tüüptingimused tuleb avalikustada vähemalt 30 päeva enne nende jõustumist.

KA hinnangul täidab Elering OÜ avalikustamise osas kõiki seadusega sätestatud tingimusi ning on viimase aasta jooksul asunud avalikustama turuosalistele olulist infot nagu süsteemi tippvõimsus, liinide ülekandevõimsused, plaanilised remondid, võrgukaovõimsus jm olulist infot. Alates 14.08.2009 alustab Elering OÜ vastavalt tegevuskavale ka Euroopa Parlamendi ja Nõukogu määrusega nr. 1228/2003 sätestatud avalikustamise kohustuste täieulatuslikku täitmist. Veebileheküljel on võimalik saada teavet ka ettevõtja majandustegevuse kohta: majandusaasta aruanded, võrdse kohtlemise tegevuskavad jm.

Võrguga liitumine ja liitumistasud

Elektrivõrguga liitumine on reguleeritud elektrituruseaduse § 42 lg 2 alusel välja töötatud ja Vabariigi valitsuse määrusega nr 184 kehtestatud Võrgueeskirjaga. Võrgueeskirja 5. peatükk sätestab nõuded kliendi elektripaigaldise võrguettevõtja elektri jaotusvõrguga ühendamiseks. Põhivõrguga liitumiseks tuleb Elering OÜ-le esitada liitumistaotlus, mille alusel väljastatakse taotlejale 90 päeva jooksul liitumispakkumine.

Liitumispakkumine peab sisaldama kliendile kuuluva elektripaigaldise põhivõrguga ühendamise skeemi, parameetreid ning liitumisega kaasnevate kulutuste kalkulatsiooni ja prognoositava liitumistasu suurust. Juhul kui klient soovib liituda võrguettevõtja võrguga piirkonnas, kus läbilaskevõime on piiratud teiste liitujate liitumispakkumistega, on võrguettevõtja kohustatud pidama ajalist järjekorda liitumispakkumiste realiseerimiseks. Võrguettevõtja väljastab kliendile liitumispakkumise, kui võrgu läbilaskevõimsus vabaneb. Liitumistaotlus kantakse ootejärjekorda võrguettevõtjale taotluse saabumise päeva seisuga. Juhul kui taotluses esitatud andmed on puudulikud või ei vasta nõuetele teatab võrguettevõtja sellest kliendile 10 päeva jooksul liitumistaotluse saamisest.

Liituja elektripaigaldise võrguga ühendamiseks või tarbimis- või tootmistingimuste muutmiseks sõlmib võrguettevõtja liitujaga liitumislepingu. Liitumislepingus määratakse kindlaks:

- liitumis- ja mõõtepunkti asukohad;
- liitumistasu või tingimuste muutmise tasu suurus ja tasu maksmise tingimused;
- võrguga ühendamise või tarbimis- või tootmistingimuste muutmise tingimused, sh tähtaeg;
- liitumislepingu muutmise ja lõpetamise tingimused;
- muud tingimused.

Põhivõrguga liitumise tasu määratakse kulupõhiselt vastavalt võrgueeskirjas toodud põhimõtetele. Võrguga ühendamise eest võetavat liitumistasu arvutades lähtutakse ühendamiseks tehtud põhjendatud kulutustest. Liitumistasu hulka arvatakse uue tarbimisvõimsuse ühendamiseks või olemasolevate tarbimistingimuste muutmiseks vajalike uute elektripaigaldiste ehitamise ja olemasolevate elektripaigaldiste ümberehitamise kulud. Siinkohal olgu selgitatud, et jaotusvõrguga liitumise tasu arvutatakse vastavalt KA-ga kooskõlastatud liitumistasu arvutamise meetodikale.

3.1.3.2 Taastuvate energiaallikate ja koostootmise toetamine

1. mail 2007 jõustusid elektrituruseaduse muudatused, mille alusel on rakendatud uut skeemi taastuvate energiaallikate ja koostootmise toetamiseks. Samuti on oluliselt tõstetud makstavate toetuste suurust. Vastavalt uuele skeemile on tootjatel kaks võimalust: kas müüa elektrit fikseeritud ostukohustuse hinnaga või saada toetust ning müüa elektrit turuhinnaga. Ostukohustuse ja toetuse rahastamine toimub põhivõrguettevõtja kaudu. Elering OÜ koostab iga kalendriaasta alguseks prognoosi, kui suur on vajalik toetus kokku, ning jagab selle proportsionaalselt, vastavalt müüdava jaotusteenuse kogusele, jaotusvõrguettevõtjate vahel. Iga jaotusvõrguettevõtja lisab selle summa jaotusteenuse arvele. Näiteks 2008. aastal maksid tarbijad taastuvenergia toetamise eest 3,03 s/kWh, 2009. aastal 6,07 s/kWh ning käesoleval, 2010. aastal, 12,64 s/kWh. Tabelis 3.1-4 on toodud erinevatele tootjatele rakendatavad ostukohustuse hinnad ning toetused.

Tabel 3.1-4 Taastuvatest energiaallikatest tootjatele ning koostootmisele rakendatavad ostukohustuse hinnad ning toetused 2009. aastal

Energia tootmise liik	Ostukohustuse hind (EITS § 59 lg 4) ⁴	Toetuse määr (EITS §59 lg 6) ⁴	Eesti turuhind ³	NPS Helsinki hinna- piirkonna hind	Toetust kasutades eeldatav müügitulu ühikult
	s/kWh	s/kWh	s/kWh	s/kWh	s/kWh
Taastuvad energiaallikad ¹	115	84	49,61	57,86	133,61 - 141,86
Tõhusa koostootmise režiimil ²	81	50	49,61	57,86	99,61 - 107,86

Märkus: ¹Toetust makstakse kui seadme netovõimsus ei ületa 100 MW. Tuuleenergiast toodetud elektrile makstakse toetust kui kogu tuuleenergia toodangu maht ei ületa 400 GWh aastas.

²Toetust makstakse kui energiaallikana kasutatakse jäätmeid, turvast või põlevkivitöötlemise uttegaasi. Samuti kui koostootmiseseade rajatakse olemasoleva, tarbijaid soojusega varustava katlamaja asemele ja mille elektriline võimsus ei ületa 10 MW.

³Turuhinnana Narva Elektriijaamade hind.

⁴2009. aastal kehtinud elektrituruseaduse kohaselt

Võttes turuhinnaks Narva Elektriijaamade tootmishinna kui tootmise turgu valitseva (üle 90% toodangust) tootja hinna, kujuneb toetusskeemi alusel taastuvatele energiaallikatele ning koostootmisele soodus keskkond, sest toodetud ühikult saadav müügitulu on turuhinna ja toetuse summa. Samas tuleb võtta arvesse, et regionaalse elektri hulgituru hinnad on alates 2007. a. algusest kujunenud vastavalt NPS Helsinki hinnapiirkonna hindade kõikumisele. NPS Helsinki hinnapiirkonna aasta keskmine hind 2009.a. oli 57,86 s/kWh (36,98 EUR/MWh) ja seega võib taastuvatest energiaallikatest toodetud elektri müügitulu ühikhinnalt kujuneda veelgi kõrgemaks.

2009. ja 2010. aastal võeti vastu elektrituruseaduse muudatused, millega muudeti taastuvatest energiaallikatest toodetud elektrienergia toetussüsteemi. Muudatusi on käsitletud käesoleva raporti peatükis 2.4.1 ja nende mõju on analüüsitud peatükis 3.2.3.

3.1.3.3 Elektrivarustuse kvaliteet

Elektrivarustuse kvaliteedinõuete aluseks on elektrituruseadus, millest tulenevalt kinnitab elektrivarustuse kvaliteedinõuded majandus- ja kommunikatsiooniminister. Kvaliteedinõuete täitmine on kohustuslik ning nende rikkumise eest on ette nähtud sanktsioonid (väärteomenetlus). Kvaliteedinõuetes on esitatud nõuded teeninduse kvaliteedile ja lubatud rikkete ning plaaniliste katkestuste pikkuse kohta. KA ülesandeks on kontrollida kvaliteedinõuete täitmist, ettevõtjate arvestust kvaliteedinäitajate kohta ning kvaliteedinõuete

rikkumise korral algatada vääртеomenetlus. Vastavate kvaliteedinäitajate avalikustamine oma veebileheküljel on kohustuslik kõikidele võrguettevõtjatele.

Teeninduse kvaliteedinõuetes on esitatud tähtajad, mille jooksul peab ettevõtja vastava toimingu teostama. Ettevõtjad peavad esitama KA-le andmed, millises ulatuses täideti teeninduse kvaliteedinõudeid. Esitatud informatsiooni alusel saab arvutada millise protsendi ulatuses teenuse kvaliteedinõudeid täideti, samuti saab analüüsida, kas täitmise protsent suureneb või väheneb. Kvaliteedinõuete rikkumise korral on tarbijal õigus esitada KA-le kaebus. KA-l on õigus algatada iga konkreetse juhtumi korral vääртеomenetlus ning määrata ettevõtjale rahatrahvi suuruses kuni 50 000 krooni (3 195 €) iga konkreetse rikkumise kohta. Seega on tegemist võimaliku küllaltki suure sanktsiooniga. Rahatrahvi määramise korral makstakse trahvi summa riigieelarvesse.

Võrguteenuse kvaliteedi alal on reguleeritud nii riketest põhjustatud (mitteplaaniised) kui ka plaaniised katkestused. Katkestuseks ei loeta elektrivarustuse katkemist kuni 3 minutiks. Vastavalt kvaliteedinõuetele on sätestatud tähtajad, mille jooksul tuleb kõrvaldada rikkest põhjustatud katkestused, seejuures on sätestatud eraldi tähtajad suviseks ja talviseks perioodiks (tabel 3.1-5). 1. jaanuarist 2011 muutuvad võrguteenuse kvaliteedinõuded rangemaks st lubatud rikkeline katkestuste perioodi lühenevad.

Kui ettevõtjad ei täida vastavaid elektrikatkestuste lubatud tähtaegu, on nad kohustatud maksma tarbijatele kompensatsiooni. Samuti võib KA algatada iga üksiku katkestuse kohta vääртеomenetluse ning määrata rahatrahvi suuruses kuni 50 000 krooni.

Tabel 3.1-5 Võrguteenuse kvaliteedi nõuded

	suvisel perioodil aprill kuni september	talvisel perioodil oktoober kuni märts
Põhivõrk		
Lubatud rikkeline katkestus	2 tundi*/ 120 tundi **	
Lubatud rikkeline katkestus aastas kokku	200 tundi (150)***	
Jaotusvõrk		
Lubatud rikkeline katkestus	16 tundi (12)	20 tundi (16)
Lubatud plaaniline katkestus	10 tundi	8 tundi
Lubatud rikkeline katkestused aastas kokku	100 tundi (70)	
Lubatud plaaniised katkestused aastas kokku	64 tundi	

Märkus: *Elektritoide on tagatud kahe või enama 110 kV trafo või liini kaudu

** Elektritoide on tagatud ühe 110 kV trafo või liini kaudu

*** Sulgudes on toodud nõuded alates 01.01.2011.a.

KA on töötanud välja vastava aruandevormi, mille täitmine ning avalikustamine on ettevõtjatele kohustuslik. Seejuures on ettevõtjad kohustatud avalikustama mitmel korral ning mitmes liitumispunktis ei vastanud võrgukvaliteet kehtestatud nõuetele. Samuti tuleb esitada andmed selle kohta, kui mitmel juhul ei täidetud ettenähtud teeninduse kvaliteedinõudeid. Võrgukvaliteedi indikaatoritest on ettevõtjad kohustatud avalikustama alljärgnevad:

- Riketest põhjustatud katkestuste keskmine sagedus tarbimiskoha kohta aastas (CI; SAIFI).
- Riketest põhjustatud katkestuse keskmine aeg tarbimiskoha kohta aastas (SAIDI).
- Riketest põhjustatud katkestuse keskmine kestus aastas (CAIDI).
- Plaanitud katkestuste keskmine sagedus tarbimiskoha kohta aastas.
- Plaanitud katkestuse keskmine aeg tarbimiskoha kohta aastas.
- Plaanitud katkestuse keskmine kestus aastas.

Kõik eelpoolnimetatud andmed võrgu kvaliteedi kohta on avalikustatud KA veebileheküljel.

Tabelis 3.1-6 on esitatud Elering OÜ poolt 2009.aastal võrkudevaheliste ühenduste loomisele ja remondile kulutatud aeg vastavalt nende poolt esitatud andmetele 30 min täpsusega.

Tabel 3.1-6 Elering OÜ poolt 2009.aastal võrkudevaheliste ühenduste loomisele ja remondile kulutatud aeg

Liin	Katkestuse kestus (tunnid), 2009.a. ¹
L301 Tartu - Valmiera	437
L354 Tsirguliina - Valmiera	202
L358 Tartu - Pihkva	331
L373 Eesti EJ - Kingissepp	442
L374 Balti AJ - Leningradskaja	810
L677 Tsirguliina - Valka	137
L683 Ruusmäe - Aluksne	264
Kokku	2623

¹See aeg sisaldab ka naabersüsteemide tellimisel tehtud katkestusi.

Tabelis 3.1-6 on esitatud Elering OÜ ja Eesti Energia Jaotusvõrk OÜ elektrivarustuse kvaliteedinäitajad 2007., 2008. ja 2009. aasta kohta.

Tabel 3.1-7 Elering OÜ ja Eesti Energia Jaotusvõrk OÜ elektrivarustuse kvaliteet

Varustuskindluse indikaatorid	Ühik	Elering OÜ			Eesti Energia Jaotusvõrk OÜ		
		2007	2008	2009	2007	2008	2009
Tarbimiskohtade koguarv	tk	233	245	247	615 553	633 438	633 147
Rikkest põhjustatud katkestuste summaarne kestus aastas	minut	1740	1200,8	883	123 898 686	280 441 590	129 203 537
Plaanitud katkestuste summaarne kestus aastas	minut	0	6608	51344	133 866 447	132 911 353	98 915 064
Riketest põhjustatud katkestuste keskmine sagedus tarbimiskoha kohta aastas VKN § 5 (2) (CI) (SAIFI)	tk	0,000	0,160	0,126	0,000	2,450	1,995
Riketest põhjustatud katkestuste keskmine aeg tarbimiskoha kohta aastas VKN § 5 (3) (SAIDI)	minut	7,468	4,922	3,575	201,280	443,000	204,066
Riketest põhjustatud katkestuste keskmine kestus aastas VKN § 5 (4) (CAIDI)	minut	0,000	30,791	28,484	0,000	180,000	102,303
Plaanitud katkestuste keskmine sagedus tarbimiskoha kohta aastas	tk	0,000	1,000	0,053	0,000	1,000	0,612
Plaanitud katkestuste keskmine aeg tarbimiskoha kohta aastas	minut	0,000	438,000	207,870	217,473	210,000	156,228
Plaanitud katkestuste keskmine kestus aastas	minut	0,000	438,000	3949,538	454,297	304,000	255,308

3.1.3.4 Bilansivastutus

Elektrituruseaduse ning võrgueeskirjaga on detailselt sätestatud bilansivastutuse regulatsioon, mille kohaselt on iga turuosaline vastutav oma bilansi eest. Bilansiperioodiks on täistund ning bilansipäev algab kell 00.00. Bilansihaldur on kohustatud esitama süsteemihaldurile esialgse bilansiplaani kalendrikuu, nädala ning ööpäeva lõikes. Lõplik bilansiplaan esitatakse hiljemalt eelneval päeval kella 16.20-ks. Detailne info bilansihaldurite bilansivastutuse tingimustest on toodud Elering OÜ bilansilepingu tüüptingimustes, mis on kinnitatud Konkurentsiameti poolt ja on avaldatud Elering OÜ veebilehel.

Turg on korraldatud printsiiibil, kus põhivõrk vastutab kogu süsteemi bilansi eest ning turul võivad tegutseda mitmed bilansihaldurid. Bilansi tasakaalustamiseks ostab või müüb põhivõrk bilansienergiat. Bilansienergia hinna arvutamise meetodika ning bilansilepingu tüüptingimused tuleb kooskõlastada KA-ga. Bilansienergia hinnakujundamisel on põhivõrk kohustatud ostma või müüma elektrienergiat võimalikult soodsaima hinnaga. Bilansienergia hinnad on avaldatud Elering OÜ veebilehel (<http://www.elering.ee/index.php?id=407>)

Bilansi selgitamine toimub kauglugemisseadme (*on-line*) abil juhul, kui tarbija elektrilise ühenduse võimuse ületab 63 A. Ülejäänud tarbijate bilansiselgitamiseks kasutatakse tüüpkoormusgraafikuid ehk kodutarbijate puhul ei ole vajalik *on-line* mõõtmise korraldamine.

Kuni 2007. aasta 1. mail jõustunud elektrituruseaduse muudatuseni olid tuulikud bilansivastutusest vabastatud, kuid vastavalt seaduse muudatusele vastutavad alates 1. jaanuarist 2009 ka tuulikud, analoogselt teiste tootjatega, oma bilansi eest.

Vabatarbijad sõlmivad müüjaga avatud tarne lepingu, milles on määratud bilansihaldur, kes on võtnud endale kohustuse hoida vabatarbija bilanssi. Mittevabatarbijate bilansi eest vastutab jaotusvõrguettevõtja. Suurima bilansihaldurina tegutseb Eesti Energia AS. Vaatamata elektrituru osalisele suletusele on Eesti Energia AS kõrvale tekkinud veel kolm iseseisvat bilansihaldurit. KA hinnangul saab toimiv bilansienergia turg tekkida alles elektrituru täielikul avamisel aastal 2013.

3.1.4 Tegevusalade eristamine

Alates 01.07.2010 on elektrituruseaduses sätestatud nõue, et põhivõrguettevõtja ei või samal ajal olla jaotusvõrguettevõtja ega kuuluda ühte kontserni ettevõtjaga, kes tegutseb elektrienergia tootmise või müügiga seotud tegevusaladel. Eesti põhivõrguettevõtja Elering OÜ on omandivormilt eristatud kõigist teistest elektrienergia tootmise või müügiga tegutsevatest ettevõtjatest alates 27.01.2010. Sellega on tagatud tegevusalade eristamine ja põhivõrguettevõtja (kes täidab ka süsteemihalduri ülesandeid) sõltumatuse tagamine.

Jaotusvõrguettevõtja peab moodustama eraldi äriühingu ning ei tohi tegutseda muudel tegevusaladel peale võrguteenuse osutamise kui tarbijate arv on üle 100 000. Vastav nõue käsitleb vaid Eesti Energia AS kontserni kuuluvat Eesti Energia Jaotusvõrk OÜ, kuna ülejäänud jaotusvõrguettevõtjatel on alla 100 000 tarbija.

Kui jaotusvõrguettevõtjal on alla 100 000 tarbija, on ta kohustatud eristama oma raamatupidamise tegevusalade lõikes alljärgnevalt:

- võrguteenuse osutamine,
- elektrienergia müük,
- mittepõhitegevus.

Samuti on kõik jaotusvõrguettevõtjad, olenemata suuruselt, kohustatud pidama oma raamatupidamist samadel printsiipidel nii, nagu oleksid seda kohustatud tegema nendel tegevusaladel tegutsevad erinevad ettevõtjad. Seega jaotusvõrguettevõtja, kes ei pea moodustama eraldi äriühingut, on kohustatud pidama oma raamatupidamist analoogselt äriühinguga ning esitama seejuures raamatupidamise aastaaruandes eraldi bilansi, kasumiaruande, juhatuse tegevusaruande ning muud raamatupidamise seadusega sätestatud aruanded nii võrguteenusele, elektrienergia müügile ning mittepõhitegevusele. Vastav teave tuleb esitada aastaaruandes ning avalikustada. Tegevusalade eristamise kohta peab andma hinnangu audiitor.

KA on töötanud välja ja avalikustanud oma veebileheküljel vastavad juhised ning aruande vormid, mille alusel saavad ettevõtjad tegevusalasid eristada.

Lisaks võrguteenuse, elektrienergia müügi ning mittepõhitegevuse eristamisele peavad ettevõtjad eristama oma raamatupidamise ka erinevate teenuste osutamise lõikes (nn regulaatori poolt sätestatud tegevusalade eristamine).

Põhivõrguettevõtja on kohustatud eristama oma raamatupidamise alljärgnevalt:

- võrguteenuse müük (*ex-ante* regulatsioon ehk KA kooskõlastab võrgutasud enne nende jõustumist)
- elektrienergia transiit (*ex-post* regulatsioon ehk KA-l on õigus kontrollida hindade põhjendatust)
- tarbijate poolt tasutud liitumistasud (*ex-ante* regulatsioon ehk KA kooskõlastab liitumistasude arvutamise meetodika eraldi igale ettevõtjale)
- bilansienergia müük (*ex-post* regulatsioon ehk KA-l on õigus kontrollida hindade põhjendatust)
- mittepõhitegevus.

Jaotusvõrguettevõtja, kes on kohustatud moodustama eraldi äriühingu on kohustatud eristama oma raamatupidamise alljärgnevalt:

- võrguteenuse müük (*ex-ante* regulatsioon ehk KA kooskõlastab võrgutasud enne nende jõustumist)
- tarbijate poolt tasutud liitumistasud (*ex-ante* regulatsioon ehk KA kooskõlastab liitumistasude arvutamise meetodika eraldi igale ettevõtjale)
- mittepõhitegevus.

Jaotusvõrguettevõtja, kes ei ole kohustatud moodustama eraldi äriühingut on kohustatud eristama oma raamatupidamise alljärgnevalt:

- elektrienergia müük mittevabatarbijatele (KA kooskõlastab kaalutud keskmise hinna)
- elektrienergia hulgimüük sh. müük vabatarbijatele (KA-l on õigus kontrollida, et ei toimiks ristsubsideerimist elektri müügil mittevabatarbijatele ja vabatarbijatele)
- võrguteenuse müük (*ex-ante* regulatsioon ehk KA kooskõlastab võrgutasud enne nende jõustumist)
- tarbijate poolt tasutud liitumistasud (*ex-ante* regulatsioon ehk KA kooskõlastab liitumistasude arvutamise meetodika eraldi igale ettevõtjale)
- mittepõhitegevus.

3.1.4.1 Võrdse kohtlemise tagamine

Tulenevalt elektrituruseadusest on kõik võrguettevõtjad kohustatud töötama välja tegevuskava, milles nähakse ette teiste elektriettevõtjate ja tarbijate võrdse kohtlemise abinõud ning nende rakendamiseks võrguettevõtja töötajatele pandavad kohustused. KA on

eelpoolnimetatud tegevuskava koostamiseks välja töötanud juhendi, mis on avalikustatud KA veebileheküljel. Vastavalt juhendile on soovitatav koostada tegevuskava 3-aastases perspektiivis, samuti tuleb esitada igal aastal KA-le aruanne tegevuskava täitmise kohta. Nii tegevuskava kui ka aruanne on avalikud dokumendid ning kõigil huvitatutel on õigus nendega tutvuda. Juhul, kui KA on arvamusel, et tegevuskava ei ole piisav ning ei vasta tegelikele nõuetele, on tal õigus nõuda tegevuskava ülevaatamist ning vajadusel ka muutmist.

Kuna Eestis tegutseb üks põhivõrguettevõtte, kes on ka süsteemihaldur, siis erilise tähelepanu all on analüüsida tema võrdse kohtlemise tegevuskava. Teisalt pöörab KA erilist tähelepanu Eesti Energia Jaotusvõrk OÜ-le, kes omab ca 90% jaotusteenuse turust ning kuulub Eesti Energia AS kontserni.

3.1.4.2 Tegevusalade eristamine ja võrdne kohtlemine põhivõrgus ehk Elering OÜ-s

Tegevusalade eristamise ja juhtimise sõltumatus tagamise osas täidab Elering OÜ täielikult Euroopa Parlamendi ja Nõukogu Direktiivi 2003/54 EÜ ja elektrituruseaduse nõudeid. Elering OÜ on omandiliselt eristatud kõigist teistest elektrienergia tootmise või müügiga tegutsevatest ettevõtjatest alates 27.01.2010. Eelnevalt kuulus põhivõrk Eesti Energia kontserni. Elering OÜ aktsiad kuuluvad 100% Eesti riigile. Ettevõtja juhatus on kolmeliikmeline, ettevõtja nõukogu koosneb viiest liikmest.

Elering OÜ tegevusteks on vaid võrguteenuste ja bilansienergia müük ning alates 1. maist 2007 ka taastuvatest energiaallikatest tootjate toetusfondi haldamine. Lisaks sellele on ettevõtja oma raamatupidamises eristanud kulud KA poolt väljatöötatud nõuete alusel alljärgnevalt:

- võrguteenuse müük (*ex-ante* regulatsioon ehk KA kooskõlastab võrgutasud enne nende jõustumist)
- elektrienergia transiit (*ex-post* regulatsioon ehk KA-l on õigus kontrollida hindade põhjendatust)
- tarbijate poolt tasutud liitumistasud (*ex-ante* regulatsioon ehk KA kooskõlastab liitumistasude arvutamise meetodika eraldi igale ettevõtjale)
- bilansienergia müük (*ex-post* regulatsioon ehk KA-l on õigus kontrollida hindade põhjendatust)
- mittepõhitegevus.

Kuna Elering OÜ kuulus 2009. aastal Eesti Energia kontserni siis veebruaris 2009 esitasid Eesti Energia AS siseaudiitorid KA-le igaaastase aruande „Turuosaliste võrdne kohtlemine Elering OÜ poolt“. Elering OÜ ei ole KA-le esitanud uut võrdse kohtlemise tegevuskava peale Eesti Energia kontsernist eraldamist, kuid on KA-d teavitanud, et uus kava on koostamisel ja esitatakse KA-le 2010. aasta augustis.

Elering OÜ sõltumatus on eriti oluline vaba elektrituru tingimustes, kus ettevõtja käes on andmed erinevate elektritootjate ning müüjate pakkumiste kohta ning selliste andmete võimalik lekkimine on sarnane börsi siseinfo kasutamisega (*insiderlusega*), mis võib anda ühele tootjale või müüjale eelised teiste ees.

Turuosaliste võrdse kohtlemise seisukohalt on äärmiselt oluline informatsiooni konfidentsiaalsuse tagamine. Elering OÜ infosüsteem on osaliselt jätkuvalt ühendatud Eesti Energia kontserni süsteemiga. Eesti Energiast on eraldatud elektrivõrgu juhtimise ja andmete lugemise süsteemid, bilansihaldustarkvara ning majandus- ja raamatupidamistarkvara. Jätkuvalt on Eesti Energia infosüsteemiga seotud elektronposti ja grupikalendrite süsteem,

faili- ja printserveri teenus, dokumendihaldussüsteem, lokaalvõrk, turvalahendus (antiviirus ja andmekrüpteering) ja käidutalituse võrguhaldustarkvara. Ühised serverid on omavahel eraldatud “tulemüüridega”. Vastavalt ettevõtja sisekorraeskirjale puudub Eesti Energia kontserni ettevõtjatel juurdepääs Elering OÜ konfidentsiaalsele infole. KA on seisukohal, et täieliku sõltumatus tagaks vaid Eesti Energia kontsernist eraldiseisev sõltumatu IT süsteem.

Kuna Elering OÜ kompetentsi kuulub ka süsteemi varustuskindluse ja bilansi tagamine, on äärmiselt oluline kõikide turuosaliste võrdne kohtlemine ka sellest aspektist lähtuvalt. Vastavalt elektrituruseadusele võib põhivõrguettevõtja anda korraldusi tarbijatele, tootjatele, elektrivõrkudele, jt turuosalistele tarbimis-tootmisrežiimi muutmiseks süsteemi varustuskindluse tagamiseks. On äärmiselt oluline, et turuosalisi koheldakse võrdselt. Varustuskindluse tagamisega seotud tegevuste aluseks on Elering OÜ poolt kehtestatud vastavad sisedokumendid (sh Eesti elektrisüsteemi talitluse juhtimise protseduur). Koostöö parandamiseks suuremate klientidega on sõlmitud ja sõlmitakse tehnilise koostöö ja varustuskindluse tagamise lepingud. Naabersüsteemidega koostöö tagamiseks sõlmitakse paralleeltöö lepingud.

Oluline on ettevõtja tegevuskava olemasolu võimalikul tegutsemisel kriisiolukorras, kus võib olla vajalik elektrienergia tarbimise piiramine. Avariisituatsioonis juhendatakse väljatöötatud avariide likvideerimise juhenditest ning Majandus -ja Kommunikatsiooniministeeriumi poolt iga-aastaselt kinnitatavast tarbimise piiramise kavast. Süsteemihalduri poolt antud korraldustes lähtutakse töökindlusealastest nõuetest. Nende nõuete järgimiseks on Elering OÜ-s kehtestatud süsteemihalduripoolseid vajalikke tegevusi kirjeldavad dokumendid.

Elering OÜ tegeleb pidevalt võrgu planeerimisega ja jälgib, et võrgu läbilaskevõime oleks piisav. Võrgu läbilaskevõime piirangu tekkimisel piirab Elering OÜ jaotusvõrkude tarbimist vastavalt eelnevalt võrguettevõtjatega kokku lepitud piiramise kavale. Vastav kava koostatakse iga majandusaasta kohta. Elering OÜ dispetšeril on õigus vastavalt tekkinud olukorrale otsustada, millise tarbija konkreetselt ta esimesena välja lülitab, kelle välja lülitamine on antud olukorras kõige tõhusam. Estlink 1 omanikfirmaga on sõlmitud leping, mille kohaselt on põhivõrgul õigus võrgu läbilaskevõime ammendumise korral piirata Estlinkile edastatava elektrienergia kogust.

Turuosaliste liitumine Elering OÜ-ga on oluline võrdse kohtlemise seisukohalt. Eelkõige puudutab see tootjate liitumist, kuna tarbijad liituvad reeglina jaotusvõrguga. Seega on liitumise puhul eriti oluline tootjate võrdne kohtlemine. Viimaste aastate jooksul on Elering OÜ väljastanud kõige enam liitumistingimusi tuuleparkidele. Tootjate liitumise puhul võib tekkida olulord, kus Elering OÜ peab ka siin jagama nn “defitsiitset ressursi” ehk olemasolev võrk ei võimalda liita kõiki potentsiaalseid soovijaid. Elektrituruseaduse alusel võib põhivõrguettevõtja keelduda liitumisest eelkõige juhul kui võrgus puudub võrguteenuse osutamiseks vajalik edastamisvõimsus. Elering OÜ kasutab liitumislepingute sõlmimisel kõigi liitujatega sõlmitavat ühtset liitumislepingu vormi, mis on avaldatud ka ettevõtja veebilehel. Kõigi klientide võrdse kohtlemise eesmärgil on kehtestatud ka sisemine liitumiste protseduur, mille järgimine on kohustuslik kõigile liitumistega tegelevatele töötajatele. Liitumistasu määratakse kulupõhiselt vastavalt võrgueeskirjas toodud põhimõtetele. Elering OÜ lähtub liitumisest keeldumisel elektrituruseaduses § 65 toodud põhimõtetest. Juhul kui liitumine on seotud läbilaskevõime piirangutega, on kliendil võimalik saada liitumispakkumine maksimaalselt võimaliku liidetava võimsuse ulatuses või kui soovitud liitumispakkumist ei ole võimalik välja anda läbilaskevõime puudumise tõttu, siis lisab Elering OÜ kliendihaldur liitumistaotluse ootejärjekorda. Ootejärjekorras olevad

liitumistaotlused rahuldatakse ülekandevõime vabanemisel ajalise prioriteedi alusel – ajaliselt esimene taotlus ootejärjekorras saab esimesena liitumispakkumise.

Kokkuvõttes võib lugeda Elering OÜ tegevuse turuosaliste võrdsel kohtlemisel rahuldavaks ning KA ei ole täheldanud juhuseid, kus oleks esinenud turuosaliste ebavõrdset kohtlemist. Samas on KA seisukohal, et Elering OÜ peaks välja arendama uue, Eesti Energia kontsernist sõltumatu eraldiseisva infosüsteemi.

3.1.4.3 Tegevusalade eristamine ja võrdne kohtlemine Eesti Energia Jaotusvõrk OÜ-s

Eesti Energia Jaotusvõrk OÜ kuulub Eesti Energia AS kontserni. Vertikaalselt integreeritud energiaettevõtja Eesti Energia AS kontserni kuuluvad põlevkivi- ja elektritootmine, jaotusvõrk, müügiettevõtja ning mittepõhitegevusega tegutsevad ettevõtjad. Eesti Energia AS aktsiad kuuluvad 100% Eesti riigile. Alates 2009.a. maist toimus Eesti Energia kontsernis ärinimede muudatus, millega kaasnesid ka uued logod.

Tegevusalade eristamise osas täidab Eesti Energia Jaotusvõrk OÜ täielikult Euroopa Parlamendi ja Nõukogu Direktiivi 2003/54 EÜ ja elektrituruseaduse nõudeid. Eesti Energia Jaotusvõrk OÜ juriidilise eristamisega on tagatud, et ettevõtja ei tegutse teistel elektrienergiaga seotud tegevusaladel, välja arvatud nn abiteenused – kõik teenused, mis on vajalikud edastamisteenuse osutamiseks ja/või jaotusvõrgu käitamiseks. Sellisteks abiteenusteks on näiteks elektritööde tegemine, operatiiv- ja dispetšerteenuse osutamine, omanikujärelevalve tegemine ja elektrienergia reservtootmine.

Eesti Energia Jaotusvõrk OÜ tegevuseks on vaid jaotusvõrguteenuse osutamine. Lisaks eelnevale on ettevõtja oma raamatupidamises eristanud kulud KA poolt väljatöötatud nõuete alusel alljärgnevalt:

- võrguteenuse müük (*ex-ante* regulatsioon ehk KA kooskõlastab võrgutasud enne nende jõustumist)
- tarbijate poolt tasutud liitumistasud (*ex-ante* regulatsioon ehk KA kooskõlastab liitumistasude arvutamise meetoodika eraldi igale ettevõtjale)
- mittekooskõlastatavate võrguteenuste müük
- mittepõhitegevus.

Vastavalt elektrituruseadusele ei tohi mõne teise kontserni kuuluva ettevõtja juhatuse liige olla Eesti Energia Jaotusvõrk OÜ juhatuses või vastutada ettevõtja juhtimise eest. Samas on kontserni kuuluva ettevõtja juhatuse liikmel õigus olla samaaegselt võrguettevõtja nõukogu liige. Hetkel on nõukogu viieliikmeline, kõik liikmed on emaettevõtjast. Juhatuse on üheliikmeline kuid vastavalt tegevuskavale on kavas juhatuse koosseisu laiendada. Seadus ei sätesta, kui mitu juhatuse liiget peab jaotusvõrgus olema, kuid KA nõustub, et juhatuse laiendamine oleks positiivne areng. Eesti Energia Jaotusvõrgu OÜ on jaotusvõrgu varade omanik, millega on tagatud elektrituruseaduses sätestatud nõuete täitmine.

Turuosaliste võrdse kohtlemise tagamiseks osutatakse võrguteenuseid elektrituruseaduses ettenähtud juhtudel KA poolt kooskõlastatud võrguteenuste osutamise tüüptingimuste alusel, muudel juhtudel taoliste teenuste osutamiseks vastava turuosalise grupi jaoks võrguettevõtja poolt välja töötatud põhimõtete ja lepingute tüüptingimuste alusel. Samuti on võrgutasud kooskõlastatud KA-ga. Kooskõlastamisele mittekuuluvate teenuste tasud arvutab võrguettevõtja kõikide sarnastes tingimustes olevatele turuosalistele ühtsest meetoodikast lähtudes. Võrguteenuse osutamisest keeldumine on lubatud üksnes seaduses sätestatud alusel.

Vastavalt tegevuskavale rakendab Eesti Energia Jaotusvõrk OÜ varustuskindluse tagamise abinõusid Elering OÜ korraldusel, kellega on Eesti Energia Jaotusvõrk OÜ-l sõlmitud süsteemi tehnilise ja varustuskindluse tagamise koostööleping.

Eesti Energia Jaotusvõrk OÜ ostab mitmeid olulisi kaupu ja teenuseid Eesti Energia AS kontserni kuuluvatelt ettevõtjatelt. Kaupade ja teenuste ostmine kontsernisiseselt on oluline eelkõige hinnakujundamise seisukohalt. Samas eelnevad teenuste ostmisele läbirääkimised nii hinna kui muude tingimuste osas. Kuna Eesti Energia Jaotusvõrk OÜ poolt ostetavad kaupade ja teenuste hinnad kajastuvad omakorda KA poolt kooskõlastatavate võrguteenuste hindades, analüüsib KA võrgutasude hindade kooskõlastamise käigus ostetavate kaupade ja teenuste hindu ning kontrollib, et kontsernisisesed hinnad ei ületaks turuhindasid.

Turuosaliste võrdse kohtlemise tagamiseks ja konfidentsiaalsuskohustuse täitmiseks on Eesti Energia Jaotusvõrk OÜ ja Eesti Energia AS vahel sõlmitud käsunduslepingu juurde koostatud lisa, milles seatakse selged reeglid konfidentsiaalsele informatsioonile juurdepääsu piiramise tagamiseks. Käsunduslepingus nähakse ette, kuidas käsunduslepinguga määratud teenuste osutamisega seotud Eesti Energia AS töötajad, kes täidavad tööülesandeid, on kohustatud käsitlema nende valdusesse sattunud informatsiooni. Teiste kontserni kuuluvate ettevõtjate juurdepääs ettevõtja andmebaasidele on reguleeritud tehniliste ja töökorralduslike meetmetega sh kasutajate juurdepääsu piirangutega infosüsteemidele. Peakontor asub emaettevõttega samas hoones omaette korrusel eraldi teistest struktuuriüksustest. KA on seisukohal, et konfidentsiaalset informatsiooni puudutavate teenuste osutamine (näiteks lepingute sõlmimine, arveldamine) tuleks korraldada kas ettevõtja siseselt või kontsernist eraldiseisva infosüsteemi ja andmebaasi kasutusele võtmisega.

Vastavalt elektrituru- ja avaliku teabe seadusele peavad elektrivõrguettevõtjad pidama veebilehekülge, kus avalikustatakse tarbijatele ja turuoalistele oluline informatsioon nagu võrgutasude suurus, võrgulepingute tüüptingimused, võrguga liitumise tingimused jm oluline info. KA täheldas, et kui varasemalt oli Eesti Energia Jaotusvõrk OÜ-l oma kommunikatsiooniga tegelev personal, kes korraldas suhtlemist meediaga, siis nüüd ostab jaotusvõrguettevõtja kommunikatsiooniteenust sisse emaettevõttelt Eesti Energia AS. Avalikkuse ees soovitakse rõhutada ettevõtete kuulumist Eesti Energia kontserni ühtse brändi alla. Mais 2009 muudeti ära kontserni ettevõtete ärinimed ja logo. Jaotusvõrk OÜ nimi muudeti Eesti Energia Jaotusvõrk OÜ-ks ja kõik kontserni liikmed kasutavad kontserni logo. Sellega rõhutatakse jaotusvõrguettevõtja kuulumist kontserni ja vähendatakse tütaretevõtte eraldiseisvust. Kuigi jaotusvõrguettevõtja on uuendanud oma interneti kodulehekülge ning varasemast tõhusamalt on tagatud juurdepääs turuoaliste jaoks vajalikule informatsioonile, võivad emaettevõttega sama logo ja sarnase nime kasutamine tekitada turuoalistele jaoks segadust ja võib raskendada informatsiooni kättesaadavust.

3.2. Konkurents elektriturul

3.2.1 Hulgiturg

Eesti elektriturgu iseloomustab eelkõige üleminekuperiood turu avamiseks aastani 2013 ning äärmiselt kõrge kontsentreeritus. Aastani 2009 oli elektriturg avatud vaid 13% ulatuses ning aastast 2009 kuni 2012 35% ulatuses. 2009. aastal tegutses turul neli sõltumatut elektrienergia müüjat. Avatud tarnijat vahetas 2009. aastal 24 tootjat/tarbijat. Tunduvalt on arenenud ekspordile suunatud turg, kus müüjad ostavad kohalikest tootjatelt elektrit ja ekspordivad selle edasi. 2010. aasta aprillis alustas Eestis tegevust elektribörs. Börsi avamist käsitleti põhjalikumalt peatükis 2.1.1.

Eestis kontrollib sisuliselt kogu elektrienergia tootmist suurim energiaettevõtja - Eesti Energia AS, kellele kuulub Eesti installeeritud 2437 MW netovõimsusest 2 224 MW ehk 91% ning kes tootis 2009. aastal 92,0% kogu toodetud elektrienergiast. Seejuures väärib ära märkimist, et praktiliselt kogu elektrienergia tootmine baseerub kodumaistel energiaallikatel ning seeläbi on Eesti sõltumatu kütuse impordist. 2008. aasta andmete alusel toodetakse ligi 94,0% kogu elektrienergiast põlevkivist, millele lisandub veel põlevkiviõlist ja –gaasist toodetud elekter ~3%. Samas on muude kütuste osakaal äärmiselt tagasihoidlik (joonis 5.1-2).

Võrreldes teiste EL liikmesriikidega iseloomustab ka Eesti turgu selle väike maht. 2009. aastal oli Eesti sisemaine elektrienergia tarbimine 7966 GWh (sh kaod 886 GWh) ning süsteemi tippkoormus 1513 MW. Vastavalt tabelis toodud andmetele on elektrienergia tarbimine alates 2001. aastast järk-järgult kasvanud, kuid seoses majanduslangusega toimus 2009 a. elektritarbimise 4,7% langus. Eesti eksportis 2943 GWh ja importis 3025 GWh. Elektrituru üldised näitajad on toodud alljärgnevas tabelis 3.2-1.

Tabel 3.2-1 Elektrienergia hulgituru üldised näitajad. Allikad statistikaamet ja Elering OÜ

Aasta	Elektri tarbimine GWh ²	Import GWh	Eksport GWh	Tippkoormus MW	Installeeritud võimsused MW ³	Üle 5% turuosaga tootjate arv	Kolme suurima tootja turuosakaal	Keskmine turuhind s/kWh ¹
2001	6970	496	1118	1321	2876	1	99	
2002	6940	412	1102	1336	2726	1	99	
2003	7210	93	1989	1475	2723	1	99	
2004	7440	347	2141	1318	2675	1	99	
2005	7510	345	1953	1331	2433	1	99	40,95
2006	7978	251	1001	1555	2059	1	99	40,95
2007	8534	345	2765	1537	2052	1	99	40,95
2008	8557	1369	2310	1637	1960	2	99	44,64
2009	7966	3025	2943	1513	1888	2	99	49,61

Märkus: ¹AS Narva Elektrienergia tootmise hind

² sealhulgas kaod elektrivõrkudes

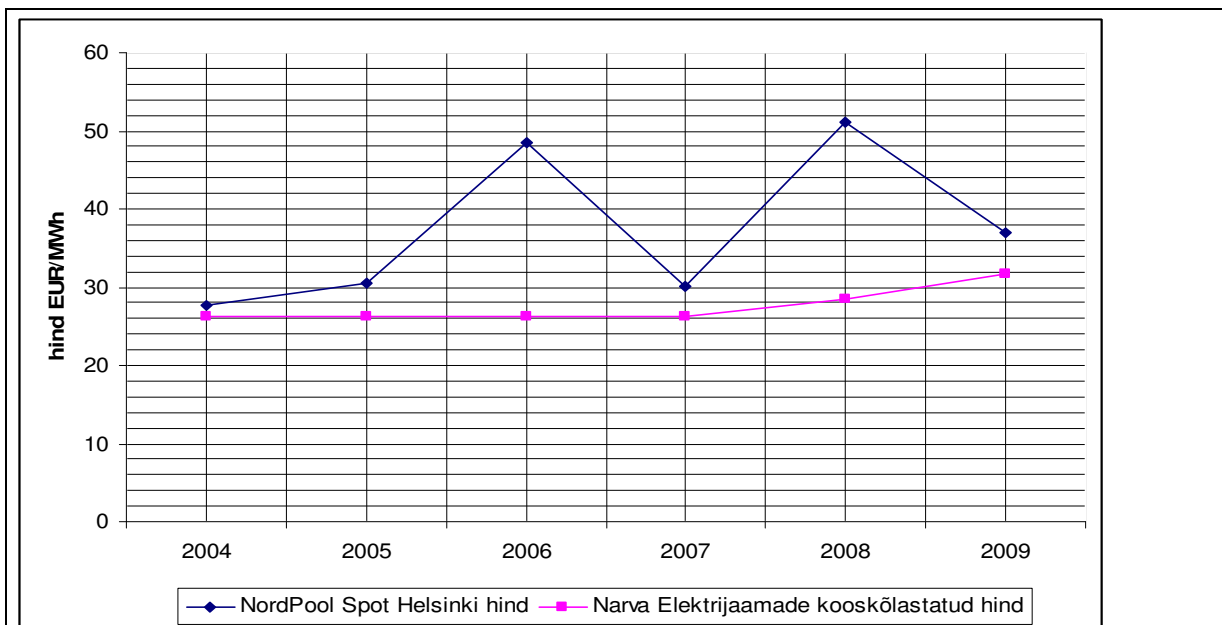
³ võimalik tootmisvõimsus tipuajal

Tulenevalt turu osalisest avatusest on ka toimiva hulgituru tekkimine pidurdatud, sest mittevabatarbijate müüdav elekter peab olema toodetud seaduses sätestatud korras. Samas toimus 01.04.2010 turu avamise järgmine etapp, mille kohaselt ei saa vabatarbijad osta elektrit enam reguleeritud hinnaga vaid on kohustatud ostma seda vabalt turult. See on oluline samm konkurentsi tekkimiseks hulgiturul. Samas vastavalt turu korraldusele võib kuni turu täieliku avamiseni 01.01.2013 mittevabatarbija osta elektrienergiat vaid teda teenindavalt võrguettevõtjalt või tema poolt nimetatud müüjalt. Võrguettevõtjad omakorda peavad ostma

elektrienergiat kadude kompenseerimiseks või edasimüügiks mittevabatarbijatele, mis on toodetud kas AS-s Narva Elektriyaamad, koostootmise protsessis, taastuvatest energiaallikatest või väiketootja (alla 10 MW) poolt. Sisuliselt vastab enamus Eesti elektrienergia tootjatest eelpoolnimetatud tingimusele ning on AS-ga Narva Elektriyaamad võrdses tingimustes. Näiteks Eesti Energia AS müügiettevõtja ostab elektrienergiat erinevatest Eestis asuvatest elektriyaamadest ning müüb seda edasi teistele elektrivõrkudele. Analoogselt teevad ka teised elektrienergia müüjad. Seega on hulgiturg teatud määral tekkinud ka elektrienergia müügil võrguettevõtjatele. Nimelt ostavad Eesti Energia AS-st sõltumatud elektrienergia müüjad seda otse tootjalt ning müüvad edasi võrguettevõtjatele.

Kuna Eestis puudus 2009. aastal elektribörs siis puudus ka elektrienergia turuhind. Et võrrelda Eesti elektriturgu teiste EL liikmesriikidega on eeldatud turuhinnaks AS Narva Elektriyaamad kui turgu valitseva (turuosa üle 90%) tootja hind, milleks oli 2009. aastal 49,61 senti/kWh (alates 01.11.2009 46,01 senti/kWh).

Elektritootjate ja hulgiuplejate tegevuse adekvaatseks hindamiseks on otstarbekas hinnata nende turuosa regionaalsel hulgiturul koostöös teiste Balti riikide elektrituru regulaatoritega. Estlink 1-ga on Balti riikide elektrisüsteem integreeritud Soomega. Lätis-Leedus on elektriturg avatud ning plaanitava Estlink 2-ga integreerub Eesti ja kogu Balti süsteem üha enam Põhjamaade Elektribörsi *NPS*-ga. Regionaalse elektri hulgituru hinnad on alates 2007. aasta algusest kujunenud vastavalt *NPS* Helsinki hinnapiirkonna hindade kõikumisele. Kajastame siinkohal ka *NPS* Helsinki hinnapiirkonna hindu. 2007. aastal oli keskmine hind 46,96 senti /kWh (30,01 EUR/MWh), 2008. aastal 79,83 senti/kWh (51,02 EUR/MWh) ja 2009.aastal 57,86 senti /kWh (36,98 EUR/MWh). 2010. aasta elektribörsil kujunes II kvartali keskmiseks hinnaks *NPS* Estlink hinnapiirkonnas 56,87 senti/kWh.

Joonis 3.2-1 NPS Helsinki hinnapiirkonna aasta keskmine börsihinna ja Narva Elektriyaamade kooskõlastatud hinna võrdlus perioodil 2004-2009.a.

Kokkuvõtteks tuleb tõdeda, et eelkõige lõpptarbijate mõistes Eestis toimiv elektriturg 2009. aastal puudus. Samas on 2010. aasta alguses kehtestatud elektrituruseaduse muudatus ja elektribörsi avamine konkurentsiolekordade muutnud.

3.2.1.1 CO₂ mõju elektrienergia hinnale

Kuna 91% elektrienergiast toodetakse põlevkivist (2008. aasta andmed, vaata joonis 3.2-1), siis on elektrienergia hind oluliselt mõjutatud CO₂ emissiooni vähendamise poliitikast. Ka võib väita, et Eestis on CO₂ poliitika mõju elektrienergia hinnale tunduvalt suurem kui teistes EL liikmesriikides. Elektrienergia tootmine põlevkivist on suure CO₂ emissiooniga ning 1 MWh elektrienergia tootmiseks kulub ligikaudu 1 tonn CO₂. Seega kui kogu vajaminev CO₂ tuleks osta turuhinnaga, mõjutaks see oluliselt elektrienergia hinda. Kui näiteks CO₂ tonni hind on 10 € (156,5 krooni), siis lisab see ka MWh elektrienergia hinnale samapalju ehk 10 € (156,5 kr/MWh).

Eelmiseks jaotusperioodiks (2005 kuni 2007) eraldati Eestile ning sealhulgas põlevkivielektri jaamu valdavale Eesti Energia AS-le piisavalt CO₂ kvoote, mida jätkus nii kodumaiseks toodanguks kui ka ekspordiks. Käimasolevaks jaotusperioodiks (2008 kuni 2012) kärpis Euroopa Komisjon oma otsusega oluliselt Eestile eraldatud CO₂ kvoote. Eesti vaidlustas otsuse esimese astme kohtus. Esimese astme kohus tegi Eestile soosiva otsuse, mille Euroopa Komisjon omakorda apelleeris Euroopa Kohtus. Kuigi vaidlus jätkub, kinnitas valitsus siseriikliku jaotuskava aastateks 2008–2012. Jaotuskavas on sätestatud, et lubatud aastane CO₂ kogus on 12,7 tuhat tonni, mis sisaldab riiklikku reservi 1,04 tuhat tonni. Sealjuures on Eesti Energia AS kontsernile eraldatud 9,2 miljonit tonni. Tulenevalt olulistest kärbetest tekib küsimus, kas Eesti Energia AS-l on 5-aastaseks jaotusperioodiks piisavalt CO₂ kvoote, et tagada kodumaiste tarbijate varustamine või on vajalik kvoote juurde osta. Kvootide juurdeostmine mõjutaks aga elektrienergia hinda. KA tellis Tallinna Tehnikaülikoolilt arvutused Eesti Energia AS poolt emiteeritava CO₂ koguse kohta. Kui eeldada, et eksporditava elektri ja põlevkiviõli tootmiseks vajalikud kvoodid ostetakse juurde ning arvestada ka elektritarbimise langusega, siis on Eesti Energia AS-l olemas kodumaise tarbimise katmiseks vajalik CO₂ kogus.

Samas valitseb aga hetkel teadmatus 2013. aastast algava uue jaotusperioodi suhtes. Kui kogu CO₂ tuleb osta turuhinnaga ning lülitada elektrienergia hinda, siis tähendaks see tänaste CO₂ hindade (10 € tonn) juures elektrienergia tootmise hinna märgatavat kallinemist.

3.2.2 Jaeturg

Eestis on üleminekuperiood elektrituru avamisele. Vabatarbijate tarbimise osakaal moodustas 2009. aastal 2015 GWh, mis on 28,5% elektrienergia lõpptarbimisest. Vastavad näitajad on toodud ka tabelis 3.2-2. Veerus kahepoolset lepinguid on toodud vabatarbijate poolt ostetud elektrienergia kogus.

Tabel 3.2-2 Elektritarbimine Eestis

Aasta	Kogu tarbimine (ilma võrgukadudeta)	Müüdnud vabatarbijatele kahepoolsete lepingute alusel
2002	5 686	670
2003	6 013	760
2004	6 326	880
2005	6 403	850
2006	6 902	875
2007	7 180	985
2008	7 427	1089
2009	7 080	2015

Kuna mittevabatarbijad on kohustatud ostma elektrienergiat teda teenindavalt võrguettevõtjalt, siis puudub neil tarnija vahetamise võimalus. Sarnaselt hulgituruga on ka

jaeturul suurima turuosaga ettevõtja Eesti Energia AS, kelle turuosa on 87%. Andmed jaeturu kohta on toodud alljärgnevas tabelis 3.2-3.

Tabel 3.2-3 Üldised andmed jaeturu kohta

	Kogutarbimine (ilma kadudeta) GWh	Ettevõtjate arv, kellele turuosa ületab 5%	Sõltumatute elektrimüüjate arv*	Kolme suurima müüja turuosa			Müüja vahetus		
				Suured ja väga suured tööstusettevõtjad	Keskmise ja väikese suurusega tööstusettevõtjad	Väikeettevõtjad ja kodutarbijad	Suured ja väga suured tööstusettevõtjad	Keskmise ja väikese suurusega tööstusettevõtjad	Väikeettevõtjad ja kodutarbijad
2001	5 607	1	0	100	93	93	0	0	0
2002	5 686	1	0	100	93	93	0	0	0
2003	6 013	1	0	100	93	93	1	0	0
2004	6 326	1	0	100	93	93	1	0	0
2005	6 403	1	0	100	93	93	1	0	0
2006	6 902	1	3	100	92	92	1	0	0
2007	7 180	1	3	100	92	92	0	0	0
2008	7 427	1	3	100	92	92	n/a	n/a	n/a
2009	7 080	1	4	100	93	93	n/a	n/a	n/a

* Ei sisalda võrguettevõtjaid

Andmed lõpptarbija poolt makstava elektrienergia (võrguteenus + elekter) hinnakujunduse kohta on toodud alljärgnevas tabelis 3.2-4. Tarbija hinnaregulatsiooni ja müügikohustust on käsitletud peatükis 6.1-5.

Tabel 3.2-4 Elektrienergia lõpptarbija hinnad 2009. aastal

	Ühik	Äritarbija	Kodutarbija
Võrguteenus	sent/kWh	32,98	60,12
	€/MWh	21,08	38,42
Võrguteenuses sisalduvad maksud		0	0
Elektrienergia hind ilma võrguteenuseta (KA-ga kooskõlastatud põhitariif)	sent/kWh	51,43	51,43
	€/MWh	32,87	32,87
Elektriaktsiis	sent/kWh	5,00	5,00
	€/MWh	3,20	3,20
Taastuenergia toetus	sent/kWh	6,07	6,07
	€/MWh	3,88	3,88
Lõpptarbija hind käibemaksuta	sent/kWh	95,48	122,62
	€/MWh	61,02	78,37
Käibemaks 20% (kuni 01.07.2009 18%)	sent/kWh	18,14	23,30
	€/MWh	11,59	14,89
Lõpptarbija hind koos käibemaksuga	sent/kWh	113,62	145,92
	€/MWh	72,62	93,26

Märkused:

Äritarbijana käsitletakse kõiki tarbijaid, kes ei ole kodutarbijad.

Hinnad on vastavalt Eesti Energia AS ja Eesti Energia Jaotusvõrk OÜ hinnakirjale.

1 €=15,65 EEK

3.2.2.1 Turuosaliste kaebused ja infopäringud

Vastavalt kehtivale seadusandlusele võib turuosalise tegevuse või tegevusetuse peale, mis on vastuolus elektrituruseaduse või selle alusel kehtestatud õigusaktiga, teine turuosaline esitada kirjaliku kaebuse KA-le. KA vaatab kaebuse läbi ja teeb selle kohta otsuse kaebuse saamisest alates 30 päeva jooksul. Piiriüleste vaidluste puhul lahendab kaebuse see järelevalve teostaja, kelle jurisdiktsioonis asuva ettevõtja suhtes on kaebus esitatud. Lisaks eeltoodule peab

võrguettevõtja ja müügi kohustuse raames elektrit müüv elektriettevõtja KA-ga kooskõlastama müügilepingu tüüptingimused, milles sätestatakse muu hulgas kaebuste lahendamine.

Informatsiooni avaldamise osas on võrguettevõtja kohustus avaldada kooskõlastatud hinnad, meetodid ja tüüptingimused oma veebilehel ning andma nende kohta teavet isikule, kes seda nõuab. Vastavalt avaliku teabe seadusele on loomulikke monopoli omavad võrguettevõtjad võrdsustatud teabevaldajaga. Samuti on KA avaliku teabe seaduse mõistes käsitletav kui teabevaldaja. Seetõttu on nii võrguettevõtjad kui ka KA kohustatud tagama juurdepääsu enda valduses olevale teabele seaduses sätestatud korras ja tingimustel. Seega on tarbijal õigus küsida teenust puudutavat infot nii KA-lt kui ka ettevõtjalt.

KA raudtee- ja energiateenistus ei koosta statistikat infopäringutele vastamise ja kaebuste lahendamise kohta eri sektorite lõikes. Olgu ära toodud, et elektri, gaasi ja kaugkütte sektorite peale kokku koostas KA 2009. aastal 208 vastust kaebuste ja teabenõuete osas, 11 otsust kaebuste lahendamise kohta ning seejuures tehti üks ettekirjutus.

Suurimat turuosa omav Eesti Energia AS (sh Eesti Energia Jaotusvõrk OÜ) menetles 2009.a. 564 365 pretensiooni. Neist seoses arvetega 216 800, seoses arvestitega 42 250, seoses kvaliteediga 242 450 ja muud 1745. Vastati 272 116 infopäringule.

3.2.3 Konkurentsialane järelevalve ja meetmed turgu valitseva seisundi kuritarvitamise vältimiseks

Konkurentsiseadus sätestab turgu valitsevat seisundit, eri- või ainuõigust omava ning olulist vahendit omava ettevõtja definitsiooni. Turgu valitsevat seisundit omab ettevõtja või mitu samal kaubaturul tegutsevat ettevõtjat, kelle positsioon võimaldab tal/neil sellel kaubaturul tegutseda arvestataval määral sõltumatult konkurentidest, varustajatest ja ostjatest. Turgu valitseva seisundi omamist eeldatakse, kui ettevõtjale või mitmele samal kaubaturul tegutsevatele ettevõtjale kuulub kaubaturul vähemalt 40 protsenti käibest.

Konkurentsiseaduse alusel on keelatud ühe või mitme ettevõtja poolt turgu valitseva seisundi otsene või kaudne kuritarvitamine kaubaturul, sealhulgas:

- 1) otsene või kaudne ebaõiglaste ostu- või müügihindade või muude ebaõiglaste äritingimuste kehtestamine;
- 2) tootmise, teenindamise, kaubaturu, tehnilise arengu või investeerimise piiramine;
- 3) võrdväärsete kokkulepete sõlmimisel erinevate tingimuste pakkumine või rakendamine erinevatele äripartneritele, pannes mõne neist sellega ebasoodsasse konkurentsiolukorda;
- 4) kokkuleppe sõlmimise eelduseks tingimuse seadmine, et teine pool võtab endale kokkuleppe objektiga mitteseotud lisakohustusi;
- 5) ettevõtja sundimine endaga või teise ettevõtjaga koondumiseks, konkurentsi kahjustava kokkuleppe sõlmimiseks, kooskõlastatud tegevuseks või otsuse vastuvõtmiseks;
- 6) põhjendamatu keeldumine kauba müümisest või ostmisest.

Eri- või ainuõigusena käsitatakse riigi või kohaliku omavalitsuse üksuse poolt ettevõtjale antud õigust, mis võimaldab tal olla kaubaturul teiste ettevõtjatega võrreldes eelisseisundis või ainsaks ettevõtjaks sellel kaubaturul. Olulist vahendit, sealhulgas loomulikke monopoli omavaks loetakse ettevõtja, kelle omandis, valduses või opereerimisel on võrgustik, infrastruktuur või muu oluline vahend, mida teisel isikul ei ole võimalik või ei ole majanduslikult otstarbekas dubleerida, kuid millele juurdepääsuta või mille olemasoluga ei ole võimalik kaubaturul tegutseda.

Konkurentsiseadus sätestab ka kohustused eri- või ainuõigust või olulist vahendit omavale ettevõtjale, mille kohaselt eelpoolnimetatud ettevõtja on kohustatud:

- 1) lubama teisele ettevõtjale mõistlikel ja mittediskrimineerivatel tingimustel juurdepääsu võrgustikule, infrastruktuurile või muule olulisele vahendile kaupadega varustamise või nende müügi eesmärgil;
- 2) hoidma raamatupidamises selget vahet erinevate põhi- ja lisategevusalade vahel (näiteks tootmine, edastamine, turustamine ja ettevõtja muud tegevusalad), tagades sellega majandusarvestuste läbipaistvuse;
- 3) pidama eraldi arvestust iga toote või teenusega seotud tulude ja kulude kohta, lähtudes järjepidevalt kohaldatavatest ja objektiivselt põhjendatud arvestuspõhimõtetest, mis tuleb selgelt määratleda ettevõtja sise-eeskirjades. Tulude ja kulude arvestus peab võimaldama hinnata, kas ettevõtja toote või teenuse hind on mõistlikus vahekorras toote või teenuse väärtusega.

Eri- või ainuõigust või olulist vahendit omav ettevõtja võib keelduda lubamast teistele ettevõtjatele juurdepääsu võrgustikule, infrastruktuurile või muule olulisele vahendile, kui keeldumiseks on objektiivsed alused, sealhulgas:

- 1) on ohustatud antud võrgustiku, infrastruktuuri või muu olulise vahendiga ühendatud seadmete ohutus ja turvalisus ning võrgustiku, infrastruktuuri või muu olulise vahendi tööefektiivsus ja turvalisus;
- 2) on ohustatud võrgustiku, infrastruktuuri või muu olulise vahendi terviklikkuse hoidmine või vastastikusel seoses toimimine;
- 3) seadmed, mida soovitakse ühendada võrgustiku, infrastruktuuri või muu olulise vahendiga, ei vasta kehtivatele tehnilistele standarditele või reeglitele;
- 4) juurdepääsu taotleval ettevõtjal puuduvad tehnilised ja finantsilised võimalused ning vahendid, et vajalikul määral efektiivselt ja turvaliselt teenindada vastava võrgustiku, infrastruktuuri või muu olulise vahendi kaudu või abil;
- 5) juurdepääsu taotleval ettevõtjal puudub seadusega ettenähtud luba vastavaks tegevuseks;
- 6) juurdepääsu tagajärjel ei ole tagatud seadusega ettenähtud andmete kaitse.

Kõik elektrivõrguettevõtjad on konkurentsiseaduse alusel nii eri- ja ainuõigust kui ka olulist vahendit omavad ettevõtjad. Ainuõigus tuleneb ka eelpool punktis 3.2. kirjeldatud kontsessiooni printsiibist, mille alusel on nii põhivõrguettevõtjale kui ka igale jaotusvõrguettevõtjale määratud tegevuspiirkond, kus vastava võrguteenuse osutamine on lubatud vaid ühele nimetatud piirkonnas tegutsevatele ettevõtjale. Elektriturseadus reguleerib detailselt võrguettevõtjate tegevust ning sätestab ka järelevalve funktsiooni, mistõttu on ka võrguettevõtjate tegevuse järelevalve reguleeritud eelkõige elektriturseadusega.

KA-I on elektriturseaduse alusel kohustus kooskõlastada mittevabatarbijatele müüdav elektrienergia keskmine hind ning selle raames ka AS-i Narva Elektri jaamad tootmishind. KA-I on õigus kontrollida elektriturseaduse alusel ka turgu valitseva seisundiga müüja ning tootja poolt müüdava elektrienergia hindu.

Kui turgu valitsevat -või olulist vahendit omav ettevõtja kuritarvitab oma seisundit, võib tulenevalt konkurentsiseadusest teha ettekirjutuse või algatada vääртеomenetluse (maksimaalne trahv 500 000 kr). Korduval rikkumisel on õigus algatada kriminaalmenetlus.

Alates 1. jaanuarist 2008 on KA-I kui uute funktsioonidega asutusel kohustus teostada järelevalvet elektrituru toimimise üle nii elektrituru- kui ka konkurentsiseaduse alusel. Elektrituruseaduse alusel on üksikasjalikult reguleeritud võrguettevõtjate tegevus – nende õigused ja kohustused. Kuigi ka konkurentsiseadus sätestab elektrivõrkude kui olulist vahendit omavate ettevõtjate kohustused, on võrkude regulatsioonil otstarbekas rakendada antud sektori eriseadust ehk elektrituruseadust. Seevastu elektrienergia tootjate ja müüjate tegevus on reguleeritud elektrituruseaduses küllaltki üldsõnaliselt ning siin võib osutada otstarbekaks rakendada konkurentsiseadust.

2008. aasta veebruaris esitas elektrienergia müüjana tegutsev Baltic Energy Partners KA-le avalduse, milles kaebas Eesti Energia AS kontserni kuuluva AS-i Narva Elektri jaamad tegevuse peale. Kaebuse kohaselt keeldus AS Narva Elektri jaamad elektrienergia müügist. Nimetatud kaebuse lahendas amet konkurentsiseaduse alusel, kus tuvastas, et AS Narva Elektri jaamad on turgu valitsevat seisundit omav ettevõtja ning elektrienergia müügist keeldumisel oli tegemist turgu valitseva seisundi kuritarvitamisega. Konkurentsiamet tegi Eesti Energia AS-i kontserni kuuluvale Eesti Energia Narva Elektri jaamad AS-le väärteomenetluse korras 250 000 krooni trahvi kahele väiksemale võrguettevõtjale elektrienergia müügist põhjendamatu keeldumise ning müügi taastamisele põhjendamatu lisatingimuse seadmise eest. Nimetatud kaebuse lahendamisel selgus ka ühendatud konkurentsiameti eelis, kus energiasektori probleeme saab lahendada konkurentsiseaduse alusel, kasutades selleks energiaturu regulaatori teadmisi ja kogemusi.

3.2.3.1 Elektritootjatele makstavate toetuste süsteemis muudatuste mõju elektriturule

Kuni 1. maini 2007 kehtis Eestis regulatsioon, kus taastuvate energiaallikate toetamisega seotud kulud lülitati põhivõrgu ülekandeteenuse hinda. Nimelt oli elektrivõrkudel kohustus osta nende võrguga liitunud taastuvatest energiaallikatest tootjatelt elektrit fikseeritud hinnaga 81 senti/kWh. Kui tootja oli liitunud jaotusvõrguga, maksis põhivõrk nimetatud kulude eest jaotusvõrgule kompensatsiooni. Nimetatud skeem ei olnud piisavalt läbipaistev. Kuna taastuvate toetamise kulud olid lülitatud ülekandeteenuse hinda, siis puudus elektritarbijatel täpne ülevaade kui palju tuleb taastuvenergia toetamise eest maksta.

2007. aastal maist muudeti skeemi taastuvate energiaallikate ja koostootmise toetamiseks. Vastavalt skeemile oli tootjatel kaks võimalust: kas müüa elektrit fikseeritud ostukohustuse hinnaga või saada toetust ning müüa elektrit turuhinnaga. Ostukohustuse ja toetuse rahastamine toimub põhivõrgu kaudu. Põhivõrk koostab iga kalendri aasta alguseks prognoosi kui suur on vajalik toetus kokku ning jagab selle proportsionaalselt, vastavalt müüdava jaotusteenuse kogusele, jaotusvõrkude vahel. Iga jaotusvõrk lisab selle summa jaotusteenuse arvele. Näiteks 2007. aastal maksavad tarbijad taastuvenergia toetamise eest 2,18 s/kWh. Uus süsteem oli küll tarbija jaoks kallim (KA analüüsi alusel oleks toetustest põhjustatud elektrienergia hinnatõus 5 aasta vaates vana süsteemi alusel olnud 4,4%, uues süsteemi alusel 10,4%) kui samas oli süsteem tarbija jaoks läbipaistev ja informeeriv. Tegelikult on tarbija maksnud taastuvenergia toetamise eest järgnevalt: 2008. aastal 3,03 s/kWh, 2009. aastal 6,07 s/kWh ning käesoleval, 2010. aastal, 12,64 s/kWh. Seega on toetus kasvanud 2,18 s/kWh 12,64 s/kWh ehk pea 6 korda.

Osalt tuleb kasvu põhjuseid otsida seadusemuutustest. Nimelt muudeti 2009 aastal elektrituruseaduse toetuseid käitlevat paragrahvi taas. Vastavalt 2007. aastal kehtestatud süsteemile maksti taastuvast energiaallikast elektrienergia tootmisel toetust vaid juhul kui tootmiseseadme võimsus oli alla 100 MW. 1. juunil 2009 muudeti elektrituruseadust ning eemaldati tootmisvõimsust sätestav piirang. Selle tulemusel said toetust ka Narva

Elektrijaamad, mis kasutasid elektri tootmiseks lisaks põlevkivile ka puiduhaket. Vastav muudatus mõjutab oluliselt makstavat toetust, tõstes makstavate toetuste kogusumma 2009 aastal 405 milj. kroonini, millest 73 milj. krooni ehk 18% maksti Narva Elektrijaamadele.

Järgnevalt muudeti elektrituruseaduses toetusi käsitlevaid sätteid 2010. aasta veebruaris. Suurim muudatus elektritootjatele makstavate toetuste süsteemis oli ostukohustuse kaotamine kuid samas suurendati ettevõtjate ringi kelle on õigus saada toetust. Alates 27.02.2010 on tootjatel õigus saada toetust järgnevatel juhtudel ja summas:

- Alates 2010. aasta 1. juulist elektrienergia eest, kui see on toodetud taastuvast energiaallikast, välja arvatud biomassist 84 senti /kWh;
- alates 2010. aasta 1. juulist elektrienergia eest, kui see on toodetud biomassist koostootmise režiimil 84 senti /kWh. Juhul, kui biomassist toodetakse elektrienergiat kondensatsioonirežiimil, siis toetust ei maksta. Antud juhul on tegemist uue sättega, mis piirab ebaefektiivset taastuvate energiaallikate kasutamist;
- elektrienergia eest, kui see on toodetud tõhusa koostootmise režiimil jäätmetest jäätmeseaduse tähenduses, turbast või põlevkivitöötlemise uttegaasist 50 senti /kWh;
- elektrienergia eest, kui see on toodetud tõhusa koostootmise režiimil tootmisseadmega, mille elektriline võimsus ei ületa 10 MW 50 senti /kWh;
- põlevkivil töötava tootmisseadme installeeritud netovõimsuse kasutatavuse eest, kui tootmisseade on tööd alustanud ajavahemikus 2013. aasta 1. jaanuarist kuni 2016. aasta 1. jaanuarini olenevalt CO₂ kvoodi hinnast 22-25 senti /kWh.

Muuhulgas tõsteti tuuleenergiast toodetud elektrienergia kogust, mille eest on õigus saada toetust. Varasemalt maksti toetust kuni 400 GWh tuuleenergiast toodetud elektrienergia eest Eesti kokku. Seadusemuudatusega tõsteti piir 600 GWh-ni kalendriaastas.

Eelpooltoodust selgub, et erinevalt varasemast jagatakse toetusi ka põlevkivil töötava tootmisseadme installeeritud võimsuse kasutatavuse eest. Selle toetuskeemi energiapoliitiliseks eesmärgiks on tagada Eesti energiajulgeolek igal ajahetkel. Toetuskeem on üles ehitatud eesmärgiga maandada põlevkiviploki investeringuriski seoses heitmekaubandusega kaasnevate tururiskidega, samas ei toetata tema tegutsemist Balti ja Põhjamaade ühtsel elektriturul. Nimelt on põlevkivist elektri tootmine väga CO₂ mahukas (1 MWh tootmisel tekib 1 tonn CO₂) on CO₂ hinnal suur mõju toodetavale elektri hinnale. Seetõttu on toetuse suurus otseselt seotud CO₂ kvoodi hinnaga. Kui CO₂ kvoodi hind on alla 10 EUR/tonni siis toetust ei maksta.

Konkurentsiamet on nõus, et vastavate muudatuste mõju varustuskindlusele on positiivne, sest vähendavad tootjate investeerimisriske ja seega rajatakse Eestisse uusi tootmisvõimsusi. Eelkõige puudutab see uusi põlevkivi plokkide ning puidul ja turbal või teistel kütustel töötavaid koostootmise jaamu. Teisalt on Konkurentsiamet seisukohal, et konkurentsi olukorra osas on see muret tekitav, sest võib tekkida olukord, kus mingi aja möödudes saavad toetust kõik tootjad ja seetõttu jääb Eestisse vaid subsideeritud elektritootmine. Muuhulgas peab Konkurentsiamet silmas Läti ja Leedu naaberturgudel toimuvat, kus elektritootja saab toetust vaid kodumaiselt müüdüd toodangu eest. Siinkohal on Eesti tootjatel eelis, sest vastavalt Eesti seadusandlusel ei sõltu toetuse maksmine turustus kohast.

2010. aasta jaanuaris vastu võetud seaduse muudatus tõstab makstavat toetust kogusummat ja toetust saavate tootjate hulka. Kui 2009 aastal maksti toetust 619 GWh eest 405 milj. krooni siis 2010 aastal prognoositakse maksta 1202 GWh eest 846 milj. krooni (allikas Elering OÜ). Seega sai 2009 aastal toetust 7,9% toodetud elektrist (2009. aastal toodeti Eestis kokku 7 884

GWh elektrit). Kui eeldame, et tootmiskaht ei kasva on vastav osakaal 2010 aastal juba 15,2%.

Olukorras, kus Eestis tekib aina subsidiidume juurde on nende osakaal juba väga oluline osa elektriarest. Eesti suurima elektritootja Narva Elektriijaamad suletud turule müüdava elektri tootmishind on 46,01 s/kWh. Kui lisada sellele toetus 12,64 s/kWh 2010. aastal, kujuneb tootmishinnaks 58,65 s/kWh. Seega on toetuse osakaal 22% tootmishinnast. Võttes arvesse kavandatavaid toetusi: uued tuulepargid, sest toetuse piirmäära tõsteti 400 MW-lt 600-le, koostootmise jamad ning uued põlevkivi plokid, siis suureneb toetuse osakaal elektri hinnas veelgi.

Kokkuvõtvalt on Konkurentsiamet seisukohal, et konkurents olukorrast lähtudes on olukord muret tekitav, sest Eesti liigub suunas, kus subsidiidumite osakaal elektri hinnas jätkuvalt kasvab. Tulenevalt eeltoodust on Konkurentsiamet alustanud makstavate toetuste põhjalikku analüüsi, et hinnata toetuste mõju konkurentsivolukorraale ja tarbijale ning toetuste määra põhjendatust.

4. Maagaasituru toimimine ja regulatsioon

4.1. Regulatsiooni alased valdkonnad

4.1.1 Ülevaade

Analoogselt elektrisüsteemiga on ka gaasivarustussüsteem ehitatud endise Nõukogude Liidu (edaspidi NL) ajal ning mis moodustas ajalooliselt osa tollasest NL-i gaasivarustussüsteemist. Eesti gaasivarustussüsteemi kaart on toodud joonisel 4.1-1. Eestil on maagaasi ühendused vaid Venemaa ning Lätiga, mistõttu on Eesti analoogses olukorras koos teiste Balti riikidega ning Soomega, kus puuduvad ühendused teiste EL liikmesriikidega ning import toimub ainult Venemaalt. Ülekandetrasse (rõhuga üle 16 bar) on ~880 km ja jaotustrasse on ~2035 km. Eestis ei ole maagaasihoidlaid ega veeldatud maagaasi terminale. Eesti gaasisüsteemis vajalik rõhk tagatakse kas Venemaa ülekandesüsteemi kompressorjaamadega või Läti Incukalnsi maa-alusest gaasihoidlast.

Joonis 4.1-1 Eesti maagaasi ülekandevõrk (allikas AS EG Võrguteenus)

Võrreldes teiste EL liikmesriikidega on Eesti gaasiturg väike. 2009. aasta andmete kohaselt kujunes süsteemi tippvõimsuseks 4350 tuhat m³/ööpäevas (1684 MW), aastaseks tarbimismahuks 655,1 milj.m³ (6,10 TWh = 0,5 Mtoe). Koos AS-ga EG Võrguteenus, kes opereerib ka gaasi ülekandevõrku ja täidab süsteemihalduri ülesandeid, on Eestis kokku 26 gaasi jaotusvõrguettevõtjat.

Eesti gaasivarustust iseloomustab ka asjaolu, et mitmetes piirkondades, nagu Lääne-Eestis, saartel ning ka Kesk-Eestis puudub gaasivarustus, mis suuresti on tingitud Eesti territooriumi madalast asustustihedusest. Viimaste aastate jooksul on gaasivõrk laienenud Pärnu maakonda ja Põltsamaale. 2009.a. oktoobris valmisid ühendused Ahtme Soojuselektrijaama ja Muuga sadamaga. Järgmise projektina on plaanis arendada gaasivõrk Paldiskisse.

Analoogselt elektrisüsteemile tuleb ka gaasisüsteemi puhul ära märkida tugeva ülekande infrastruktuuri olemasolu ehk Eestis puudub ülekandevõimuse defitsiit.

Eesti gaasituru korraldus sai alguse 1998. aastal koos energiaseaduse jõustumisega, mis sätestas vabatarbijateks kõik gaasitarbijad v.a kodutarbijad. Alates 1. juulist 2007 on kõik tarbijad vabatarbijad ehk ka kodutarbijatel on õigus valida endale sobiv gaasi müüja ning turg on 100% avatud. Tabelis 4.1-1 on toodud gaasituru avamise dünaamika.

Tabel 4.1-1 Gaasituru avanemine

Aasta	Aastane tarbimine GWh aastas	Turu avatuse protsent
1998	Kõik v.a kodutarbijad	95
1999	Kõik v.a kodutarbijad	95
2000	Kõik v.a kodutarbijad	95
2001	Kõik v.a kodutarbijad	95
2002	Kõik v.a kodutarbijad	95
2003	1,8	95
2004	1,8	95
2005	1,8	95
2006	Kõik v.a kodutarbijad	95
2007	Kõik tarbijad	100
2008	Kõik tarbijad	100
2009	Kõik tarbijad	100

Märkus: ¹ Alates 01.07.2007

4.1.2 Riikidevahelised maagaasi ühendused, vaba võimsuse olemasolu, süsteemi ülekoormuse lahendamine

Eestil on maagaasi võrguühendused Venemaa ning Lätiga. Kokku on Eestil kolm ühendust: Narvast ja Värskast Venemaale ning Karksist Lätti (joonis 4.1-1) teoreetilise koguvõimsusega 11 000 tuh m³/ööpäevas (4276 MW). Reeglina on avatud vaid Värskast ja Karksi ühendused. Narva ühendus on suletud Venemaa poolse ülekandesüsteemi piirangu tõttu ja kuigi ühenduse teoreetiline läbilaskevõime on 4 000 tuh m³/ööpäevas (1555 MW), siis tegelik praktiliselt võimalik ülekandevõime mitte üle 500 talvel ja -1000 suvel tuh m³/ööpäevas. Riikidevahelised ülekandevõimsused on esitatud tabelis 4.1-2.

Tabel 4.1-2 Gaasi ülekandevõrgu riikidevahelised ülekandevõimsused

	Tehniline läbilaskevõime						Tegelik tipuvõimsus					
	Narvast Venemaa ühendus		Värskast Venemaa ühendus		Karksist Lätiga ühendus		Narvast Venemaa ühendus		Värskast Venemaa ühendus		Karksist Lätiga ühendus	
	tuh.m ³ /ööpäevas	MW	tuh.m ³ /ööpäevas	MW	tuh.m ³ /ööpäevas	MW	tuh.m ³ /ööpäevas	MW	tuh.m ³ /ööpäevas	MW	tuh.m ³ /ööpäevas	MW
2008	500	194	4000	1555	7000	2721	940	365	3110	1209	4610	1792
2009	500	194	4000	1555	7000	2721	230	89	2480	964	4350	1691

* Teoreetiline tehniline läbilaskevõime on 4000 tuh.m³ ööpäevas, kuid piiratud Venemaa poolse ülekandesüsteemi piirangu tõttu.

2009. aasta tippkoormuseks kujunes 4350 tuh m³/ööpäevas (1684 MW), mis jääb tunduvalt alla süsteemi maksimaalsele läbilaskevõimele. Maagaasi tippkoormused aastate lõikes on esitatud tabelis 4.1-3. Tabelist selgub, et ülekandeteenuse võimsuse puudujääki ei esine.

Tabel 4.1-3 Maagaasi tarbimise tipp ja ülekandesüsteemi läbilaskevõime

	Tippkoormus		Süsteemi max läbilaskevõime	
	1000 m ³ /ööpäevas	MW	1000 m ³ /ööpäevas	MW
2001	5 400	2 099	7 000	2 721
2002	5 000	1 944	7 100	2 760
2003	5 500	2 138	7 800	3 032
2004	5 100	1 982	8 300	3 226
2005	5 200	2 021	10 400	4 043
2006	6 700	2 604	10 500	4 081
2007	6 400	2 488	10 700	4 159
2008	5 200	2 021	10 900	4 237
2009	4 350	1 684	10 900	4 237
2010 progn	5 300	2 060	10 900	4 237
2011 progn	4 500	1 749	10 900	4 237
2012 progn	4 800	1 866	10 900	4 237
2013 progn	4 800	1 866	10 900	4 237
2014 progn	4 800	1 866	10 900	4 237
2015 progn	5 000	1 944	10 900	4 237
2016 progn	5 300	2 060	10 900	4 237

Märkus: AS EG Võrguteenus prognoos

4.1.2.1 Süsteemi ülekoormuse lahendamise reeglid

Kuna ülekandevõrgus võimsuse puudujääki ei esine ja süsteemihalduri AS-i EG Võrguteenus prognoosi kohaselt ei teki ülekandeteenuse võimuse puudujääki ka prognoosis esitatud 2016. aastani, puudub vajadus ülekoormuse lahendamise reeglite loomiseks.

4.1.3 Gaasivõrkude regulatsioon

Erinevalt elektrivõrguettevõtjatest ei rakendata gaasivõrguettevõtjatele tegevusloa väljastamisel nn ainuõiguse printsiipi ning vastavalt maagaasiseadusele on lubatud ka paralleelse võrgu ehitamine. Senise praktika kohaselt ei ole olnud paralleelse võrgu ehitamise juhtumeid.

Tegevuslubade väljastamisel jaotusvõrguettevõtjatele määrab KA kaardi peal ära võrguettevõtja tegevuspiirkonna. Võrguettevõtjatel on kohustus arendada võrku oma tegevuspiirkonnas viisil, mis tagab kõikide juba liitunud ning liituda soovivate tarbijate gaasivarustuse.

AS-i EG Võrguteenus valduses on nii gaasi ülekandevõrk kui ka suurim jaotusvõrk. AS-i EG Võrguteenus aktsiad kuuluvad 100% AS-le Eesti Gaas, kes on ühtlasi ka suurim gaasi müüja Eesti gaasiturul ja kelle suurimad aktsionärid on DWPBANK RE DRESDNER BANK, GAZPROMPANK ja Fortum Heat and Gas OY. Koos AS-ga EG Võrguteenus on Eestis kokku 26 gaasi jaotusvõrguettevõtjat, mida on suhteliselt palju. Gaasi jaotusvõrkude nimekiri on toodud KA veebileheküljel.

Jaotusvõrkude osas on turg äärmiselt kontsentreeritud. AS EG Võrguteenus jaotusteenuse turuosa on ca 92% ning ettevõtjal on 42 tuhat klienti. Ülejäänud jaotusvõrguettevõtjad on reeglina suhteliselt väikese müüginahuga - mitte üle 10 000 tuhat m³/aastas ning klientide arv ei ületa tuhandet klienti. Väikeste gaasivõrkude jaotusteenuse summaarne turuosa on vaid 8%.

4.1.3.1 Võrguteenuse hinnaregulatsioon

Vastavalt seadusele rakendatakse hinnaregulatsiooni ühetaoliselt kõikidele võrguettevõtjatele, olenemata nende suuruselt. KA tööle lisab see lisakoormuse kuna töömaht hindade koostööstamisele sõltub eelkõige ettevõtjate arvust ning mitte nende suuruselt.

Vastavalt seadusele koostööstab KA eraldi alljärgnevad võrguteenuse hinnad ning meetodikad:

- Ülekandeteenuse hind
- Jaotusteenuse hind
- Liitumistasu meetodika.

Koostööstamisele ei kuulu bilansigaasi hind ning tasu gaasi transiidi eest, nimetatud tasudele rakendab KA nn *ex-post* kontrolli ehk hinna järelevalvet.

Gaasivõrguettevõtjate regulatsioon toimub samadel printsiipidel elektrivõrkude regulatsiooniga. KA töötab välja võrguteenuste arvutamise ühtse meetodika, mis on aluseks ülekande- ning jaotusteenuse kujundamisele ning koostööstamisele. Meetodika on avalikustatud KA veebileheküljel. Algandmete kogumiseks on KA töötanud välja ja avaldatud oma veebileheküljel vastavad tabelid, mis tuleb võrgutasude koostööstamiseks täita. Tabelid on suhtelised mahukad ning sisaldavad tehnilisi andmeid, detailset raamatupidamise kasumiaruannet ja bilanssi ning andmeid põhivara kohta. Samuti esitavad ettevõtjad detailse investeeringute plaani ning võrguteenuste müügiandmed. Kuna hinna koostööstamiseks esitatavad tabelid on mahukad, siis on nende täitmine nõutav vaid hindade koostööstamisel. Regulaarset tabelite täitmist ei nõuta, kuid vajadusel on KA-l õigus küsida informatsiooni ettevõtja majandustulemuste ning tehniliste näitajate kohta ning nõuda ka veebilehel toodud tabelite täitmist. Samas on ettevõtjad kohustatud eristama oma raamatupidamise aastaaruandes võrguteenuse ning gaasi müügi. Raamatupidamise aastaaruanne on avalik dokument, millega saavad tutvuda kõik huvitatud osapooled.

Algandmete esitamise kohustus on sätestatud seadusega, mille alusel on KA-l õigus küsida kõiki andmeid, mis on vajalikud nii hindade koostööstamiseks kui ka järelevalvemenetluste läbiviimiseks. Samuti on KA töötajatel õigus igal ajal teostada kohapealset kontrolli ettevõtjate üle ning nõuda andmeid ning dokumentidest koopiaid. Senise regulatsiooni praktika kohaselt ei ole ettevõtjad andmete esitamisest keeldunud ning kehtestatud regulatsioon andmete esitamise suhtes toimib probleemideta.

Gaasivõrkude hinnaregulatsioonil on KA-l määrav roll regulatsiooni meetodika valikul. Seadus sätestab hinnaregulatsiooni suhtes alljärgneva:

- KA peab koostööstama kõik võrguteenuse hinnad ja liitumistasu arvutamise meetodika enne jõustumist.
- Võrguteenuste hinnad peavad olema põhjendatud, lähtudes võrgu toimimiseks ja arendamiseks, töö- ja varustuskindluseks, võrgu kaudu jaotatava gaasi mõõtmise ja mõõtmisandmete edastamiseks ja arvestamiseks vajalikest kulutustest ning põhjendatud tulukusest nii, et oleks tagatud tarbija häireteta varustamine gaasiga.
- Võrguteenuste hinnad tuleb kujundada selliselt, et oleks tagatud:

- vajalike tegevuskulude katmine;
- investeeringud tegevus- ja arenduskohustuse täitmiseks;
- keskkonnanõuete täitmine;
- kvaliteedi- ja ohutusnõuete täitmine;
- põhjendatud tulukus.
- KA töötab välja ja avalikustab võrgutasude arvutamise ühtse meetoodika ning lähtub sellest võrguettevõtjate võrgutasude kooskõlastamisel.

Tulenevalt eeltoodust on regulaatori otsustada milline meetoodika valida. Meetoodika valikul on arvestatud ka ettevõtjate arvamust ning meetoodikad valmisid KA ning ettevõtjate vahelise arutelu tulemusena. KA on koostanud ja avaldanud oma veebilehel „Gaasi võrguteenuste hindade arvutamise ühtne meetoodika“, „Soovituslik juhend maagaasivõrgu liitmistasu meetoodika koostamiseks“ ja „Juhend kaalutud keskmise kapitali hinna (WACC) leidmiseks“. Muuhulgas olgu selgitatud, et kapitalikulu kui ka põhjendatud tulukuse arvestuse aluseks on reguleeritav vara. Reguleeritava vara arvestuse juures on äärmiselt oluline selle järjepidevus. Vara arvestus toimub printsiibil, kus reguleeritava vara algväärtusele, milleks on võetud põhivara raamatupidamislik väärtus, liidetakse teostatud investeeringud ning lahutatakse regulatiivne kapitalikulu. Põhjendatud tulukuse arvutamisel kasutatakse analoogselt teiste regulaatoritega mudelit, kus tulukus arvutatakse kaalutud keskmise kapitali hinna (WACC) ja reguleeritava vara alusel. Kaalutud keskmine kapitali hind sõltub muuhulgas ka konkreetse ettevõtjatega seotud riskidest.

Võrgutasude hinnaregulatsioonil on kasutusel printsiip, kus ettevõtja esitab taotluse hindade kooskõlastamiseks vastavalt vajadusele ning hinnad kehtivad kuni uute hindade kooskõlastamiseni.

Gaasivõrkude peamised koondnäitajad kooskõlastatud võrguteenuse hindade osas on toodud tabelis 4.1-4 Gaasi ülekande teenust osutab vaid AS EG Võrguteenus. Nimetatud tabelis on toodud eelpoolnimetatud ettevõtja kui suurima jaotusvõrgu jaotusteenuse hinnad. Kõikide ettevõtjate hinnad on avalikustatud KA veebilehel.

Tabel 4.1-4 Gaasivõrguettevõtjate koondnäitajad

Tarbija	Reguleeritud ettevõtjate arv	Võrguteenuse hind 2008 €/MWh (EEK/tuh. m ³)			Võrguteenuse hind 2009 €/MWh (EEK/tuh. m ³)		
		Suur tööstustarbija I4	Kommerts-tarbija II	Kodutarbija D3	Suur tööstustarbija I4	Kommerts-tarbija II	Kodutarbija D3
Ülekanne	1	0,65 (93)			0,96 (137,5)		
Jaotus	27	1,51 (218)	1,51 (218)	5,37 (773)	1,92 (276,3)	1,92 (276,3)	5,76 (829,5)

Märkused: vastavalt Eurostat'i definitsioonile on:

-suure tööstustarbija (I4) aastane tarbimine on 116 300 MWh ehk 12 600 tuh. m³

-kommertstarbija (II) aastane tarbimine on 116,3 MWh ehk 12,6 tuh. m³

-kodutarbija aastane tarbimine on 23 260 kWh ehk 2,53 tuh m³

Andmed on vastavalt AS EG Võrguteenus hinnakirjale. Kuna võrguteenuste hindade ühik on tuh m³, siis on sulgudes toodud ka hinnad ühikutes EEK/tuh m³; gaasi kütteväärtus on 9,2 MWh/tuh m³.

1 € = 15,6466 EEK

Hinnad suurenesid alates 2009. aasta juulist seoses drastilise müügi mahuga langusega ülekandeteenuse osas (AS Nitrofert tegevuse peatumine), mis omakorda mõjutas kõikide jaotusteenuste hindu. Siinkohal tuleb rõhutada, et AS EG Võrguteenus tegevuskulud ei kasvanud. KA nõudel on hinnad arvestatud lähtuvalt majanduslikust olukorrast ning tegevuskuludele osas sätestati 5%-line kokkuhoid.

Väiksemad võrguettevõtjad on reeglina kehtestanud kõikidele tarbijatele ühe jaotusteenuse hinna kategooria, mis ei sõltu gaasivõrgu rõhust ega muudest tarbimist iseloomustavatest näitajatest nagu tarbija tarbimise maht. Väikeste võrguettevõtjate võrguteenuse hinnad jäid 2009. aastal vahemikku 340 kuni 1270 kr/ tuhat m³. Oluline erinevus tuleneb sisseostetavast võrguteenuse hinnast.

Võrguteenuse tasud tuleb avalikustada vähemalt 90 päeva enne nende jõustumist. Lisaks veebileheküljele tuleb hinnad avalikustada ka vähemalt ühes üleriigilise levikuga päevalehes. Kui võrguettevõtja müüb nii võrguteenust kui ka gaasi, on ta kohustatud tarbijale esitataval arvel eristama võrguteenuse ning gaasi müügi. Lisaks võrguteenuse hindadele peab võrguettevõtja oma veebilehel avalikustama ka liitumistasu arvestamise meetodika ja lepingute tüüptingimused.

4.1.3.2 Gaasivarustuse kvaliteet

Gaasivarustuse kvaliteedinõuded kehtestati maagaasiseaduse muudatustega 2007. aasta alguses, mille alusel rikestest põhjustatud gaasivarustuse katkestuse järjestikune kestus ei või olla pikem kui 72 tundi ja aastane summaarne katkestuse kestus pikem kui 130 tundi. Katkestuste kestuse üle peab arvestust võrguettevõtja ning KA ülesanne on kontrollida kvaliteedi nõuete täitmist.

AS EG Võrguteenuse andmetel oli 2009. aastal kokku 738 katkestust, millest 301 olid planeeritud tööde käigus, 395 müügiosakonna tellimusel ja 42 avariid. Ühegi katkestuse kestus ei ületanud 12 tundi.

4.1.3.3 Bilansivastutus

Esialgne bilansivastutuse regulatsioon oli rakendatud juba 2003. aasta juulis jõustunud maagaasiseaduses, seda täiendati 2005. aasta lõpus jõustunud seaduse muudatusega. 2006. aasta jaanuari külmal perioodil, mil tekkis rõhu langusest tulenenud gaasi puudujääk, ilmnis ka bilansivastutuse ebapiisav regulatsioon, mis tingis bilansivastutuse peatüki olulise täiendamise seaduse muutmise käigus. Maagaasiseaduse muudatused jõustusid 2007. aasta märtsis ning seal on sätestatud bilansivastutuse regulatsioon, mille kohaselt on iga turuosaline vastutav oma bilansi eest. Bilansi perioodiks on ööpäev ning kodutarbija bilansi eest vastutab võrguettevõtja. Bilanss on seaduse tähenduses tasakaal turuosalise gaasi müügilepingus kokkulepitud gaasikoguse ning turuosalise tarbitud või edasi müüdüd gaasikoguse vahel. Seega vastutavad sisuliselt kõik turuosalised, v.a kodutarbijad, et nende tarbimise ööpäevane kogus vastaks lepingus kokkulepitule.

Bilansivastutus on korraldatud printsiibil, kus süsteemihaldur (AS EG Võrguteenus) vastutab kogu süsteemi bilansi eest ning turul võivad tegutseda mitmed bilansihaldurid. Paraku iseloomustab Eesti gaasiturgu äärmine kontsentreeritus, kus pikaajaliste lepingute järgi impordib gaasi vaid AS Eesti Gaas ühelt tarnijalt (Gazpromilt). Seetõttu on AS Eesti Gaas osutanud tarbijatele ning teistele võrguettevõtjatele gaasi müüjana ka bilansihalduri teenust ehk gaasi müügihind on sisaldanud ka bilansiteenust.

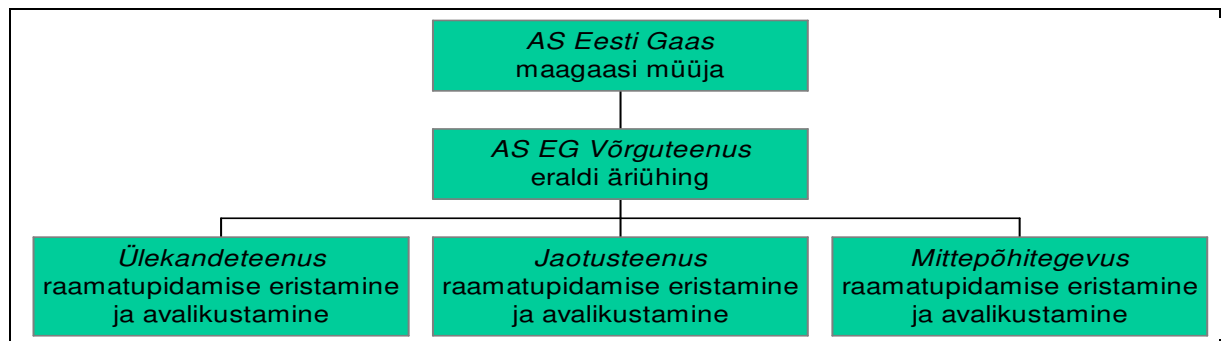
2008. aastal kooskõlastas KA AS-i EG Võrguteenus bilansigaasi hinna määramise meetodika ja rakendamise tüüptingimused.

4.1.4 Tegevusalade eristamine

Vastavalt maagaasiseadusele on maagaasi müügi ja jaotusteenuse juriidiline eristamine nõutav, kui klientide arv on üle 100 000. Tulenevalt sellest on juriidiliselt eristatud vaid AS-le

Eesti Gaas kuuluv võrguettevõtja ning alates 2006. aasta algusest on moodustatud eraldi äriühing AS EG Võrguteenus.

AS Eesti Gaas kontserni kuuluva AS EG Võrguteenus näol on tegemist nn kombineeritud võrguoperaatoriga, kus ülekande- ja jaotusteenus ning mittepõhitegevus on eristatud raamatupidamises ning avalikustatud. Seejuures peab ettevõtja kehtestama raamatupidamiseeskirjad varade ja kohustuste ning tulude ja kulude jaotamise osas ning raamatupidamise aastaaruandes peab kulude jagamise õigsuse kohta andma hinnangu audiitor. AS EG Võrguteenus struktuur on toodud alljärgneval joonisel 4.1-2.

Joonis 4.1-2 AS EG Võrguteenus struktuur.

KA on töötanud välja ja avalikustanud oma koduleheküljel vastavad juhised ning aruandevormid, mille alusel saavad ettevõtjad tegevusalasid eristada. Seejuures peab ettevõtja kehtestama raamatupidamiseeskirjad varade ja kohustuste ning tulude ja kulude jaotamise osas ning raamatupidamise aastaaruandes peab kulude jagamise õigsuse kohta andma hinnangu audiitor.

Lisaks võrguteenus, maagaasi müügi ning mittepõhitegevuse eristamisele peavad ettevõtjad eristama oma raamatupidamise ka erinevate teenuste osutamise lõikes (nn regulaatori poolt sätestatud tegevusalade eristamine).

Kombineeritud võrguoperaator (AS EG Võrguteenus) on kohustatud eristama oma raamatupidamise alljärgnevalt:

- ülekandeteenus müük (*ex-ante* regulatsioon ehk KA kooskõlastab võrgutasud enne nende jõustumist)
- jaotusteenuse müük (*ex-ante* regulatsioon ehk KA kooskõlastab võrgutasud enne nende jõustumist)
- transiit (*ex-post* regulatsioon ehk KA-l on õigus kontrollida hindade põhjendatust)
- tarbijate poolt tasutud liitumistasud (*ex-ante* regulatsioon ehk KA kooskõlastab liitumistasude arvutamise meetoodika eraldi igale ettevõtjale)
- bilansigaasi müük (*ex-post* regulatsioon ehk KA-l on õigus kontrollida hindade põhjendatust)
- mittepõhitegevus.

Jaotusvõrguettevõtja, kes ei ole kohustatud moodustama eraldi äriühingut on kohustatud eristama oma raamatupidamise alljärgnevalt:

- maagaasi müük
- jaotusteenuse müük (*ex-ante* regulatsioon ehk KA kooskõlastab võrgutasud enne nende jõustumist)

- tarbijate poolt tasutud liitumistasud (*ex-ante* regulatsioon ehk KA kooskõlastab liitumistasude arvutamise meetodika eraldi igale ettevõtjale)
- mittepõhitegevus.

4.1.4.1 Turuosaliste võrdse kohtlemise tegevuskava

Süsteemihaldur on kohustatud töötama välja tegevuskava, milles nähakse ette teiste gaasiettevõtjate ja tarbijate võrdse kohtlemise abinõud ning nende rakendamiseks võrguettevõtja töötajatele pandavad kohustused. KA on eelpoolnimetatud tegevuskava koostamiseks töötnud välja juhendi, mis on avalikustatud KA koduleheküljel. Vastavalt juhendile on soovitatav koostada tegevuskava 3-aastases perspektiivis. AS EG Võrguteenus on asunud täiustama turuosaliste võrdse kohtlemise tegevuskava ja esitas selle 2010.a. mais KA-le tutvumiseks. KA on seisukohal, et nii tegevuskava kui ka aruanne selle täitmise kohta on avalikud dokumendid ning kõigil huvitatutel on õigus nendega tutvuda. Juhul kui KA on arvamisel, et tegevuskava ei ole piisav ning ei vasta tegelikele nõuetele, on tal õigus nõuda tegevuskava ülevaatamist ning vajadusel ka muutmist.

Tegevusalade eristamise vaatepunktist on kõige olulisem selle täitmine AS-i Eesti Gaas kontserni osas, kuna lisaks võrguteenusele on kontsern turgu valitsev nii gaasi hulgi- kui ka jaemüügil. Nagu juba eelpool mainitud on AS EG Võrguteenus eraldi äriühing, mille aktsiad kuuluvad 100% ulatuses AS-le Eesti Gaas. Ettevõtja kontor koos dispetšerkeskusega asetseb eraldi hoones ning logo, mis erineb tunduvalt emaettevõtja omast, mis on märk sellest, et ettevõtjat soovitakse ka avalikkusele presenteerida kui erinevat emaettevõtjast.

Sarnaselt elektriuruseadusele sätestab maagaasiseadus piiranguid ettevõtja juhatuse koosseisu kohta. Nimelt ei või süsteemihalduri juhtimise eest vastutav isik samal ajal olla teise gaasiettevõtja juhatuse liige või muul viisil vastutada teise gaasiettevõtja igapäevase majandustegevuse eest. Sisuliselt peaks emaettevõtja pädevuses olema vaid investeeritud varade tootlikkuse, aastaelarve ja pika-ajalise äriplaani kinnitamine. Ülejäänud osas peaks võrguettevõtja olema sõltumatu. Vastavalt võrguettevõtja tegevuskavale on ettevõtja igapäevane juhtimine, sh süsteemihalduri teenused, juhatuse ainupädevuses. AS EG Võrguteenus juhatuse on kaheliikmeline ning nõukogu kolmeliikmeline, sealjuures koosneb nõukogu emaettevõtja AS Eesti Gaas töötajatest.

AS EG Võrguteenus koosseisu kuuluva süsteemihalduri (ülekandevõrgu) osas on oluline ettevõtja tegevuskava võimalikul tegutsemisel kriisiolukorras, kus võib olla vajalik gaasitarbimise piiramine. Seoses EL direktiivi 2004/67/EÜ jõustumisega, mis käsitleb maagaasitarbimise kindluse tagamise meetmeid, jõustusid 2007. aasta märtsis ka maagaasiseaduse muudatused, kus muuhulgas on reguleeritud ka süsteemihalduri tegutsemise võimalikus kriisiolukorras, kus võib olla vajalik maagaasi tarbimise piiramine. AS-l EG Võrguteenus on olemas plaan tegutsemiseks kriisiolukorras.

Võrkude sõltumatuse tagamisel ning hinnaregulatsioonil on tähtis kontrollida emaettevõtjalt ning teistelt kontserni kuuluvatelt ettevõtjatelt ostetavate teenuste hinnakujundust. Emaettevõtjalt ostetavate teenuste osas on KA järginud printsiipi, kus ostetava teenuse hind

ei tohi ületada turuhinda ning täita tuleb kõiki hankereegleid. Vastavalt riigihangete seadusele peavad gaasivõrgud kui loomulikud monopolid täitma riigihangete seaduses sätestatud nõudeid.

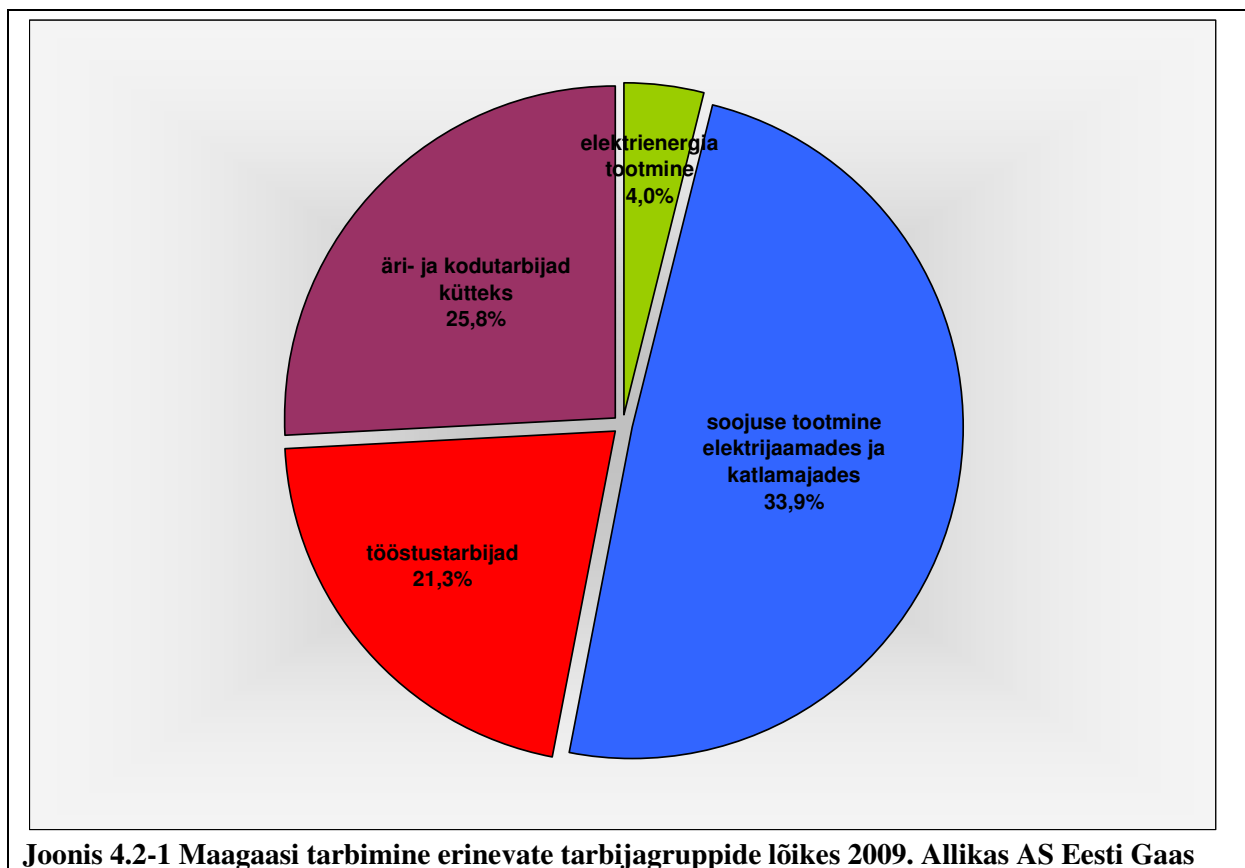
Kokkuvõttes võib tõdeda, et tegevusalade eristamise osas täidab Eesti täielikult EL maagaasi direktiivi nõudeid. AS-l Eesti Gaas on alla 100 000 kliendi ning vastavalt sellele on moodustatud kombineeritud võrguettevõtja AS EG Võrguteenus, mis teostab nii ülekande- kui ka jaotusteenust. Ülekande- ning jaotusteenus on eristatud ettevõtja raamatupidamises. Ülejäänud jaotusvõrkudel (alla 100 000 tarbija) on teostatud jaotusteenuse ja müügi eristamine raamatupidamises.

4.2. Konkurents gaasiturul

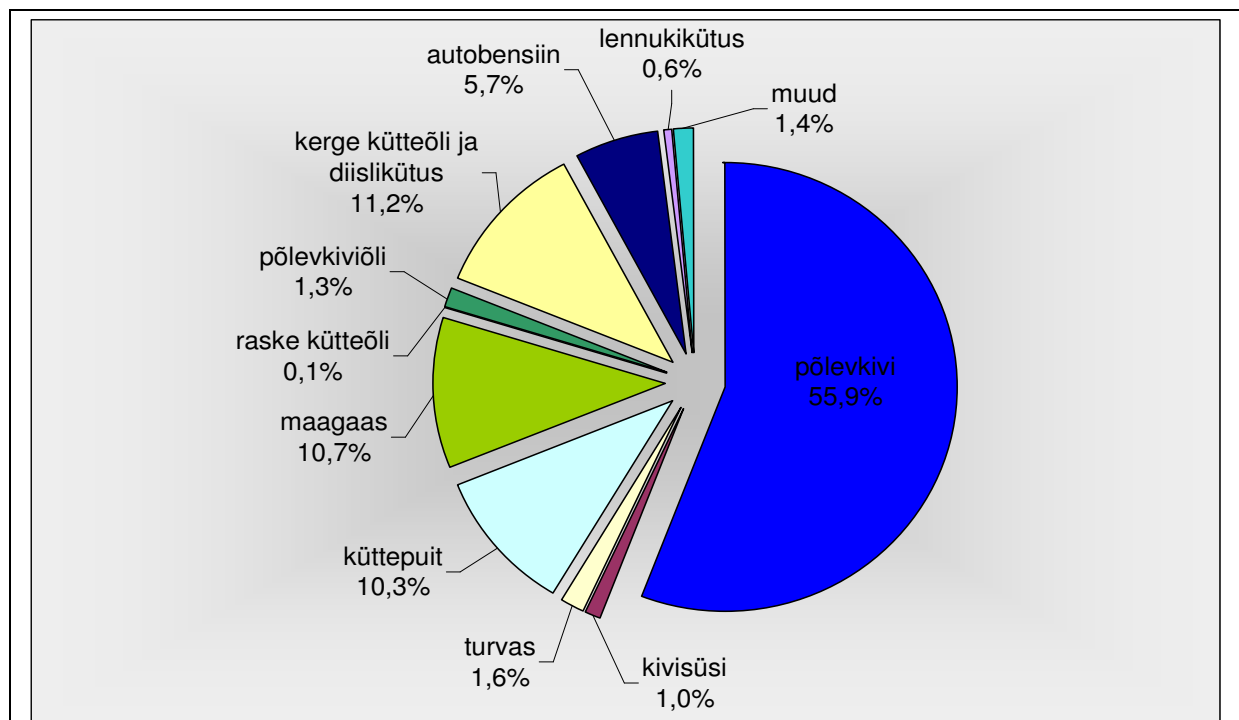
4.2.1 Hulgiturg

Alates 01.07.2007 on kogu gaasiturud avatud. Hulgiturust vahel puudub reaalne konkurents, sest kogu hulgiturul müüdava gaasi impordib AS Eesti Gaas. Seadusega on gaasi import võimaldatud kõikidele turuosalistele kuid konkureerivad hulgiturust puuduvad. Vastavalt maagaasiseadusele on küll gaasi impordiks väljapool EL-i vaja saada tegevusluba, kuid selle taotlemine ei ole keeruline, sisuliselt tuleb täita vaid formaalseid nõudeid.

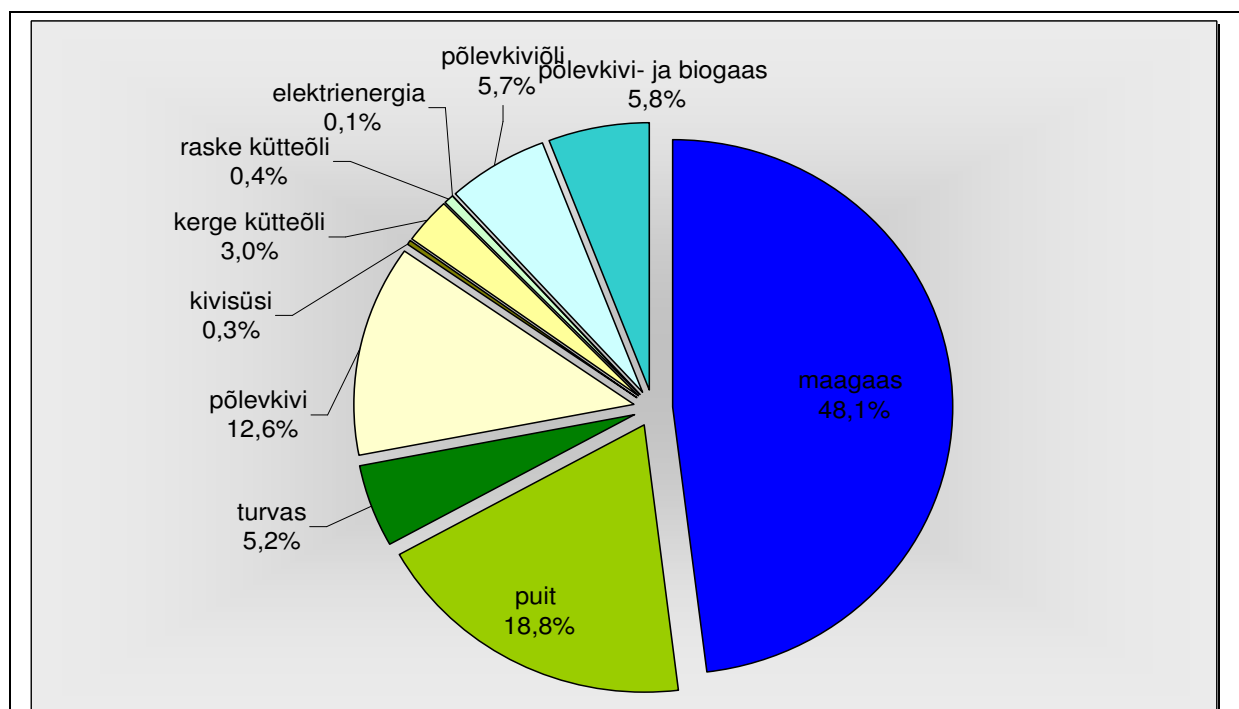
2009. aastal tarbiti maagaasi kokku 655,1 milj m³ (6,10 TWh = 0,5 Mtoe). Sellest 25,4 milj m³ (0,24 TWh = 0,02 Mtoe) kasutati elektri tootmiseks, 310,6 milj m³ (2,89 TWh = 0,25 Mtoe) soojuse tootmiseks elektrijaamades ja katlamajades, 163,6 milj m³ (1,52 TWh = 0,13 Mtoe) kodu- ja äritarbijate poolt kütteks ning 155,2 milj m³ (1,44 TWh = 0,12 Mtoe) tööstuslikul otstarbel. Maagaasi tarbimist erinevate tarbijagruppide lõikes iseloomustab alljärgnev joonis (joonis 4.2-1).

Maagaasi osakaal Eesti kütusebilansis 2009. aastal oli 10,7% (joonis 4.2-2). Seega ei ole tegemist eriti suure osakaaluga ning nagu juba eelpool mainitud, kasutatakse gaasi eelkõige tööstuslikul otstarbel ja kütteks. Seejuures oli 2008. aastal (2009. aasta andmed avalikustab Eesti Statistikaamet 2010. aasta augustis) maagaasi osakaal elektrienergia tootmisel vaid 4,0% (joonis 5.1-2), kuid soojuse tootmisel koguni 48,1% (joonis 4.2-3).

Joonis 4.2-2 Kütuste sisemine tarbimine kütteväärtuse alusel 2009. aastal. Teisendatud Statistikaamet kogulistest andmetest: Kütuse tarbimine kütuse liigi järgi.

Joonis 4.2-3 Soojuse tootmiseks kasutatavad kütused. Statistikaamet 2008

Gaasiturul tegutseb koos AS-i Eesti Gaas kontserni kuuluva võrguettevõtjaga veel 26 väiksemat sõltumatut võrguettevõtjat, kes müüvad lisaks võrguteenusele ka maagaasi jaeturul. Väikesed võrguettevõtjad ostavad gaasi AS-i Eesti Gaas käest. Valdav enamus nende tarbijatest on nende võrguga liitunud kodutarbijad.

Gaasi hulgituru üldised näitajad on toodud alljärgnevas tabelis 4.2-1. Nagu tabel iseloomustab on Eesti gaasiturg ühe ettevõtja - AS Eesti Gaas kontrolli all.

Tabel 4.2-1 Ülevaade gaasi hulgiturust

Aasta	Gaasi tarbimine	sh import	Gaasi hulgituru maht**	Tarbimise tipp		Ülekandesüsteemi läbilaskevõime		Ettevõtjate arv, kes importisid gaasi	Kolme suurima hulgimüüja turuosa %
	miljon m ³ /aastas	miljon m ³ /aastas	miljon m ³ /aastas	tuhat m ³ /ööpäevas	MW	tuhat m ³ /ööpäevas	MW		
2001	865	865	78	5 400	2 099	7 000	2 721	2	100
2002	724	724	53	5 000	1 944	7 100	2 760	2	100
2003	838	838	113	5 500	2 138	7 800	3 032	2	100
2004	962	962	228	5 100	1 983	8 300	3 227	2	100
2005	991	991	240	5 200	2 022	10 400	4 043	2	100
2006	1008	1008	249	6 700	2 605	10 500	4 082	2	100
2007	1003	1003	272	6 400	2 488	10 700	4 160	2	100
2008	963	963	286	5200	2022	10 900	4 237	2	100
2009	655	655	71	4350	1691	10 900	4 237	2*	100

* Reaalne gaasi importija on AS Eesti Gaas kuna importijana tegutsev AS Nitrofert lõpetas tegevuse 2009.a. veebruaris ning kes importis gaasi ainult omatarbeks.

** Hulgituruna on käsitletud importija müüki teistele edasimüüjatele või omatarvet (AS Nitrofert import).

Gaasi impordihind kujuneb arvestuskuule eelneva kuue kuu raske ja kerge kütteõlide keskmiste hindade USD/tonn ja USD/EUR vahetuskursi järgi hinnavalemi alusel.

Hulgimüügil ega müügil vabatarbijatele hindasid ei kooskõlastata ning AS Eesti Gaas, kui ainuke importija, müüb gaasi kokkuleppe hinnaga nii oma võrguga ühendatud vabatarbijatele kui ka edasimüügiks teistele võrguettevõtjatele. 2007. aasta märtsis jõustunud maagaasiseaduse muudatustega täpsustati turgu valitsevas seisundis oleva gaasimüüja kohustusi. Vastavalt jõustunud seaduse muudatustele peab turgu valitsev gaasiettevõtja avalikustama gaasi müügitingimused ja müügihinna kujunemise põhimõtted ning lähtuma nende välja töötamisel ja kujundamisel võrdse kohtlemise ja läbipaistvuse põhimõttest. Gaasi müügihind peab tagama vajalike tegevuskulude katmise, vajalikud investeeringud ja põhjendatud tulukuse. Sisuliselt tähendab seaduse muudatus seda, et AS Eesti Gaas kui turguvalitsev ettevõtja peab müüma gaasi võrdse hinna ja tingimustega nii kõikidele sarnastele vabatarbijatele kui ka võrguettevõtjatele. KA-le on pandud seadusega kohustus teostada järelevalvet AS-i Eesti Gaas tegevuse üle ning kui gaasi müük ei vasta eelpool nimetatud tingimustele, on KA-l õigus nõuda selle kooskõlla viimist.

Lisaks peab AS Eesti Gaas kui turgu valitseva seisundiga ettevõtja täitma konkurentsiseadusest tulenevaid nõudeid. Konkurentsiseaduse alusel on turgu valitseva seisundiga ettevõtjal keelatud turgu valitseva seisundi otsene või kaudne kuritarvitamine kaubaturul, sealhulgas võrdväärsete kokkulepete sõlmimisel erinevate tingimuste pakkumine või rakendamine erinevatele äripartneritele, pannes mõne neist sellega ebasoodsasse konkurentsiosukorda. (Konkurentsiseaduse alusel toimuv regulatsioon on täpsemalt kirjeldatud punktis 4.3.).

4.2.2 Jaeturg

Sarnaselt hulgiturule on ka jaeturu osas AS Eesti Gaas turgu valitsevas seisundis. 2009.a oli AS-i Eesti Gaas osakaal jaeturul 92% ning ülejäänud 8% jaemüügis müüdavast gaasist ostetakse võrguettevõtjatest edasimüüjate poolt AS-lt Eesti Gaas. AS-i Eesti Gaas jaemüügi kogus on ligi 583 milj m³/aastas, suuruselt järgmise ettevõtja gaasi jaemüügi kogus on vaid 35 milj m³/aastas, mis näitab ilmekalt AS-i Eesti Gaas turuosa olulisust. Nagu juba eelmises peatükis mainitud tegutseb lisaks AS-le Eesti Gaas veel 25 väiksemat võrguettevõtjat, kes müüvad nii võrguteenust kui ka gaasi oma võrguga ühendatud tarbijatele. Gaasivõrkudest sõltumatud müüjad (ainult gaasi müügiga tegelevad ettevõtted) turul puuduvad. Tabelis 4.2-2 on toodud ülevaade jaeturu kohta, mis analoogselt hulgituruga iseloomustab jaeturu äärmist kontsenteeritust.

Tabel 4.2-2 Ülevaade gaasi jaeturst

Aasta	Tarbimine jaeturul milj m ³	Ettevõtjate arv turuosaga üle 5%	Võrgu-ettevõtjatest sõltumatute müüjate arv	Kolme suurima ettevõtja turuosa				Tarbijate arv, kes vahetas tarnijat
				elektri-jaamad	suured tööstus-ettevõtjad	keskmise suurusega tööstus-ettevõtjad	väike-ettevõtjad ja kodutarbijad	
2001	789	1	0	100	100	100	100%	0
2002	675	1	0	100	100	100	99%	0
2003	732	1	0	100	100	100	99%	0
2004	749	1	0	100	100	100	98%	0
2005	774	1	0	100	100	100	97%	0
2006	794	1	0	100	100	100	97%	0
2007	796	1	0	100	100	100	93%	28
2008	748	1	0	100	100	100	91%	1109
2009	635	1	0	100	100	100	92%	1539

Vastavalt maagaasiseadusele peab gaasi müüja võimaldama gaasi müügilepingu lõpetamise seoses müüja vahetamisega ühe kuu jooksul alates tarbija taotluse esitamisest tingimusel, et lõpetatavast lepingust tulenevad kohustused on täidetud. Kuigi reeglina on tarbijad valinud uueks gaasi müüjaks AS-i Eesti Gaas on ka tarbijaid (sh ka vabatarbijaid), kes on lõpetanud lepingu AS-ga Eesti Gaas ja valinud endale uue müüja. Järgnev tabel 4.2-3 kajastab gaasi tarnija vahetust 2009. aastal.

Tabel 4.2-3 Maagaasi tarnija vahetus

MGS § 6 lg 3 (ja vabatarbijate osas § 5 lg 2)	2009	
	tk	Müügimaht, 1000 m ³
Kodutarbijad	1540	4621
Vabatarbijad	36	21466
Kokku kliente	1576	26087

Andmed maagaasi keskmise hinna kohta lõpptarbijale 2009 aastal on toodud alljärgnevas tabelis 4.2-4.

Tabel 4.2-4 Gaasi lõpptarbija hinnad 2009. aastal

	Ühik	Äritarbija	Kodutarbija
Võrguteenus	EEK/1000 m ³	276,28	829,47
	€/MWh	1,92	5,76
Võrguteenuses sisalduvad maksud		0	0
Maagaasi hind ilma võrguteenuseta	EEK/1000 m ³	3181,26	3531,25
	€/MWh	22,10	24,53
Maagaasi aktsiis	EEK/1000 m ³	367,00	367,00
	€/MWh	2,55	2,55
Lõpptarbija hind käibemaksuta	EEK/1000 m ³	3719,54	4622,72
	€/MWh	25,83	32,11
Käibemaks 20% (kuni 01.07.2009 18%)	EEK/1000 m ³	706,71	878,32
	€/MWh	4,91	6,10
Lõpptarbija hind koos käibemaksuga	EEK/1000 m ³	4426,25	5501,04
	€/MWh	30,74	38,21

Märkused:

Äritarbijana käsitletud kõiki tarbijaid, kes ei ole kodutarbijad.

Võrguteenus andmed on vastavalt AS EG Võrguteenus hinnakirjale.

Maagaasi keskmine hind vastavalt Eesti Statistikaameti andmetele.

Kuna võrguteenus hindade ühik on tuh m³, siis on sulgudes toodud ka hinnad ühikutes EEK/tuh m³); gaasi kütteväärtus on 9,2 MWh/tuh m³.

4.2.2.1 Turuosaliste kaebused ja infopäringud

Vastavalt kehtivale seadusandlusele võib turuosalise tegevuse või tegevusetuse peale, mis on vastuolus maagaasiseaduse või selle alusel kehtestatud õigusaktiga, teine turuosaline esitada kirjaliku kaebuse KA-le. KA vaatab kaebuse läbi ja teeb selle kohta otsuse kaebuse saamisest alates 30 päeva jooksul. Piiriüleste vaidluste puhul lahendab kaebuse see järelevalve teostaja, kelle jurisdiktsioonis asuva ettevõtja suhtes on kaebus esitatud. Lisaks eeltoodule peab maagaasi müüja KA-ga kooskõlastama kodutarbijale gaasi müügilepingu tüüptingimused, milles sätestatakse muu hulgas kaebuste lahendamise.

Gaasiettevõtja on kohustus avaldada kooskõlastatud hinnad, piirmäärad, meetodid ja tüüptingimused oma veebilehel või andma nende kohta teavet isikule, kes seda nõuab. Võrguettevõtja on kohustatud avalikustama tema pakutavad teenused koos nende osutamise tingimustega ja nende eest võetava tasu või selle arvutamise meetodikaga oma veebilehel. Vastavalt avaliku teabe seadusele on loomulikku monopoli omavad võrguettevõtjad võrdsustatud teabevaldajaga. Samuti on KA avaliku teabe seaduse mõistes käsitletav kui teabevaldaja. Seetõttu on nii võrguettevõtjad kui ka KA kohustatud tagama juurdepääsu enda valduses olevale teabele seaduses sätestatud korras ja tingimustel. Seega on tarbijal õigus küsida teenust puudutavat infot nii KA-lt kui ka ettevõtjalt.

KA raudtee- ja energiateenistus ei koosta statistikat infopäringutele vastamise ja kaebuste lahendamise kohta eri sektorite lõikes. Olgu ära toodud, et elektri, gaasi ja kaugkütte sektorite peale kokku koostas KA 2009. aastal 208 vastust kaebuste ja teabenõuete osas, 11 otsust kaebuste lahendamise kohta ning seejuures tehti üks ettekirjutus. Suurimat turuosa omav AS Eesti Gaas menetles 2009.aastal 12 kaebust. Valdavalt olid maagaasi sektori kaebused seotud mõõtmistega. Maagaasi mõõtmisest tulenevaid probleeme on lähemalt käsitletud punkt 2.5.1.3.

4.2.3 Konkurentsialane järelevalve ja meetmed turgu valitseva seisundi kuritarvitamise vältimiseks

Analoogselt elektrituruga reguleerib ka gaasiturgu lisaks maagaasiseadusele konkurentsiseadus. Konkurentsiseadus sätestab turgu valitsevat seisundit, eri- või ainuõigust

omava ning olulist vahendit omava ettevõtja definitsiooni. Turgu valitsevat seisundit omab ettevõtja või mitu samal kaubaturul tegutsevat ettevõtjat, kelle positsioon võimaldab tal/neil sellel kaubaturul tegutseda arvestataval määral sõltumatult konkurentidest, varustajatest ja ostjatest. Turgu valitseva seisundi omamist eeldatakse, kui ettevõtjale või mitmele samal kaubaturul tegutsevatele ettevõtjale kuulub kaubaturul vähemalt 40% käibest.

Nii gaasi hulgi- kui ka jaemüügi osas on AS Eesti Gaas vaieldamatult turgu valitsevas seisundis, kuna tegemist on sisuliselt ainsa gaasi importija ning edasimüüjaga (AS Nitrofert on senini importinud gaasi vaid omatarbeks ning ei ole tegelenud gaasi edasimüügiga). Alternatiivsed gaasi importijad puuduvad ning on vähe tõenäoline, et hulgiturul tekiks lähiajal reaalne konkurents. Lisaks Venemaale on Eestisse küll võimalik gaasi importida ka Lätist, kuid ka seal on analoogne olukord, kus turgu valitseva seisundiga gaasimüüja põhiomanik on gaasi eksportija Gazprom. Seega potentsiaalsetel gaasi importijatel puuduvad võimalused soodsamatel tingimustel gaasi osta. Kuna alates 1. juulist 2007 on gaasiturg avatud kõikidele tarbijatele, siis saab ka kogu jaeturgu käsitleda ühe turuna ning siin on AS Eesti Gaas turuosa 92%. Turgu valitsevat seisundit omava ettevõtjana peab AS Eesti Gaas täitma konkurentsiseaduses sätestatud nõudeid, mille kohaselt on keelatud ühe või mitme ettevõtja poolt turgu valitseva seisundi otsene või kaudne kuritarvitamine kaubaturul, sealhulgas:

- otsene või kaudne ebaõiglaste ostu- või müügihindade või muude ebaõiglaste äritingimuste kehtestamine;
- tootmise, teenindamise, kaubaturu, tehnilise arengu või investeerimise piiramine;
- võrdväärsete kokkulepete sõlmimisel erinevate tingimuste pakkumine või rakendamine erinevatele äripartneritele, pannes mõne neist sellega ebasoodsasse konkurentsiolukorda;
- kokkuleppe sõlmimise eelduseks tingimuse seadmine, et teine pool võtab endale kokkuleppe objektiga mitteseotud lisakohustusi;
- ettevõtja sundimine endaga või teise ettevõtjaga koondumiseks, konkurentsi kahjustava kokkuleppe sõlmimiseks, kooskõlastatud tegevuseks või otsuse vastuvõtmiseks;
- põhjendamatu keeldumine kauba müümisest või ostmisest.

Konkurentsiseadus sätestab ka kohustused eri- või ainuõigust või olulist vahendit omavale ettevõtjale. Olulist vahendit omavad kõik gaasivõrguettevõtjad. Vastavalt Konkurentsiseadusele on olulist vahendit omav ettevõtja kohustatud:

- 1) lubama teisele ettevõtjale mõistlikel ja mittediskrimineerivatel tingimustel juurdepääsu võrgustikule, infrastruktuurile või muule olulisele vahendile kaupadega varustamise või nende müügi eesmärgil;
- 2) hoidma raamatupidamises selget vahet erinevate põhi- ja lisategevusalade vahel (näiteks tootmine, edastamine, turustamine ja ettevõtja muud tegevusalad), tagades sellega majandusarvestuste läbipaistvuse;
- 3) pidama eraldi arvestust iga toote või teenusega seotud tulude ja kulude kohta, lähtudes järjepidevalt kohaldatavatest ja objektiivselt põhjendatud arvestus-põhimõtetest, mis tuleb selgelt määratleda ettevõtja sise-eeskirjades. Tulude ja kulude arvestus peab võimaldama hinnata, kas ettevõtja toote või teenuse hind on mõistlikus vahekorras toote või teenuse väärtusega.

Eri- või ainuõigust või olulist vahendit omav ettevõtja võib keelduda lubamast teistele ettevõtjatele juurdepääsu võrgustikule, infrastruktuurile või muule olulisele vahendile, kui keeldumiseks on objektiivsed alused, sealhulgas:

- on ohustatud antud võrgustiku, infrastruktuuri või muu olulise vahendiga ühendatud seadmete ohutus ja turvalisus ning võrgustiku, infrastruktuuri või muu olulise vahendi tööefektiivsus ja turvalisus;
- on ohustatud võrgustiku, infrastruktuuri või muu olulise vahendi terviklikkuse hoidmine või vastastikusel seoses toimimine;
- seadmed, mida soovitakse ühendada võrgustiku, infrastruktuuri või muu olulise vahendiga, ei vasta kehtivatele tehnilistele standarditele või reeglitele;
- juurdepääsu taotleval ettevõtjal puuduvad tehnilised ja finantsilised võimalused ning vahendid, et vajalikul määral efektiivselt ja turvaliselt teenindada vastava võrgustiku, infrastruktuuri või muu olulise vahendi kaudu või abil
- juurdepääsu taotleval ettevõtjal puudub seadusega ettenähtud luba vastavaks tegevuseks;
- juurdepääsu tagajärjel ei ole tagatud seadusega ettenähtud andmete kaitse.

Alates 01.01.2008 on KA-l ühinenud asutusena kohustus teostada järelevalvet gaasituru toimimise üle nii maagaasi- kui ka konkurentsiseaduse alusel. Maagaasiseaduse alusel on üksikasjalikult reguleeritud võrguettevõtjate tegevus – nende õigused ja kohustused. Kuigi ka konkurentsiseadus sätestab võrguettevõtjatele kui olulist vahendit omavatele ettevõtjatele kohustused, rakendatakse võrguettevõtjate tegevuse regulatsiooniks antud sektori eriseadust ehk maagaasiseadust. Seevastu maagaasi müügi regulatsioonil osutub otstarbekaks *ex-post* regulatsioon konkurentsiseaduse alusel.

2008. aastal alustas KA turu olukorra uurimist ja tuvastas, et AS Eesti Gaas rikub konkurentsiseadust müües sarnastele tarbijatele gaasi ebavõrde hinnaga, mistõttu KA algatas menetluse konkurentsiseaduse alusel. 2009. a. olukord paranes ja sügisel lõpetas KA menetluse, sest AS Eesti Gaas korrigeeris müügilepinguid ning müüb tarbijatele gaasi võrdsetel tingimustel. Samas jätkas KA menetlust ebavõrdsete lepingutingimuste analüüsimiseks. Nimelt analüüsis KA 2009 aastal Eesti Gaasi ja erinevate edasimüüjate vahelisi lepinguid ning tuvastas, et müügilepingutesse on sätestatud edasimüüki piiravaid sätteid. Kuna Eesti Gaas on ainuke gaasi importija ning ka hulgimüüja, siis on ainus võimalus gaasi edasimüügiks osta seda AS-lt Eesti Gaas. Müügilepingutes on klausel, mille alusel peavad osapooled (Eesti Gaas ja edasimüüja) kooskõlastama sõltumatu gaasimüüja müügi (tarbimise) kohad. KA on seisukohal, et vastavad sätted pärsivad gaasiturgu ning takistavad tarnijate vahetust. Nimelt peab sõltumatu gaasi edasimüüja, kes soovib hakata müüma gaasi kas Eesti Gaasi kontserni võrguettevõtte EGV võrguga ühendatud kliendile või kolmanda võrguettevõttega liitunud kliendile, saama selleks sisulise nõusoleku Eesti Gaasilt. KA on asunud seisukohale, et nimetatud lepingu sätted takistavad konkurentsi gaasiturul ning takistavad tarnija vahetust. KA on nimetatud asjas algatanud järelevalve menetluse ning asunud esialgsele seisukohale, et EG peaks vastavad takistavad sätted edasimüügi lepingutest kõrvaldama.

Kokkuvõttes tuleb tõdeda, et vaatamata headele seadusandlikele eeldustele, toimiv gaasiturug Eestis puudub. Kuna ainus gaasi importija on AS Eesti Gaas, siis on eeldused konkurentsi tekkimiseks hulgiturul praktiliselt olematud. Konkurents võib areneda jaeturul, kus erinevad gaasi müüjad ostavad AS-lt Eesti Gaas gaasi ning selle edasimüügil konkureerivad turul gaasi müümisel. Konkreetseks näiteks jaeturu aktiveerumise osas on see, et 2008. aastal vahetati gaasi müüjat ligikaudu 1 109 juhul, 2009. aastal juba 1576 juhul.

Hulgituru ja tarnekindluse olukorda muudaks oluliselt veeldatud maagaasi terminali ehitamine Balti- Soome regiooni. Seejuures on mõistlik arvestada turgude suurust ja sarnast olukorda kolmes Balti riigis ja Soomes, kus kogu gaasivarustus toimub Venemaalt ning ühendada riikide gaasisüsteemid Eesti-Soome vahelise maagaasitrassiga.

Konkurentsi tekkimiseks gaasiturul ning varustuskindluse tagamise edendamiseks oleks oluline samm müüjast ja importijast sõltumatu gaasi ülekandevõrgu ettevõtte moodustamine. Kuigi maagaasi siseturu ühiseeskirju käsitlev direktiiv 2009/73/EÜ artikkel 49 näeb Eestile ette erandi ja ei nõua Eestile kohustust teostada ülekandesüsteemi omandilist eraldamist gaasi tootjast ja/või müüjast ja seda ajani kuni mistahes Balti riik või Soome pole otseselt ühendatud muu liikmesriigi kui Eesti, Läti, Leedu ja Soome ühendatud maagaasi võrku, on käesoleval ajal tõstatatud küsimuse alla erandi otstarbekus gaasiturul arengu seisukohalt. 2010 aasta kevadel oli nimetatud teema arutusel Riigikogu Majanduskomisjonis ning valitsuskoalitsioon on teinud ka vastava otsuse võtta suund gaasi ülekandevõrgu omandi eristamisele. KA on seisukohal, et ülekandesüsteemi omandi eristamine on oluline samm, mis toetab turu arengut. Seega on õige ning vajalik nii konkurentsi tekitamiseks gaasiturul kui ka varustuskindluse parandamiseks loobuda direktiivis Eestile sätestatud erandist ja kaaluda ülekandesüsteemi halduri senisest selgemat eraldamist turuosalistest.

5. Varustuskindlus

5.1. Elektrivarustus

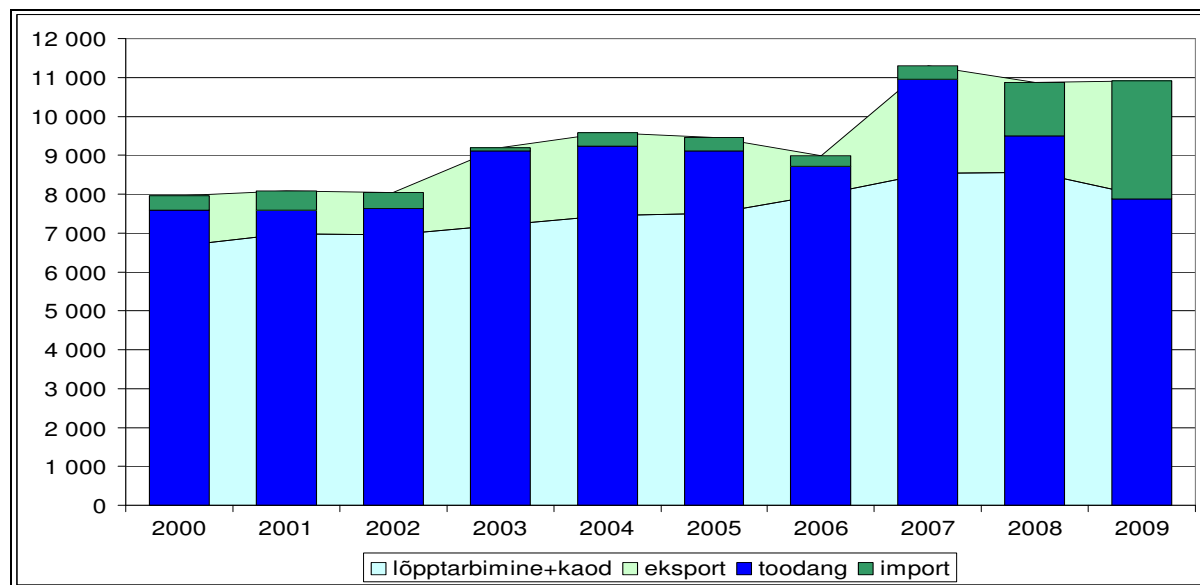
Käesolevas varustuskindluse peatükis on KA analüüsinud tarbimisvõimsuse katmist aastani 2016 võttes arvesse Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi (edaspidi MKM) *Eesti elektrimajanduse arengukava aastani 2018* ja põhivõrguettevõtja Elering OÜ poolt koostatud *Eesti elektrisüsteemi varustuskindluse aruande*.

2009. aasta andmete kohaselt kujunes Eesti elektrisüsteemi tippvõimsuseks 1513 MW, aastaseks toodanguks 7,8 TWh, millele lisandus import 3,0 TWh. Sisemaine elektritarbimine (ilma kadudeta) oli 7,1 TWh ja eksport 2,9 TWh. Koos kadudega oli elektritarbimine 8,0 TWh.

Tabelis 5.1-1 on toodud elektrienergia bilanss 2000 kuni 2009. Joonisel 5.1-1 on toodud graafiliselt impordi/eksporti ja kodumaise tarbimise osakaal elektrienergia toodangust. Jooniselt ilmneb, et Eesti on ajalooliselt katnud sisemaise elektritarbimise kodumaise toodanguga ega sõltu elektrienergia impordist.

Tabel 5.1-1 Eesti elektrienergia bilanss GWh. Allikas Statistikaamet

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
toodang	7 591	7 590	7 634	9 101	9 232	9 114	8 728	10 954	9 498	7 884
lõpptarbimine	5 422	5 607	5 686	6 013	6 326	6 403	6 901	7 180	7 427	7 080
kaod	1 240	1 361	1 258	1 192	1 112	1 103	1 077	1 354	1 130	886
import	374	496	412	93	347	345	251	345	1 369	3 025
eksport	1 303	1 118	1 102	1 989	2 141	1 953	1 001	2 765	2 310	2 943

Joonis 5.1-1 Kodumaise tarbimise ja eksporti osakaal elektri tootmisel GWh. Allikas Statistikaamet

Lisaks eeltoodule on Eestis elektrivarustuse seisukohalt äärmiselt oluline, et olemasolevad installeeritud tootmisvõimsusi katavad süsteemi tippkoormust. Vastavalt põhivõrgu aruandele on Eesti tarbimisnõudluse rahuldamiseks vajalik tootmisvaru nii talvistel kui ka suvistel perioodidel kuni aastani 2015 tagatud. Põhivõrgu poolt prognoositud Eesti brutotarbimine, vabade võimsuste olemasolu ning süsteemi tippkoormused on toodud alljärgnevas tabelis 5.1-2.

Tabel 5.1-2 Vabad elektrilised võimsused ning tippkoormused. Allikas Elering OÜ,

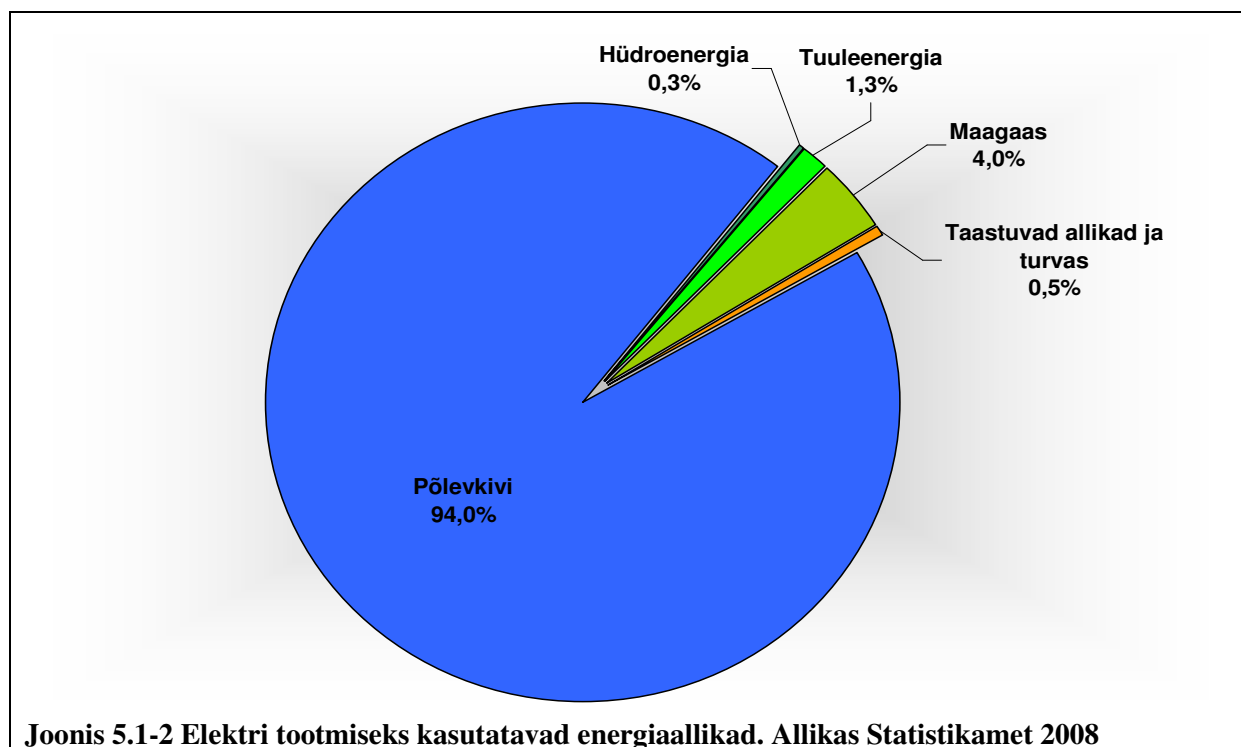
Kalendriaasta	Elektri sisemine tarbimine (sh. elektrikaod) GWh**	Süsteemi tippkoormus MW*	Installeeritud võimsus MW***
2007	8231	1537	2052
2008	8036	1525	1960
2009	7966	1513	1873
2010 prognoos	7900	1587	1880
2011 prognoos	8200	1501	2026
2012 prognoos	8600	1556	2057
2013 prognoos	8800	1597	2197
2014 prognoos	9000	1628	2013
2015 prognoos	9300	1663	2466
2016 prognoos	9500	1694	1715

* - tiputarbimise prognoos on koostatud keskmiste ilmastikuoludega talve korral; külma talve korral on tiputarbimine ca 10% kõrgem

** - tarbimine ja võrgukaod

*** - kasutatava võimsuse hulka ei ole arvestatud avariireserve, remontide ja avariide tõttu mittekasutatavaid võimsusi, ning elektritootmiseseadmeid, mida ei ole võimalik vajaduse tekkimisel käivitada ja kasutada

Eesti varustuskindlust suurendab ka Eesti elektrienergia tootmise sõltumatus kütuse impordist, sest kogu elektrivarustuse saab katta kodumaiste kütuste ja energiaallikatega. Elektrienergia toodangu osas on Eestis tähtsaim kütus põlevkivi. 2008. aasta andmete alusel toodetakse ligi 94,0% kogu elektrienergiast põlevkivist, samas on muude kütuste osakaal äärmiselt tagasihoidlik Maagaasi osakaal on 4,0%, taastuvatel energiaallikatel, tuule- ja hüdroenergia kokku 2,0%. Joonisel 5.1-2 on toodud elektrienergia tootmiseks kasutatavate kütuste ja energia allikate struktuur 2008. aastal (2009. aasta andmed ei ole Statistikaameti poolt avaldatud).

Joonis 5.1-2 Elektri tootmiseks kasutatavad energiaallikad. Allikas Statistikaamet 2008

Ülesseatud võimsuse osas omavad samuti kõige suuremat osakaalu põlevkivil töötavad elektrijaamad. Alljärgnevas tabelis 5.1-3 on toodud andmed ülesseatud võimsuste kohta.

Tabel 5.1-3 Installeeritud netovõimsused 2009. aastal (ei sisalda omatarvet) Allikas Elering OÜ

	Võimsus MW	Kütus	Omanik
Narva Elektriijaamad	2 000	põlevkivi	Eesti Energia
Iru Elektriijaam	156	maagaas	Eesti Energia
Ahtme koostootmisjaam	24	põlevkivi	Eesti Energia
VKG Põhja ja Lõuna elektriijaamad	44	põlevkivi	Erakapital
Tartu koostootmisjaam	22	biomass, turvas	Erakapital
Väo koostootmisjaam	22	biomass, turvas	Erakapital
Väikesed koostootmisjaamad	28	põlevkivi, turvas, maagaas	Erakapital
Hüdroelektriijaamad	4	vesi	Erakapital
Elektrituulikud	131	tuul	Erakapital
Kokku	2 437		

2009. aastal lisandus 114 MW genereerimisvõimsust, millest 50 MW on koostootmisjaamad ja 64 MW tuulepargid. Iru Elektriijaam korrigeeris oma tootmisandmeid, mille tulemusel vähenes võimsus 20 MW võrra.

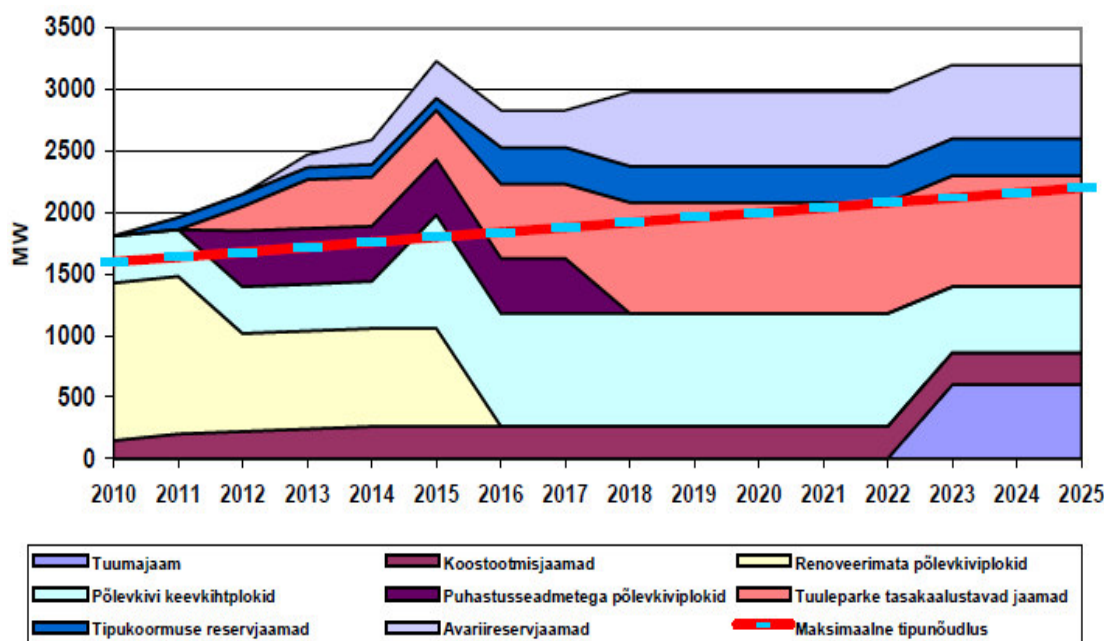
5.1.1 Varustuskindluse tagamise kavandamine ja regulaatori kohustused

Eesti elektri varustuskindluse tagamise planeerimiseks on elektrituruseaduses sätestatud kohustused MKM-le, KA-le ja süsteemihaldurile (Elering OÜ). MKM-l lasub kohustus koostada iga kolme aasta järel elektrimajanduse arengukava 10 aasta perspektiivis. Süsteemihaldur koostab ja esitab Euroopa Komisjonile, MKM-le ning KA-le igal aastal aruande, milles käsitletakse elektrienergia pakkumise ja nõudluse prognoosi järgmise viie aasta kohta, olemasolevaid tarnevõimalusi; kavandatavaid ja ehitusjärgus tootmiseadmeid; võrkude kvaliteeti ja võrkude hooldamise taset; prognoositava maksimaalse nõudluse (tippnõudluse) rahuldamise meetmeid ja võimsuse puudujäägi korral rakendatavaid abinõusid; võrgu talitluskindlust; eeldatavat elektrienergia varustuskindluse olukorda ajavahemikuks 5–15 aastat põhivõrguettevõtja ja talle teadaolevaid naaberriikide asjaomaseid investeerimiskavasid järgmiseks viieks kalendriaastaks piiriüleste võrkudevaheliste ühenduste rajamise kohta. Seega on OÜ Elering koostatava aruande üheks osaks anda ka hinnang vajalike investeeringute kohta tootmisvõimsustesse. KA-l on õigus kohustada süsteemihaldurit korraldama konkursi uute tootmisvõimsuste või energiatõhusust edendavate nõudluse juhtimise meetmete loomiseks kui süsteemihalduri koostatud aruande põhjal on süsteemi tootmiseadmete võimsuse varu väiksem tarbimisnõudluse rahuldamiseks vajalikust võrgueeskirjas sätestatud varust või kui see on vajalik keskkonnakaitse huvides uute algjärgus tehnoloogiate edendamiseks.

Selleks, et suurendada taastuvenergia ja koostootmise osakaalu on vastavalt elektrituruseadusele loodud toetuste süsteem tootjatele, kes kasutavad elektri tootmisel taastuvaid energiaallikaid või teevad seda koostootmise protsessis. Vastavalt 2010 aasta jaanuari seaduse muudatusele makstakse toetust ka põlevkivil töötava tootmiseadme installeeritud netovõimsuse kasutatavuse eest. Uue toetustesüsteemi mõju on analüüsitud peatükis 3.2.3.

5.1.2 Elektrimajanduse arengukava ja investeeringud uutesse tootmisvõimsustesse

MKM Eesti elektrimajanduse arengukava aastani 2018 käsitleb muuhulgas ka erinevaid varustuskindluse stsenaariumeid. Kõige tõenäolisemaks ja Eestile kasulikumaks peetakse alljärgnevalt joonisel 5.1-3 toodud stsenaariumi. Plaanis on suurendada taastuvatest energiaallikates toodetud elektri brutotarbimist 2010 aastaks 5,1 %-ni ja aastaks 2015 15 %-ni. Koostootmise osakaal peaks aastaks 2020 tõusma 20 %-ni. Muuhulgas on arvesse võetud, et aastast 2016 peab Eesti Energia AS kontserni kuuluv AS Narva Elektriijaamad täitma suurte põletusseadmete direktiiviga sätestatud nõudeid SO₂ ja NO_x emissiooni osas. Probleemiks on asjaolu, et AS-i Narva Elektriijaamad vanad plokid ei vasta eelpoolnimetatud direktiivi nõuetele. Samas ei tähenda emissiooni piirang plokkide kohest sulgemist kuna koos tehnoloogia arenguga on võimalik ka plokkide renoveerimine ning nende vastavusse viimine EL direktiivi nõuetega.

Joonis 5.1.3. Eesti elektritootmise netovõimsuste areng 2010-2025. Allikas MKM Eesti elektrimajanduse arengukava aastani 2018 eelnõu.

Arengukava täitmiseks tuleks MKM hinnangul 2014. aastaks suurendada koostootmisjaamade võimsust 300 MW-ni (netovõimsusega tipuajal 260 MW), 2015. aasta lõpuks rajada esimene 300 MW (netovõimsus 270 MW) ja aastaks 2017. a. teine sama võimsusega põlevkivi keevkihtplokk. Lisaks ajavahemikus 2012 kuni 2015 paigaldada Narva Elektriijaamades neljale olemasolevale 200 MW vanale põlevkiviplokile väävli- ja lämmastikuheitmete püüdmise seadmed (netovõimsus 4x150 MW) ja aastaks 2013 suurendada maismaatuulikute võimsust 400 MW-ni. Järgmist tuuleparkide võimsuse suurendamist peab MKM otstarbekaks teostada merel. Tuulikute võimsuse ulatuses tuleks rajada tootmisvõimsused, mis tasakaalustaksid tuulikute toodangu ebastabiilsust ning kataksid tarbimise tippkoormust.

Tabelis 5.1-4 on esitatud MKM elektritootmise netovõimsuste arengu prognoos tabeli kujul. Sellest võib järeldada, et arengukava täitmise korral 2016 aasta süsteemi tippkoormuse 1694 MW korral on piisavalt tootmisvõimsust ja defitsiiti ei teki.

Tabel 5.1-4 Eesti elektritootmise netovõimsuste areng. Allikas MKM Eesti elektrimajanduse arengukava aastani 2018 eelnõu.

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025
Koostootmisjaamad	150	200	220	240	260	260	260	260	260	260	260	260	260	260	260	260
Põlevkivijaamad	1660	1660	1630	1630	1630	2170	1520	1520	920	920	920	920	920	920	920	920
- renoveerimata	1280	1280	640	640	640	640										
- keevkiht	380	380	380	380	380	920	920	920	920	920	920	920	920	920	920	920
- puhastusseadmetega			600	600	600	600	600	600								
Maismaatuulepargid*	150	200	200	400	400	400	400	400	400	400	400	400	400	400	400	400
Meretuulepargid*							200	200	500	500	500	500	500	500	500	500
Tuuleparke tasakaalustavad jaamad			200	400	400	400	600	600	900	900	900	900	900	900	900	900
- sh põlevkiviõlil gaasturbiinid							200	200	500	500	500	500	500	500	500	500
Tipukoormuse reservjaamad**		100	100	100	100	100	300	300	300	300	300	300	300	300	300	300
Avariireservjaamad**				100	200	300	300	300	600	600	600	600	600	600	600	600
Tuumajaam														600	600	600
Kokku garanteeritud tootmisvõimsused	1810	1960	2150	2470	2590	3230	2980	2980	2980	2980	2980	2980	2980	3580	3580	3580
Arvestades n-1 kriteeriumi	1620	1800	1990	2310	2430	3070	2710	2710	2710	2710	2710	2710	2710	2980	2980	2980
Arvestades n-2 kriteeriumi	1430	1580	1830	2150	2270	2910	2440	2440	2440	2440	2440	2440	2440	2710	2710	2710

* võimsusi ei arvestata garanteeritud tootmisvõimsuste hulka

** kuni 100 MW ühikvõimsused

Süsteemihaldur ja põhivõrguettevõtja Elering OÜ poolt koostatud *Eesti elektrisüsteemi varustuskindluse aruandes* käsitletakse elektrienergia pakkumise ja nõudluse prognoosi järgmise viie aasta kohta, olemasolevaid tarnevõimalusi; kavandatavaid ja ehitusjärgus tootmisseedmeid; võrkude kvaliteeti ja võrkude hooldamise taset; prognoositava maksimaalse nõudluse (tippnõudluse) rahuldamise meetmeid ja võimsuse puudujäägi korral rakendatavaid abinõusid; võrgu talitluskindlust; eeldatavat elektrienergia varustuskindluse olukorda ajavahemikuks 5–15 aastat põhivõrguettevõtja ja talle teadaolevaid naaberriikide asjaomaseid investeerimiskavasid järgmiseks viieks kalendriaastaks piiriüleste võrkudevaheliste ühenduste rajamise kohta. Nimetatud aruanne esitatakse Euroopa Komisjonile, MKM-le ning KA-le. Seega on Elering OÜ koostatava aruande üheks osaks anda ka hinnang vajalike investeeringute kohta tootmisvõimsustesse. Võttes aluseks Elering OÜ koostatud analüüsi, võib KA kohustada põhivõrku korraldama konkursi uute tootmisvõimsuste installeerimiseks.

Vastavalt põhivõrgu poolt 2010. aastal esitatud *Eesti elektrisüsteemi varustuskindluse aruandele* on kavandamise ja ehitusjärgus tootmisseedmed, millega tagatakse järgnevate tootmisvõimsuste lisandumine:

- 30 MW - VKG Põhja elektriyaam aastaks 2011
- 24 MW – Pärnu koostootmisjaam aastaks 2011
- 100 MW – Elering OÜ avariireservjaama esimene plokk aastaks 2013
- 38 MW – Enefit OÜ õlites aastaks 2013
- 150 MW Elering OÜ avariijaama teine plokk 2014-2016
- 275 MW Narva EJ uus plokk aastaks 2015

Lisaks eeltoodule on plaanimise järgus:

- 17 MW – IRU elektriyaama prügipõletusplokk aastaks 2011
- 22 MW – Ahtme elektriyaama uus koostootmisplokk aastaks 2012
- 275 MW – Narva elektriyaama teine plokk aastaks 2017

Tuuleparkidele on liitumisühendused valmis ehitatud, kuid tuulikud osaliselt paigaldamata 30,1 MW ulatuses ja liitumised välja ehitatud, kuid tuulikud täielikult paigaldamata 377,9 MW ulatuses.

Tootmisvõimsusi vähendatakse:

- -302 MW – Balti elektrijaama kahe ploki konserveerimine aastaks 2011
- -24 MW – Ahtme koostootmise jaama sulgemine aastaks 2011
- -22 MW – Narva EJ kuni nelja plokil DeSO_x/DeNO_x paigaldamisega omatarbe suurenemine aastaks 2015
- -948 MW – piirangud Narva EJ kuue ploki kasutamisele (kuna puudub otsus DeSO_x/DeNO_x paigaldamise kohta rohkem kui 4 plokile) aastast 2016

5.1.3 Investeeringud ülekandevõrkudesse

Kui siamaani on Eesti põhivõrk peaaegselt tegelenud võrgu rekonstrueerimisega, siis järgnevatel aastatel on põhivõrk investeringutel, mis parandavad varustuskindlust ja ühendusi naaberriikidega. Kõige tähtsamad projektid on aastaks 2014 valmiv teine Eesti-Soome vaheline kõrgepinge alalisvooluühendus Estlink 2 ning kaks kiiresti käivituvat avariireservjaama võimsusega 100 MW ja 150 MW, mis valmivad 2013. ja 2016. aastal.

5.1.3.1 Siseriiklik ülekandevõrk

Eesti sisese 110-330 kV elektrivõrgu olukord on Elering OÜ hinnangul rahuldav. Olemasolev riigisisene ülekandevõimsus on piisav, tagades Eesti elektrisüsteemi tarbijatele nõuetekohase varustuskindluse tipukoormuse ajal.

Eesti siseriiklikud võimsusvood liiguvad hetkel põhiliselt Narva-Tallinn ja Narva-Tartu suunal, kus asub ka enamus tarbimiskeskusi. Narva-Tartu suunalise ühenduse läbilaskevõime on piisav, seda ristlõiget kasutatakse enamasti ekspordiks Lähti ja Leetu ning transiidiks Venemaalt Lähti, Leetu ja Kaliningradi. Kuna Tallinn ja Harjumaa on Eesti põhilised koormuspiirkonnad, siis Narva-Tallinna ristlõikega piisava läbilaskevõimsusega ülekande tagamiseks Tallinnasse, Harjumaale ja ka Pärnusse on kavandatud uute alajaamade ja 330 kV liinide ehitus vastavalt ülekandevõrgu kinnitatud investeeringute kavale.

Vastavalt Eesti 110-330 kV elektrivõrgu arengukavale seoksid uued ülekandeliinid omavahel tugevamalt lõuna ja põhja 330 kV elektrivõrgud ning kindlustaksid paremini Tallinna ja Pärnu piirkonna varustuskindlust. Samas looksid antud ülekandeliinid paremaid võimalusi elektrituulikute ühendamiseks võrguga ning aitaksid kaasa võimaliku uue, kolmanda Eesti-Läti vahelise 330 kV ülekandeliini ehitamisele (Sindi-Riia). Vajadus selle kolmanda liini järele suureneb veelgi peale Estlink 2 tulekut seoses kaasnevate suuremate võimsusvoogudega suunal Püssi-Harku(Kiisa) -Sindi -Läti.

Arvestades elektrivõrgu arengukava on eeldatav, et elektrivõrgu varustuskindluse tase ajavahemikus 15 aastat saab olema hea.

5.1.3.2 Ühendused naaberriikidega

Vastavalt põhivõrgu poolsele analüüsile esineb praegu ülekandevõimsuse piiranguid Eesti ja teiste EL-i riikide vahel ainult Eesti-Läti-Pihkva vahelisel ristlõikel ja Eesti-Soome vahelisel ristlõikel. Eesti-Läti-Pihkva vahelisel ristlõikel esinevad piirangud mitte ainult remontskeemides, vaid ka võrgu normaalskeemi korral, eriti suvekuudel, kui Leedu ja Läti impordivad suurema osa seal tarbitavast elektrienergiast. Suuremad võimsusvood Eesti-Läti-Pihkva vahelises ristlõikes esinevad tihti öisel ajal, kui Leedus asuv Kronju

hüdroakumulatsiooni elektrijaam töötab pumpamise režiimis (tarbimisvõimsus kuni 660 MW). Eesti-Soome vahelisel ristlõikel on piiranguid, kuna kaabli võimsus on teatud turuolukordades täis. Elering OÜ analüüsib *Eesti elektrisüsteemi varustuskindluse aruandes*, et tulenevalt CO₂ hinnatõusu prognoosidest ning alates 2012. aastast rakenduvatest piirangutest väävliheitmetele, võib pärast 2016. aastat oodata elektri impordi kasvu Eestisse. Tänapäevaste välisühenduste puhul saavad impordipiirangud olema eeldatavasti pidevad. Sellest tulenevalt peab Elering hädavajalikuks täiendava elektriühenduse rajamist hiljemalt 2016. aastaks Soome, et tagada eelolevaks kümnendiks Eesti tarbijate piisav varustus elektrienergiaga.

Soome põhivõrguettevõtja Fingrid ja Eesti põhivõrgu ettevõtja Elering OÜ on langetanud investeerimisotsuse, mille alusel rajatakse teine Eesti ja Soome vaheline merealune kõrgepinge alalisvooluühendus Estlink 2. Planeeritava merekaabli võimsuseks on 650 MW. Estlink 2 tulekuga 2014. aastal kaob *pudelikael* Eesti-Soome vahelt, kuid Balti riikide suuremahulise impordi korral Põhjamaadest piirangud Eesti-Läti-Pihkva ristlõikel võivad esineda ka pikemas perspektiivis.

5.1.4 Põhivõrgu koostatud varustuskindluse analüüs

Elering OÜ on 2010. aasta *Eesti elektrisüsteemi varustuskindluse aruande peatükis 6* käsitletud põhjalikult varustuskindlust võttes arvesse tootmisvõimsuste piisavust, võrguühendusi, regionaalse turu arengut, elektrisüsteemi juhtimist reaalsajas ja abinõusid eriolukordades.

Elering OÜ märgib aruandes, et 2011 kuni 2016 on nõuetele vastav tootmisvaru tagatud, juhul kui on võimalik kasutada kõiki tootmiseadmeid ja ehitatakse uusi. Elektrivõrgu varustuskindluse taset ajavahemikul 5-15 aastat võib samuti lugeda piisavaks, kui põhivõrk järgib punktis 5.1.3 kirjeldatud investeringute kava. Elektrisüsteemi juhtimiseks ja kavandamiseks reaalsajas kasutab Elering OÜ kvaliteetseid juhtimissüsteeme ning kavas on juurutada spetsiaalne bilansihaldustarkvara. Süsteemi turvalisust tõstavad reservjuhtimiskeskus ja tihed koostöö ENTSO-E ja BRELL komiteedega.

Varustuskindluse tagamiseks eriolukordades (avariid, mis võivad nõuda süsteemi taaspingestamist) on Elering OÜ välja töötanud erinevad tegevuskavad: süsteemi taaspingestamiseks taastamiskava, võimalused sageduse reguleerimiseks Eesti elektrisüsteemi eraldumisel teistest sagedust hoidvatest süsteemidest ja piiramiskava tarbimise piiramiseks hädaolukorras. Lisaks eeltoodule on süsteem varustatud avariitõrjeautomaatikaga ja perioodiliselt teostatakse kontrollkatseid iseseisva talitlemise võimekuse kontrollimiseks.

5.1.5 Kokkuvõtlik hinnang Eesti elektri varustuskindlusele

KA analüüsib varustuskindluse olukorda 2016 aasta perspektiivis, lähtudes tootmisvõimsustest, mis on tänase seisuga olemas või mille ehitust on alustatud ning tootmisvõimsuste tõenäolist vähenemist 2016 aastaks. Käesoleval ajal on Eestis 2437 MW tootmisvõimsusi (vt tabel 5.1-3), millest 2016 aastaks suletakse 1296 MW (vt. punkt 5.1.2 vähenevad võimsused). Samas on juba alustatud 124 MW uue tootmisvõimsuse ehitamist (Pärnu koostootmisjaam ja Elering OÜ avariijaama esimene plokk). Seega kujuneb 2016 aasta installeeritud, kasutatavateks võimsusteks 1265 MW. Samas on teda, et lisanduvad ka uued tuulegeneraatorid, mida antud juhul arvesse ei võeta.

Lisaks tootmisvõimsustele on Eestil vahelduvvoolu ühendused Venemaaga vastavalt 500-650 MW ja Lätiga vastavalt 500-900 MW ning 350 MW alalisvooluühendus Soomega. Samuti on vastu võetud investeerimisotsus Soome- Eesti vahelise teise alalisvooluühenduse rajamiseks aastaks 2014 võimsusega 650 MW. Seega on Eestil 2016 aastaks ühendusi naaberriikidega koguvõimsuses 2000- 2550 MW. Oluline on meeles pidada, et olenevalt temperatuurist, transiidist ja remontidest võib ühenduste läbilaskevõime oluliselt väheneda. Lisaks tuleb arvestada olukorraga, kus võimsuste puudujääk on kõigis Balti riikides ja Kaliningradis. Tulenevalt eeltoodust on varustuskindluse hindamisel mõistlik arvesse võtta vaid pool Venemaa ja Soome ühendustest ehk 750 MW (Lisaks Eesti ühendustele on Balti riikidel ühendused ka Leedu ja Poola ning Leedu ja Valgevene vahel vt jooni 3.1-2).

Vastavalt süsteemihalduri prognoosile on 2010 aasta tipunõudluseks 1587 MW ja 2016 aasta tipunõudlus 1694 MW. Seega ei ole Eestil täna tootmisvõimsuste puudujääki. Seevastu 2016. aastat vaadeldes on puudujäävaks kodumaiseks installeeritud võimsuseks maksimaalselt 429 MW ($1694 \text{ MW} - 1265 \text{ MW} = 429 \text{ MW}$). Siinkohal soovib KA rõhutada, et tegemist on puudujäägiga kui eesmärgiks on tagada kogu Eesti tarbimine siseriiklike tootmisvõimsuste baasil. Kui lisame ühendusvõimsused Soome ja Venemaaga mahus 750 MW (võttes arvesse, et võimsused võivad oluliselt väheneda olenevalt hetkeolukorrast) on Eestis kasutatavaid võimsuseid kokku 2015 MW ($1265 \text{ MW} + 750 \text{ MW} = 2015 \text{ MW}$), mis ületab prognoositud 2016. aasta tiputarbimist 1694 MW. Samas tuleb meeles pidada, et alles jäävad ka kuus Narva EJ plokki võimsusega 948 MW, millele ei ole paigaldatud väävli ega NOx püüdmise seadmeid, kuid mis on reaalselt olemas ja mida saab äärmise võimsuse puudujäägi korral kasutada.

Kokkuvõtvalt on KA seisukohal, et lähtudes teadaolevatest andmetest tootmisvõimsuste ja riikidevaheliste ühenduste osas ning süsteemihalduri poolsest tarbimisprognoosist ei ole Eestil täna probleeme elektrienergia varustuskindluse osas, vaid vastupidiselt, installeeritud võimsused ületavad Eesti kodumaise tarbimise tipu ning võimalik on elektrienergia eksport. Samas tekib 2016 tootmisvõimsuste puudujääk ning tippkoormuste katmine võib osutuda vajalikuks elektriühenduste kaudu, mille edastusvõimsus on selleks piisav.

5.2. Gaasivarustus

Seoses majandusliku olukorraga Eestis tõi 2008. ja 2009. aasta endaga kaasa ulatuslikud muudatused gaasitarbimises. Gaasi tarbimine langes võrreldes 2007. aastaga 1003 milj.m³-lt 635 milj.m³ (6,10 TWh =0,5 Mtoe) 2009. aastal, mis tähendab 32% langust. AS Nitrofert kui üks suurimaid gaasi tarbijaid peatas määramata ajaks tootmise. Käivitusid puidul ja turbal töötavad Tallinna Vão ja Tartu Anne Soojus koostootmisjaamad, mis vähendas samuti gaasi tarbimist.

Tabelis 5.2-1 on toodud üldised andmed gaasivarustuse kohta. Eraldi on esitatud AS Nitrofert poolt Eestisse imporditud ja tarbitud maagaasi kogused, mis näiteks 2008. aastal moodustasid 22% Eesti kogutarbimisest. Seoses keeruliste majanduslike oludega ja kõrge gaasi hinnaga on AS-is Nitrofert tootmine alates 2009. aasta veebruarist peatatud ja informatsioon edasise tootmistegevuse jätkamise kohta KA-I puudub.

Tabel 5.2-1 Üldised andmed gaasivarustuse kohta

	Import Eesti Gaas bcm	Import Nitrofert bcm	Kogu tarbimine bcm	Tippkoormus		Süsteemi max läbilaskevõime	
				1000 m ³ /ööpäevas	MW	1000 m ³ /ööpäevas	MW
2001	0,789	0,076	0,865	5 400	2 099	7 000	2 721
2002	0,675	0,048	0,723	5 000	1 944	7 100	2 760
2003	0,732	0,106	0,838	5 500	2 138	7 800	3 032
2004	0,749	0,213	0,962	5 100	1 982	8 300	3 226
2005	0,774	0,216	0,990	5 200	2 021	10 400	4 043
2006	0,794	0,215	1,009	6 700	2 604	10 500	4 081
2007	0,796	0,208	1,004	6 400	2 488	10 700	4 159
2008	0,748	0,215	0,963	5 200	2 021	10 900	4 237
2009	0,635	0,020	0,655	4 350	1 691	10 900	4 237
2010 progn	0,690	0,000	0,690	5 300	2 060	10 900	4 237
2011 progn	0,720	0,000	0,720	4 500	1 749	10 900	4 237
2012 progn	0,725	0,000	0,725	4 800	1 866	10 900	4 237
2013 progn	0,750	0,000	0,750	4 800	1 866	10 900	4 237
2014 progn	0,760	0,000	0,760	4 800	1 866	10 900	4 237
2015 progn	0,775	0,000	0,775	5 000	1 944	10 900	4 237
2016 progn	0,775	0,000	0,775	5 300	2 060	10 900	4 237

Märkus: AS EG Võrguteenus prognoos juuli 2009.a.
bcm= 100 000 000 m³

Maagaasi osatähtsus Eesti primaarenergia varustatuses on 10,7% (Joonis 4.2-2), sealjuures on elektrienergia tootmisel gaasi osatähtsus vaid 4,0% (Joonis 3.2-1) ning kuna Eesti on elektrienergia eksportija, siis on võimalik katta kogu elektrivarustus ilma maagaasita (tarbimist on täpsemalt käsitletud peatükis 4.2).

Varustuskindluse seisukohalt on gaas väga oluline soojuse tootmisel kaugküttesüsteemides, kus gaasi osakaal ulatub 48,1% (joonis 4.2-3). Suurematest linnadest baseerub kaugküte 100% maagaasil Rakveres, Jõgeval, Raplas, Põlvas, jm. Gaasi osakaal on ka oluline Tallinna, Viljandi, Sillamäe, Narva jt linnade soojusega varustamisel. 2010.a. alustab Kohtla-Järve Soojus osaliselt soojust tootma maagaasi baasil, milleks valmis 2009.a 100 MW soojusvõimsusega gaasikatlamaaja.

Võrreldes Lääne-Euroopaga on lokaalne gaasiküte Eestis suhteliselt vähe levinud. Gaasivõrkude arendus toimus kuni 2008 a. majanduskriisini küll aktiivselt väiksemate gaasivõrkude poolt eelkõige kinnisvaraarenduspiirkondades. 2009. aastal moodustas suurima

gaasi jaemüüja AS'i Eesti Gaas poolt kodutarbijatele müüdava gaasi kogus siiski vaid 9,3% kogu gaasi müügist.

Kui enamikes kaugküttesüsteemides on võimalik gaasi kõrval kasutada ka alternatiivseid kütuseid, siis lokaalse gaasikütte korral sellised võimalused puuduvad ning gaasivarustuse võimalike häirete korral jääksid tarbijad ilma soojata.

AS Eesti Gaas on sõlmitud AS-ga Gasprom gaasi tarnelepingu 2015. aasta lõpuni tarnemahuga kuni 7 miljonit m³/ööpäevas (tagatav rõhk 35 bar), mis ületab senist maksimaalset ööpäevast tarbimise mahtu 11% võrra. AS Eesti Gaas klientide maksimaalne päevatarbimine ehk tiputarbimine 2006. aastal oli 6,2 miljonit m³/ööpäevas (ilma AS Nitrofert tarbimiseta). Seega on nimetatud gaasi kogus piisav Eestile strateegiliselt vajaliku gaasivarustuse tagamiseks. AS Gasprom kasutab gaasi hoiustamiseks Läti Inčukalnsi mahutit (aktiivmaht on 2300 miljonit m³), mis tagab vajaliku gaasivarude Eestile ja Lätile ning osaliselt Venemaale ja Leedule.

Gaasimahuti täitmine toimub perioodil aprill kuni oktoober ja mahuti täitmine on AS Eesti Gaasi poolt jälgitav. Juhul kui mahuti täitmist ei toimu, siis viitab see võimalikule riskile gaasivarustuse osas, sest talvise tiputarbimise tagamine toimub mahutist. Vastaval juhul on süsteemihalduritel võimalik aegsasti rakendada meetmeid, et tagada talvine tiputarbimine muude ühendustega kui Karksi kaudu Läti Inčukalnsi mahutist.

Gaasi tarnekindluse osas sõltub Eesti täielikult Venemaa gaasitarnetest. Eestil on kaks ülekandeühendust Venemaaga: üks Narvas (ida suunas) ja teine Värskas (kagu suunas) ning ühendus Lätiga Karksis. Normaalolukorras on avatud vaid ühendus Lätiga ning ühendus Venemaaga Värskas kaudu. Narva ühenduse läbilaskevõime on piiratud Venemaa poolse läbilaskevõime piirangu tõttu ning see avatakse vaid eriolukorras.

Vastavalt AS EG Võrguteenus hinnangule on Eesti gaasivarustuses probleeme tarnekindluse tagamise ning N-1 kriteeriumi täitmisega². N-1 kriteeriumina käsitletakse olukorra hinnangut, kui üks suurim ühendus gaasi tarnimiseks katkeb. Kui katkemise korral on võimalik tarned ümber korraldada nii, et varustuses häireid ei teki on N-1 kriteerium täidetud. Teoreetiliselt on Eestil piisavad infrastruktuurid ja ühendused, et tagada N-1 kriteerium täitmine ülekannete osas ja seega ei ole Eesti puhul probleeme ülekandevõimsuse ammendumisega. Samas on teada, et probleemid võivad ilmneda Venemaa poolsete gaasitarnete osas tippkoormuse katmiseks. Nimelt võib tipuajal tekkida häireid gaasi tarnetes kui katkeb Eesti-Läti vaheline Karksi ühenduse või kui Läti Inčukalnsi mahuti on tühi. Läbilaskevõime poolest on Eesti Venemaa vahelised Narva ja Värskas ühendused küll piisavad, et läbi lasta Eestile vajalik hulk gaasi kuid Narva ühenduse läbilaskevõime on piiratud Venemaa poolse läbilaskevõime piirangu tõttu. Isegi kui Narva ühendus avatakse eriolukorras võib tekkida probleeme rõhu tagamisega, et tarnida Eestile vajaminevaid gaasikoguseid.

KA on seisukohal, et kuna kogu gaasivarustus toimub ühest tarneallikast, siis on kahtlemata tegemist varustuskindluse riskidega. Samas saab siiski käsitleda tarneallikaid Läti gaasimahutist läbi Karksi ühenduse ja Venemaalt läbi Värskas ja Narva ühenduste kui sõltumatuid tarneallikaid. Nimelt paikneb gaasimahuti EL territooriumil ning selle täitmine on

² AS-i EG Võrguteenus seisukohad Eesti gaasivarustuse tehnilise infrastruktuuri põhiriskidest (aprill 2010).

jälgitav EG Võrguteenususe poolt. Varustuskindluse olukorda parandaks oluliselt Balti-Soome piirkonda veeldatud maagaasi terminali rajamine kuid seda vaid juhul kui samas ehitataks ka Balti riikide ja Soome gaasisüsteeme ühendav maagaasitorustik.

5.2.1 Maagaasi tarnete kindluse tagamise meetmed

Lähtudes EL direktiivist 2004/67, mis käsitleb maagaasitarnete kindluse tagamise meetmeid, töötas Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium välja maagaasiseaduse muudatused, mis kiideti heaks Riigikogu poolt 2007. aasta märtsis. Tarnekindluse parandamiseks sätestab maagasiseadus alljärgnevad meetmed.

Ajavahemikus 1. oktoobrist kuni 1. maini ei tohi kodutarbija gaasiga varustamist katkestada ega piirata. Samas ajavahemikus ei tohi gaasiga varustamist katkestada ega piirata eluruumide kütteks soojust tootval ettevõtjal, kellel ei ole võimalik kasutada kütusena muud kütust kui gaas. Gaasivarustuse võib katkestada juhul kui ohus on inimese elu, tervis, vara või keskkond, samuti poolte kokkuleppel. Soojusettevõtja, kelle tootmise prognoositav maht aastas ületab 500 000 MWh võrgupiirkonna kohta, on kohustatud alates 01.07.2008 tagama soojuse tootmiseks reservkütuse kasutamise võimaluse, mis kindlustaks soojusvarustuse kolme ööpäeva jooksul.

Kui ilmneb varustuskindlust ohustav tegur, oht inimeste elule ja tervisele või võrgu säilimisele, teavitab süsteemihaldur sellest Majandus- ja Kommunikatsiooni-ministeeriumi ning KA-it ja teeb ettepaneku varustuskindlust tagavate meetmete rakendamiseks. Ministeerium koostöös KA-ga analüüsib süsteemihaldurilt saadud ettepanekut ja teeb vajaduse korral Vabariigi Valitsusele ettepaneku alljärgnevate meetmete rakendamiseks varustuskindluse tagamisel.

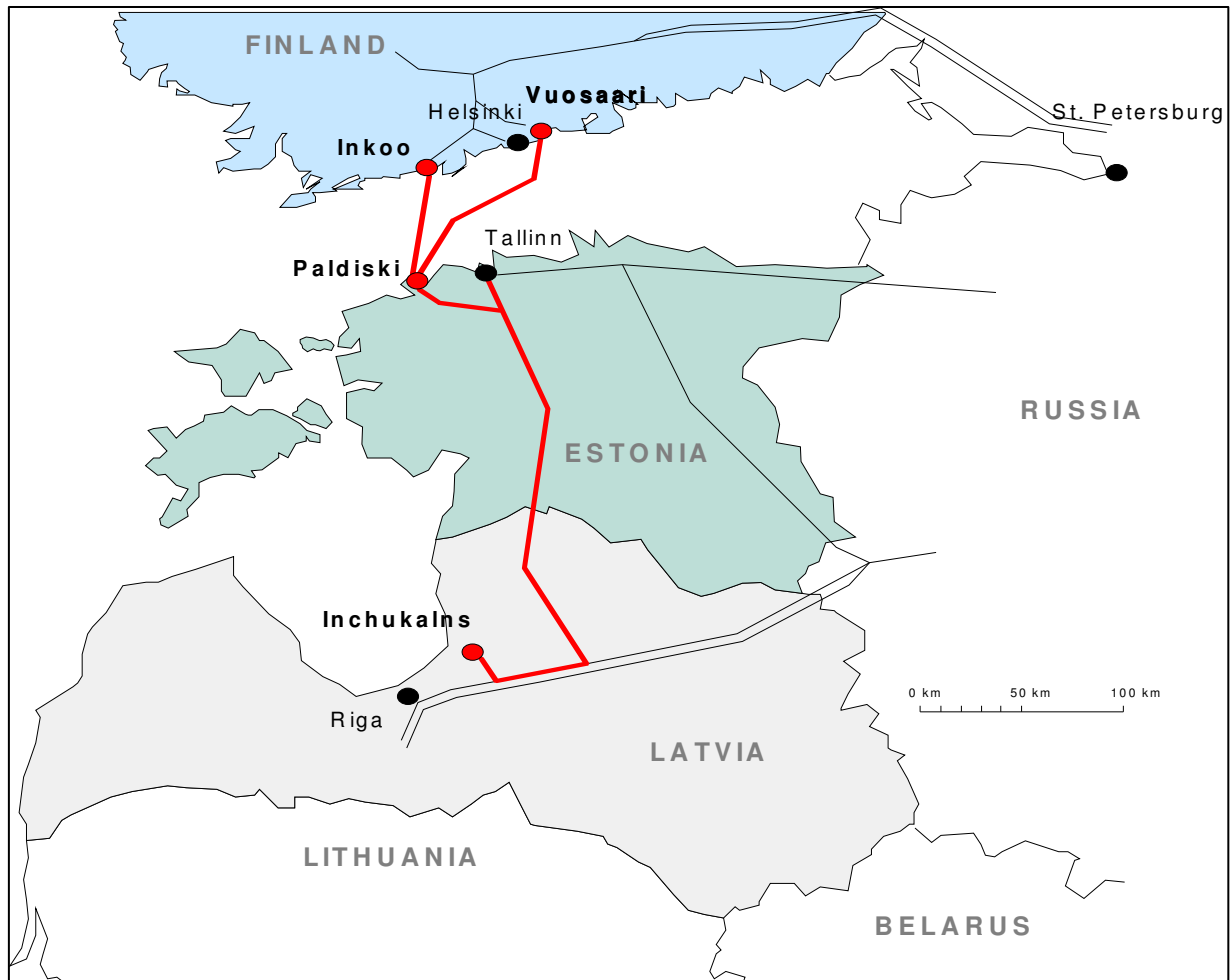
- piirata gaasiga varustatust isikutel, kes kasutavad gaasi muul otstarbel kui soojuse tootmine;
- lubada piirata soojust tootvate ettevõtjate gaasiga varustamist;
- lubada alandada elamute kütteks väljastatava vee temperatuuri;
- kohustada soojust tootvaid ettevõtjaid kasutama kütusena reservkütust.

Kuna Eestis on maagaasi tarne osas kõige olulisem tagada gaasivarustus soojusettevõtjatele ning kodutarbijatele, siis nähakse tarnehäirete lahendamiseks eelkõige ette gaasitarnete piiramist Tallinna ja Narva soojuse tootjatele. Sisuliselt sätestab seaduse muudatus nõude, et Tallinna ja Narva kaugküttesüsteemi soojusega varustavad tootjad on kohustatud tagama reservkütuse kasutamise võimalused ning gaasivarustuse häirete korral minema üle reservkütusele. Eesti Energia AS Iru Elektriijaam puhul on võimalik ka koostootmise režiimilt üleminekut soojuse tootmise režiimile, eesmärgiga vähendada gaasi tarbimist. Eesti puhul on see võimalik, kuna gaasi osakaal elektrienergia tootmisel on äärmiselt tagasihoidlik ning vajaliku elektrilise võimsuse saab tagada põlevkivil töötavate AS Narva Elektriijaamad kateldegaga. Samuti tuleb arvestada, et gaasil töötavad elektriijaamad moodustavad alla 10% kogu installeeritud võimsusest.

Vastavalt jõustunud seadusemuudatusele on süsteemihaldur (AS EG Võrguteenus) kohustatud koostama gaasisüsteemi toimimist ohustavate hädaolukordade kirjelduse ja hädaolukorra lahendamise kava, mis esitatakse Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumile. Eelpoolnimetatud kava rakendamine toimub olukorras, kus bilansihalduri tegevus ei võimaldada enam tagada gaasi bilanssi ning on vajalik teatud grupil tarbijatel tarbimise piiramine.

5.2.2 Uued investeeringud maagaasi varustuskindluse tõstmiseks

Joonisel 5.2-1 on esitatud plaanitud Soomet, Eestit ja Lätit ühendav gaasitrass Balticconnector. Ühendus parandaks Eestil täita N-1 kriteeriumi täitmist, aitaks kaasa varustuskindluse tõstmisele nii Eesti kui ka Soome-Balti gaasisüsteemis ning vastavalt eelpooltoodule tõstab ka Soome gaasisüsteemi varustuskindluse astet. Kirjeldatud projekt ei ole veel siiski lõplikku kinnitust saanud ja AS-i Eesti Gaas hinnangul ei alustata gaasiühenduse ehitust enne 2013 aastat.

Joonis 5.2-1 Plaanitud Balticconnector (allikas AS EG Võrguteenus)

KA-le teadaolevalt on mitmed investorid üles näidanud huvi veeldatud maagaasi terminali ehitamiseks Eesti põhjarannikule, kuid konkreetseid investimisotsuseid vastu võetud ei ole. KA on seisukohal, et veeldatud maagaasi terminal ühendatuna Balticconnector'iga parandaks nii Eesti kui ka Soome varustuskindlust ning aktiveeriks konkurentsi hulgiturul.

Kokkuvõttes on KA seisukohal, et gaasivarustuse riskid on seotud tarnega ühest allikast – Venemaalt. Võttes aluseks AS-i EG Võrguteenus poolt esitatud tarbimise ning ülekandevõimuse prognoose ei teki kuni aastani 2016 ning suure tõenäosusega ka kaugemas tulevikus ülekandevõimuse puudujääki. Ka gaasivarustuse osas aitab varustuskindluse riske oluliselt maandada fakt, et talvisel perioodil toimub gaasivarustus valdavalt Läti gaasimahutist. Kuna viimane paikneb EL territooriumil, siis võib seda lisaks Venemaalt tuleva otseühendusele lugeda sõltumatuks tarneallikaks. Riskiks on asjaolu, et ka Läti gaasimahuti täitmine toimub Venemaalt. Samas ei saa

eirata võimalikke riske gaasivarutuse tarnekindlusega, mis seaks eelkõige ohtu soojusvarustuse, mis on gaasivarustusest suures sõltuvuses. Võimaliku kriisiolukorra puhuks on Eestis välja töötatud kava, mille alusel võib oluliselt vähendada gaasitarbimist (elektri tootmise lõpetamine, Tallinna, Narva, jt) ning soojusvarustuse üleviimine reservkütusele.

6. Avaliku teenistusega seotud küsimused sh vähe kindlustatud tarbijate kaitse

6.1. Elektrienergia sektor

6.1.1 Turuosaliste üldised kohustused

Turuosaliste kohustused on sätestatud elektrituruseaduses. Lisaks seadusega sätestatud kohustustele väljastab KA tegevusloa koos selles sätestatud tingimustega. Tegevusluba on nõutav alljärgnevatel tegevusaladel:

- suurema kui 1 MW netovõimsusega tootmiseadme kasutamise lõpetamiseks;
- elektrienergia tootmiseks, välja arvatud tootmiseks ühe tootja poolt kokku alla 100 kW netovõimsusega tootmiseadmete abil;
- jaotusvõrgu kaudu võrguteenuse osutamiseks;
- põhivõrgu kaudu võrguteenuse osutamiseks;
- riigipiiri ületava alalisvooluliini kaudu elektrienergia edastamiseks;
- otseliini kaudu elektrienergia edastamiseks;
- elektrienergia müügiks.

KA väljastab tegevusloa koos selle juurde kuuluvate tingimustega. KA võib pärast tegevusloa väljaandmist muuta tegevusloa tingimusi või kehtestada uusi tingimusi, kui see on vajalik õigusaktis tehtud muudatuse arvestamiseks, varustuskindluse tagamiseks või elektrituruseadusest või selle alusel kehtestatud õigusaktist tuleneva kohustuse täitmise tagamiseks.

Kõige põhjalikumalt on elektrituruseadusega reguleeritud võrguettevõtjate tegevus, peamised seaduses sätestatud kohustused on kirjeldatud alljärgnevalt:

Võrguettevõtja osutab oma teeninduspiirkonnas tarbijale, tootjale, liinivaldajale või teisele võrguettevõtjale järgmisi võrguteenuseid:

- asjakohase taotluse alusel ühendab liitumispunktis võrguga tema teeninduspiirkonnas asuva nõuetekohase elektripaigaldise;
- asjakohase taotluse alusel muudab tarbimis- või tootmistingimusi;
- võimaldab kasutada võrguühendust liitumispunktis;
- edastab oma võrgus elektrienergiat liitumispunktini või alates liitumispunktist;
- tagab õigusakti nõuete kohase mõtteseadmepaigaldamise tema võrgus edastatud elektrienergia koguste kindlaksmääramiseks;
- tagab mõõteandmete kogumise ja töötlemise;
- osutab võrguteenustega otseselt seotud lisateenuseid.

Võrguettevõtja peab järgima võrguteenust osutades turuosaliste võrdse kohtlemise põhimõtet. Võrguettevõtjal on õigus keelduda võrguteenuse osutamisest, kui:

- võrguteenuse kasutaja elektripaigaldised ei ole kooskõlas õigusaktide nõuete või võrguettevõtja poolt võrguga ühendamiseks esitatud tehniliste tingimustega;
- võrguteenust ei ole võimalik osutada võrguteenuse kasutajast tuleneva muu asjaolu tõttu;
- võrguteenust ei ole võimalik osutada võrguettevõtjast sõltumatutel põhjustel;
- võrguettevõtja võrgus puudub võrguteenuse osutamiseks vajalik edastamisvõimsus;
- selline õigus tuleneb elektrituruseaduses sätestatud muust alusest.

Võrguettevõtja peab põhjendama võrguteenuse osutamisest keeldumist. Keeldumist põhjendades tuleb viidata keeldumise õiguslikule alusele ning teavitada sellest KA-t. Võrguettevõtja on kohustatud arendama võrku oma teeninduspiirkonnas viisil, mis tagab võimaluse järjepidevalt osutada õigusakti ja tegevusloa tingimuste kohast võrguteenust võrguga ühendatud tarbijatele, tootjatele, liinivaldajatele ja teistele võrguettevõtjatele, arvestades nende põhjendatud vajadusi.

Sisuliselt tagab eelpoolnimetatud regulatsioon võrguteenuse osutamise kõikidele turuosalistele ning kolmanda osapoole vaba juurdepääsu võrgule. Võimalused võrguteenuse osutamisest keeldumiseks on äärmiselt piiratud ning praktikas ei ole esinenud juhtumeid, kus võrguettevõtja oleks keeldunud teenuse osutamisest.

Võrreldes võrguettevõtjatega on elektritootjatele elektrituruseaduse alusel kehtestatud tunduvalt vähem nõudeid. Seaduse alusel on peavad tootja tootmisseadmed olema võrgueeskirjaga kehtestatud tehniliste nõuete kohased, tootja on kohustatud täitma süsteemihalduri poolt seaduse alusel antud korraldusi ning tootja on kohustatud süsteemihaldurile viivitamata teatama varustuskindlust või lepinguga võetud kohustuste täitmist ohustava või ohustada võiva avariiohtliku olukorra või avarii või muu asjaolu.

Lisaks seadusele on KA sätestanud turgu valitsevale tootjale AS-le Narva Elektriijaamad kohustuse tagada tarbijate katkematu varustamine elektrienergiaga. Kuna AS Narva Elektriijaamad ning Eesti Energia AS Iru Elektriijaam on äärmiselt olulised ka Narva ning Tallinna linna varustamisel soojusega, siis on tegevuslubadesse sätestatud ka kohustus tagada nimetatud linnade katkematu soojusvarustus.

Elektrienergia müügiluba peavad omama kõik võrguettevõtjad, kes müüvad elektrit oma võrguga ühendatud tarbijatele ja kõik elektrienergia müügiga tegelevad ettevõtjad.

6.1.2 KA õigused ja kohustused

Lähtudes järelevalveasutuse seisukohast võib Eesti seadusandliku baasi pidada heaks, mis annab KA-le piisavalt võimalusi tururegulatsiooni teostamiseks.

KA-l on õigus saada turuosalistelt ning riigi- ja kohaliku omavalitsuse asutustelt andmeid ning siseneda kohapealseks kontrollimiseks turuosalise territooriumile, ruumidesse ja rajatistesse, tutvuda seal järelevalve teostamiseks vajalike dokumentide, muu teabe ja asjaoludega ning teha väljavõtteid, ära kirju ja koopiaid. Samuti on õigus kontrollida turgu valitseva tootja või müüja rakendatavat hinnakujundust. Regulaatoril on õigus sätestada tegevusloa tingimuste kaudu ettevõtjale arenduskohustus. Näiteks on õigus sätestada elektrivõrku investeerimiskohustus, kui ettevõtja senine tegevus ei ole taganud tarbijatele nõuetekohase elektrivarustuse.

Samas lasub KA-l kohustus teostada üldist järelevalvet elektrituruseaduse täitmise üle ning rikkumise korral koostada ettekirjutus. Ka võib turuosaline (tarbija või ettevõtja) esitada kaebuse teise turuosalise tegevuse või tegevusetuse peale, mille KA peab oma otsusega lahendama. Nii ettekirjutus kui ka otsus on haldusaktid, mille peale võib esitada kaebuse halduskohtule, kellel on õigus KA otsus või ettekirjutus kehtetuks tunnistada.

Lisaks on elektrituruseaduses sätestatud, et teatud liiki seaduse rikkumise korral on KA-l õigus algatada väärteomenetlus. Väärtegudena on klassifitseeritud alljärgnevad seaduse rikkumised:

- võrguteenuse osutamise kohustuse rikkumine;
- osutatavate võrguteenuste kvaliteedinõuete rikkumine;
- elektrienergia müük kooskõlastamata piirhinna ja piirhinda ületava hinnaga;
- piiriülese elektrikaubanduse reeglite rikkumine;
- ebaseaduslik võrguteenuse ja elektrienergia kasutamine;
- teabe esitamata jätmine;
- juurdepääsuõiguse takistamine;
- teabesaladuse hoidmise kohustuse rikkumine.

Punktis 6 ja 7 toodud rikkumise korral on ettenähtud rahatrahv maksimaalselt 20 000 krooni, ülejäänud rikkumiste korra maksimaalset 50 000 kr.

Konkurentsiameti ja energiaturu regulaatori ühendamise saai uus loodud amet laialdasemad õigused turu jälgimiseks ning vajadusel reguleerimiseks. Nimelt on ametil õigused ja kohustused turu jälgimiseks nii energiaturu eriseaduste (elektrituru- ja maagaasiseadus) kui ka konkurentsiseaduse alusel. Juhul kui turgu valitseva seisundi kuritarvitamist või muid konkurentsialaseid rikkumisi ei saa lahendada eriseaduste (elektrituru- ja maagaasiseadus) alustel on võimalik menetleda neid konkurentsiseaduse alusel.

Vastavalt konkurentsiseadusele võib teha ettekirjutuse või alustada väärteomenetlus (maksimaalne trahv 500 000 kr) kui turgu valitsevat -või olulist vahendit omav ettevõtja kuritarvitab oma seisundit. Korduval rikkumisel on õigus alustada kriminaalmenetlus.

Selles osas on alates 1. jaanuarist 2008 ühendatud ametil ka mitmeid konkreetseid näiteid, kus energiaturu probleemid on lahendatud efektiivselt konkurentsiseaduse alusel.

6.1.3 Tarbijatega sõlmitavad lepingud ja esitatav informatsioon (Direktiivi 2003/54 Lisa A tarbijakaitsemeetmete elluviimine)

Võrguettevõtjad on kohustatud pidama veebilehekülge ning avalikustama seal alljärgneva informatsiooni:

- 1) liitumistasu arvestamise põhimõtted;
- 2) võrgutegevuse tõhusust, kvaliteeti ja tulukust kajastavad andmed;
- 3) andmed müügiettevõtja kohta, juhul kui võrguettevõtja on määranud müügikohustuse täitmiseks teise ettevõtja;
- 4) võrguteenuse tasud;
- 5) võrguteenuse tüüptingimused.

Elektrienergia müüja peab avalikustama oma veebileheküljel:

- 1) müügikohustuse raames müüdava (mittevabatarbijatele müüdava) elektrienergia hinnad;
- 2) elektrienergia müügi tüüptingimused;
- 3) andmed keskkonnamõju kohta, mis on põhjustatud müügiperioodile eelnenud aruandeaasta jooksul elektrienergia tootmisel tekkinud CO₂ ja SO₂ emissioonidest, ladestatavast põlevkivituhast ning radioaktiivsetest jäätmetest.

Võrguteenuse tasud ning müügikohustuse raames müüdava elektrienergia hinnad tuleb avalikustada vähemalt 90 päeva enne nende jõustumist. Lisaks veebileheküljele tuleb hinnad avalikustada ka vähemalt ühes üleriigilise levikuga päevalehes. Võrguteenuse ja

elektrienergia müügi tüüptingimused tuleb avalikustada vähemalt 30 päeva enne nende jõustumist.

Kui võrguettevõtja müüb nii võrguteenust kui ka elektrienergiat on ta kohustatud tarbijale esitataval arvel eristama võrguteenuse ning elektrienergia müügiga seotud näitajad. Kõik elektrienergia müüjad on kohustatud informeerima tarbijaid elektrienergia tootmiseks kasutatavate energiaallikate jaotusest, vastav teave tuleb lisada tarbijatele esitatavale arvele.

Tarbijate sõlmitavate lepingute valdkond on KA hinnangul hästi reguleeritud ning tarbijate huvid on piisavalt kaitstud. Vastavalt elektrituruseadusele tuleb KA-ga kooskõlastada võrguteenuse lepingu-, müügikohustuse raames ehk mittevabatarbijatele müüdava elektrienergia müügilepingu -ning liitumislepingu tüüptingimused. Eelpoolnimetatud tüüptingimuste kooskõlastamisel järgib KA lepingutingimuste proportsionaalsust, mille eesmärgiks on nii ettevõtja kui ka tarbija õiguste ja kohustuste tasakaal. Oluline kriteerium tüüptingimuste kooskõlastamisel on ka nende vastavus võlaõigusseadusele.

Võrguleping sõlmitakse kirjalikult, elektrilepingu võib sõlmida suuliselt kui mõlemad pooled on sellega nõus.

Võrgulepingus tuleb esitada järgnevad andmed:

- Võrguettevõtja nimi ja äriregistrikood ning aadress ja muud kontaktandmed;
- teenuste kirjeldus;
- osutatavate teenuste kvaliteedi põhinäitajad või viide kättesaadavale dokumendile, milles on põhinäitajad esitatud;
- võrguga ühendamiseks või tarbimis- või tootmistingimuste muutmiseks sõlmitud liitumislepingu alusel võrguga esmakordselt ühendamise aeg;
- osutatavate hooldusteenuste kirjeldus;
- lepingu alusel makstavate tasude kohta asjakohase teabe saamise viis;
- lepingu ja selle alusel ostetavate teenuste tingimuste muutmise ja lepingu ülesütlemise tingimused;
- kui võrguteenuse alusel osutatavate teenuste kvaliteet ei ole kooskõlas lepingu tingimustega, siis andmed selle kohta, kuidas korraldatakse tarbijale raha tagastamine või hüvitise maksmine või muul viisil hüvitamine;
- vaidluste lahendamise menetluse algatamise võimaluse kirjeldus;
- lepingu tähtaeg.

Elektrilepingus tuleb esitada järgnevad andmed:

- Müüja nimi ja äriregistrikood ning aadress ja muud kontaktandmed;
- elektrienergia põhinäitajad;
- müüdava elektrienergia kvaliteedi põhinäitajad või viide kättesaadavale dokumendile, milles on põhinäitajad esitatud;
- lepingu alusel makstavate tasude kohta asjakohase teabe saamise viis;
- lepingu ja selle alusel ostetavate teenuste tingimuste muutmise ja lepingu ülesütlemise tingimused;
- kui elektrilepingu alusel müüdava elektrienergia kvaliteet ei ole kooskõlas lepingu tingimustega, siis andmed selle kohta, kuidas korraldatakse tarbijale raha tagastamine või hüvitise maksmine või muul viisil hüvitamine;
- vaidluste lahendamise menetluse algatamise võimaluse kirjeldus;
- lepingu tähtaeg.

Tarbijatega sõlmitud võrguteenuse leping võib olla tähtajatu või tähtajaline, reeglina sõlmitakse tähtajatuid lepinguid. Nii võrguettevõtja kui ka elektrienergia müüja võivad muuta lepingu tingimusi vaid juhul, kui muutmine on objektiivselt põhjendatud ja vajalik muutunud asjaolude arvessevõtmiseks ning kui KA on tüüptingimuste muudatuse kooskõlastanud. Ettevõtja peab võrgu- ja elektrilepingu ülesütlemisest vähemalt 30 päeva ette teatama. Teates nimetatakse lepingu ülesütlemise alus ning lepingu lõppemise kuupäev.

Võrguettevõtja võib võrgulepingu üles öelda ja tarbimiskoha võrgust lahti ühendada, kui ta on võrguühenduse katkestanud võrgulepingu rikkumise tõttu ja see katkestus on järjest kestnud vähemalt 180 päeva ning tarbija ei ole võrguühenduse katkestamise aluseks olnud asjaolu selle aja jooksul kõrvaldanud ja elektrienergia tarbimist alustanud, kui tarbija on oluliselt rikkunud võrgulepingust tulenevaid kohustusi ja ei ole rikkumist võrguettevõtja antud mõistliku aja jooksul heastanud ning seetõttu ei saa võrguettevõtjalt mõistlikult oodata lepingu täitmise jätkamist.

Müüjal või võrguettevõtjal on õigus elektrileping üles öelda juhul, kui:

- (1) tarbija on lepingust tulenevaid kohustusi oluliselt rikkunud ega ole rikkumist müüja või võrguettevõtja poolt antud mõistliku aja jooksul heastanud;
- (2) võrguühendus, mille kaudu on elektrilepingu alusel elektrienergiat müüdüd, on katkestatud, kuna tarbija on jätnud tasumata võrguettevõtja või müüjaga sõlmitud lepingu alusel tasutava rahasumma või muul viisil oluliselt rikkunud võrguettevõtja või müüjaga sõlmitud lepingus ettenähtud kohustust ja see katkestus on kestnud vähemalt 60 päeva;
- (3) tarbija on kasutanud elektrienergiat või võrguteenust omavoliliselt või on tahtlikult või raske hooletuse tõttu kahjustanud võrguettevõtja vara või plomme või taatlusmärkeid, mida võrguettevõtja või müüja on mõõteseadmetele paigaldanud. Elektrilepingu ülesütlemisest peab tarbijale vähemalt 30 päeva ette teatama. Teates nimetatakse lepingu ülesütlemise alus ning lepingu lõppemise kuupäev.

6.1.4 Elektrivarustuse katkestamine ning kohtuväline menetlus

Elektrivarustuse katkestamine on äärmiselt detailselt reguleeritud. KA hinnangul on sotsiaalselt tundlike tarbijate kaitse, võimalikul maksevõime halvenemisel, piisavalt hästi tagatud. Võrguettevõtja võib katkestada tarbija võrguühenduse, kui tarbija on jätnud tasumata võrguettevõtjaga sõlmitud lepingu alusel või võrguettevõtja nimetatud müüjaga võrguettevõtja müügikohustuse täitmiseks sõlmitud lepingu alusel tasutava rahasumma või muul viisil oluliselt rikkunud nimetatud lepingutes ettenähtud kohustust. Enne võrguühenduse katkestamist on ettevõtja kohustatud edastama teate võrguühenduse kavandatava katkestamise kohta. Teates tuleb nimetada võrguühenduse katkestamise põhjus ja kavandatud katkestamise aeg. Tarbija võrguühenduse võib katkestada pärast seda, kui eelpool nimetatud teate saatmisest on möödunud vähemalt 15 päeva ning tarbija ei ole võrguühenduse katkestamise aluseks olnud asjaolu selle aja jooksul kõrvaldanud ja sellest vastavalt võrguettevõtjat teavitanud.

Kui võrguühendus katkestatakse põhjusel, et füüsilisest isikust tarbija on jätnud tarbitud elektrienergia eest tähtajaks tasumata raskest haigusest või töötuks jäämisest põhjustatud ajutise maksejõuetuse tõttu, võib tarbija selle asjaolu kohta edastada võrguettevõtjale kirjaliku teate. Teatele tuleb lisada nimetatud asjaolu kinnitav tõend. Kirjaliku teate ja tõendid saanud võrguettevõtja võib füüsilisest isikust tarbija võrguühenduse katkestada pärast seda, kui tarbijale teate saatmisest on möödunud vähemalt 30 päeva ja tarbija ei ole võrguühenduse katkestamise aluseks olnud asjaolu selle aja jooksul kõrvaldanud ja sellest vastavalt võrguettevõtjat teavitanud.

Kui võrguühendus katkestatakse põhjusel, et tarbija ei ole tähtajaks tasunud tarbitud elektrienergia eest, võib võrguühenduse ajavahemikuks 1. oktoobrist kuni 30. aprillini katkestada hoones või selle osas, mis on eluruum ning mida kasutatakse alalise elukohana ja köetakse täielikult või peamiselt elektrienergia abil, üksnes pärast seda, kui tarbijale teate saatmisest on möödunud vähemalt 90 päeva ja tarbija ei ole võrguühenduse katkestamise aluseks olnud asjaolu selle aja jooksul kõrvaldanud ning sellest vastavalt võrguettevõtjat või müüjat teavitanud. Kui tarbija ei ole tähtajaks tasunud tarbitud elektri eest, on võrguettevõtjal õigus piirata võrguühenduse võimsust. Võimsuse piiramisest tuleb tarbijale vähemalt 15 päeva ette teatada.

Võrguettevõtjal on õigus katkestada tarbija võrguühendus viivitamata, kui tarbija suurendab omavoliliselt piiratud võimsust, kasutab elektrienergiat või võrguteenust ebaseaduslikult, kasutab elektripaigaldisi, mis ei ole nõuetekohased, on ohtlikud või häirivad kogu võrgu toimimist või ohustavad varustuskindlust.

Kõikidel turuosalistel, nii ettevõtjal kui ka tarbijatel on õigus pöörduda KA kui kohtuvälise kaebuste lahendaja poole. Turuosalise tegevuse või tegevusetuse peale, mis on vastuolus elektrituruseaduse või selle alusel kehtestatud õigusaktidega, võib teine turuosaline esitada kirjaliku kaebuse KA-le, kes vaatab kaebuse läbi ja teeb selle kohta otsuse kaebuse saamisest alates 30 päeva jooksul. Kui KA taotleb kaebuse lahendamiseks vajalikku teavet, siis võib kaebuse lahendamise pikendada kuni 60 päevani. Turuosalistel on õigus vaidlustada KA otsus halduskohtus 30 päeva jooksul alates selle kättesaamisest.

6.1.5 Müügikohustus, vähekindlustatud tarbijad ja lõpptarbija hinnaregulatsioon

Eesti elektriturg oli aastani 2009 avatud vaid 13% ulatuses. Alates 2009. aastast on turg avatud 35% ulatuses ning alates 01.01.2013 on turg 100 %-liselt avatud. Seega kuni 2013. aastani peab mittevabatarbijatele müüdav elektrienergia olema toodetud kas AS-s Narva Elektriijaamad, soojuse- ja elektri koostootmise protsessesis, taastuvatest energiaallikatest või väiketootja (kuni 10 MW) poolt. Nii AS Narva Elektriijaamad kui ka Iru koostootmise jaam kuuluvad Eesti Energia AS kontserni, seejuures on AS Narva Elektriijaamad turuosa elektri tootmisel ca 90%. AS Narva Elektriijaamad kasutavad kütusena Eestis kaevandatavat põlevkivi, mille tootmise osas on omakorda turgu valitsevaks ettevõtjaks Eesti Energia AS kontserni kuuluv AS Eesti Põlevkivi. Vastavalt elektrituruseadusele peab KA kooskõlastama alljärgnevad hinnad:

- Põlevkivi müügi piirhinna, mis on oluliseks sisendiks AS Narva Elektriijaamad tootmishinnas.
- AS Narva Elektriijaamad tootmise hinna, mis on oluliseks sisendiks mittevabatarbijatele müüdavas elektri hinnas.
- Mittevabatarbijatele müügikohustuse raames müüdava elektrienergia hinna.

Lisaks hinna kooskõlastamise kohustusele sätestab elektrituruseadus ka müügikohustuse, mille alusel on võrguettevõtjal kohustus müüa elektrienergiat kõikidele tema võrguga liitunud tarbijatele. Võrguettevõtjal on kohustus täita müügikohustus ise või õigus nimetada müügikohustuse täitmiseks müüja. Näiteks suurim jaotusvõrguettevõtja, Eesti Energia AS kontserni kuuluv Eesti Energia Jaotusvõrk OÜ, on nimetanud elektrienergia müüjaks Eesti Energia AS-i.

Nii põlevkivi, AS Narva Elektri jaamad tootmise- kui ka müügihinna kooskõlastamise printsiibid on analoogsed elektrivõrkude hinnaregulatsiooniga, kus hinda lülitatakse põhjendatud kulud, põhivara kulum ning põhjendatud tulukus. Põhjendatud kulude hindamisel lähtud KA tehnilise efektiivsuse näitajatest, kulude kokkuhoiu printsiibist ning kontrollib, et ei toimuks tegevusalade ristsubsideerimist. Peamiseks erinevuseks elektrivõrkude regulatsiooniga on see, et kui võrgutasud kooskõlastatakse kindlaksmääratud regulatsiooniperioodiks ning neid muudetakse vastavalt tarbijahinnaindeksi muutusele ja ettevõtja kulude kokkuhoiu kohustusele (nn THI-x regulatsioon), siis tootmise ja müügihinna puhul kindlaksmääratud regulatsiooniperiood puudub ning hinnad kooskõlastatakse vastavalt ettevõtja poolt esitatud taotlusele.

Müügihinna osas kooskõlastab KA kaalutud keskmise elektrienergia piirhinna ning ettevõtjal on õigus moodustada kaalutud keskmise hinna raames erinevatele tarbijagruppidele erinevad hinnad. Eelpoolnimetatud hinnaregulatsioon jätab ettevõtjatele paindliku võimaluse moodustada kaalutud keskmise hinna raames erinevaid hindu. Vastavalt elektrituruseadusele on KA töötanud välja ning avalikustanud müügikohustuse täitmiseks müüdava elektrienergia kaalutud keskmise hinna põhjendatud piirmäära arvutamise ühtse meetodika. Meetodika kohaselt on kindlaks määratud hinnaperiood, mis on üks aasta. Kui hinnaperioodi jooksul ületas tarbijatelt küsitud tegelik hind KA poolt kooskõlastatud kaalutud keskmist piirmäära, tuleb see kompenseerida tarbijatele järgmise hinnaperioodi jooksul ehk siis langetada tarbijatele müüdavat hinda. Kui tarbijatelt küsitud tegelik hind oli alla KA poolt kooskõlastatud kaalutud keskmist piirmäära, on tegemist ettevõtja riskiga ning tarbijate poolt seda ei kompenseerita.

Kuni 1. aprillini 2008 kehtis AS-le Eesti Põlevkivi põlevkivi piirhind 133 kr/tonn. 2008. aasta veebruaris kooskõlastas KA AS-le Eesti Põlevkivi müüdava põlevkivi piirhinnaks 147,69 kr/tonn ning alates 2008.a septembrist müüdava põlevkivi piirhinnaks 165,10 kr/tonn.

2008. aasta septembris kooskõlastas KA AS-le Narva Elektri jaamad hinna piirmäära komponendid: muutuvtasu 35,38 senti/kWh ja võimsustasu 784 637 kr/MWh (hinna piirmääraks kujunes 49,61 senti/kWh). 2009. aasta juulist on hinna piirmäära ühekomponendiline, hinna piirmääraks kujunes 46,01 senti/kWh.

Septembris 2008 kooskõlastas KA Eesti Energia AS-le lõpptarbijatele müügikohustuse täitmiseks müüdava kaalutud keskmise elektrienergia piirmääraks 50,79 senti/kWh ja juulis 2009 piirmääraks 47,54 senti/kWh, mille alusel rakendab müüja konkreetset hinnakirja.

Nii tootmise kui ka lõpptarbija hinnakujunduse kohta võib väita, et tegemist on kulupõhise hinnaregulatsiooniga. Hinnas on kajastatud nii põhjendatud kulud kui ka tagatud mõistlik kasum investeeritud kapitalilt. Investeermisel uutesse tootmisvõimsustesse lülitatakse hinda ka investeeringutega seotud kulud. Seega on kehtiva hinnaregulatsiooniga välistatud olukord, kus ettevõtjad võiksid müüa elektrienergiat alla omahinna. Näiteks AS-le Narva Elektri jaamad, kui turgu valitsevale elektrienergia tootjale, on tagatud investeeritud varade tootlikkus ligikaudu 8,0%, mida tuleb lugeda põhjendatuks, arvestades ettevõtja turgu valitsevat seisundit.

Elektrituruseadus välistab ka võimaluse, kus elektrienergia tootmise hinna järsul tõusul puuduks võimalus selle edasikandmiseks lõpptarbijatele. Juhul kui elektriturul toimuvad kiired muutused ning kaalutud keskmine elektrienergia piirmäär ei kata enam kõiki kulusid,

võib ettevõtja rakendada omal initsiatiivil kaalutud keskmisest kõrgemaid hindu ning esitada seejärel kaalutud keskmise elektrienergia hinna piirmäära KA-le kooskõlastamiseks. Juhul kui elektrienergia hind oli põhjendamatult, on ettevõtja kohustatud hüvitama hinnavahe tarbijatele.

Mittevabatarbijatele müüdava hinna reguleerimine on otstarbekas ja vajalik, sest tarbijal puuduvad alternatiivsed võimalused ning müüja on mittevabatarbija suhtes turgu valitsevas seisundis. Analoogne olukord on ka AS Narva Elektriijaamade tootmise hinna ning põlevkivi hinna regulatsiooniga. Kuna AS Narva Elektriijaamade turuosa on ca 90%, siis on ettevõtte turgu valitsevas seisundis. Analoogne on olukord ka põlevkivi hinna regulatsiooni osas, AS Eesti Põlevkivi turuosa on ligi 100% ning põlevkivi hind on oluliseks sisendiks AS Narva Elektriijaamade tootmise hinnas. AS Narva Elektriijaamade tootmise hinna ning põlevkivi hinna regulatsiooni puudumine tooks kaasa olukorra, kus tarbijad maksaksid elektrienergia eest põhjendamatult kõrget hinda.

Seega on suletud turu tingimustes nii tootmise- kui ka müügihinna regulatsioon vajalik ning põhjendatud, sest see tagab tarbijate kaitse ning välistab ülikasumite teenimise turgu valitsevate ettevõtjate poolt.

Kuni 01.04.2010 kehtinud regulatsioonile kohaselt oli ka vabatarbijatel õigus osta elektrit reguleeritud hinnaga. Seega võis vabatarbija osta elektrit kas otse AS Narva Elektriijaamade või Eesti Energia AS-lt, kes on ka samaaegselt Eesti Energia Jaotusvõrk OÜ määratud müüja. Alates 01.04.2010 ei ole vabatarbijatel enam õigus osta reguleeritud hinnaga elektrienergiat ei otse AS Narva Elektriijaamad ega ka Eesti Energia AS-lt. Sisuliselt tähendab see seda, et reguleeritud hinnaga elektrit võivad osta vaid mittevabatarbijad (65% turuosa). Vabatarbijad saavad osta elektrit kas tegutsema hakanud elektribörsilt või siis otselepingutega tootjalt ning müüjalt. KA hinnangul on tegemist sammuga avatud elektrituru poole, mis on igati tervitatav.

Turu täielikul avanemisel alates 01. jaanuarist 2013 lõpeb põlevkivi, Narva Elektriijaamade müüdava elektri hinna kui ka lõpptarbija hinnaregulatsioon. Nimetatud printsiibid on sätestatud ka Elektrituruseaduses. KA hinnangul on tegemist ainuõige printsiibiga, sest koos täieliku turu avanemisega on kõikidel tarbijatel vabadus müüja valikuks ning hinnaregulatsioon ei ole enam vajalik.

Kokkuvõttes on KA arvamusel, et elektritarbijad on küllaltki hästi kaitstud ja KA-l on head võimalused turujärelevalve teostamiseks. Mittevabatarbijatele müüdava elektrienergia hind on reguleeritud, selle aluseks olevad kulud on regulaatori poolt kontrollitud ning ettevõtjatele on tagatud põhjendatud tulukus investeeritud kapitalilt. Tarbijatele on kätte saadav piisav informatsioon nii hinnakujunduse, lepingute tüüptingimuste, tootmiseks kasutatavate energiaallikate jm kohta. Enamusel võrguettevõtjatel on hästi kujundatud ning piisavalt informatsiooni sisaldavad veebilehed. Võrguteenuse ning müügikohustuse raames müüdava elektrienergia lepingu tüüptingimused tuleb kooskõlastada KA-ga ning võrguteenuse ja elektrienergia müügi katkestamine või lepingu lõpetamine on seadusega detailselt reguleeritud.

6.1.6 Päritolutunnistuste väljastamine tootjatele

Vastavalt elektrituruseadusele väljastab süsteemihaldur Elering OÜ tootjale tema taotluse alusel päritolutunnistuse selle kohta, et ta tootis elektrienergiat taastuvast energiaallikast.

Päritolutunnistuse väljastamise peab tootja täitma järgneva tingimusi:

1. Tootja ei või subsideerida taastuvatest energiaallikatest tootmist muu tootmise arvel ja vastupidi.
2. Tootja esitab elektrituruseaduse §-s 59 nimetatud võrguettevõtjale iga kalendrikuu kolmandaks kuupäevaks tootmiseseadmete kaupa andmed selle kohta, kui palju ta taastuvatest energiaallikatest eelmise kalendrikuu jooksul elektrienergiat tootis ning missugune osa sellest müüdi §-s 59 nimetatud ostukohustust kasutades.
3. Kui elektrienergiat toodetakse kombineeritult nii taastuvast energiaallikast kui ka muust energiaallikast, võib tootja elektrituruseaduse §-s 59 nimetatud ostukohustust kasutades müüa elektrienergiast üksnes selle osa, mis toodeti taastuvast energiaallikast.

Süsteemihaldur kontrollib tootja taotluses esitatud andmete vastavust ülaltoodud tingimustele ning hiljemalt 30 päeva jooksul alates taotluse registreerimisest väljastab talle päritolutunnistuse selle kohta, et ta tootis elektrienergiat taastuvast energiaallikast.

Taastuvast energiaallikast toodetud elektrienergia päritolutunnistusel esitatakse:

- tootja nimi, asukoha aadress ja kontaktandmed;
- elektrienergia tootmiseks kasutatud energiaallika nimetus ja tootmise asukoht;
- toodetud elektrienergia kogus megavatt-tundides, tootmise ajavahemik, tootmise aeg tundides ja päritolutunnistuse andmise aeg;
- elektrienergia kogus megavatt-tundides, mis on müüdud käesoleva lõike punktis 3 nimetatud ajavahemiku jooksul käesoleva seaduse §-s 59 nimetatud toetust või ostukohustust kasutades;
- tootmiseseadmete võimsus, kui elektrienergiat toodetakse hüdroelektriijaamas;
- muud põhivõrguettevõtja poolt küsitud andmed.

Tõhusa koostootmise režiimil toodetud elektrienergia päritolutunnistusel esitatakse:

- tootja nimi, asukoha aadress ja kontaktandmed;
- kasutatud kütuse alumine kütteväärtus;
- toodetud soojusenergia kasutusviis;
- toodetud elektrienergia kogus megavatt-tundides, tootmise ajavahemik, tootmise aeg tundides, tootmise asukoht ja päritolutunnistuse andmise aeg;
- elektrienergia kogus megavatt-tundides, mis on müüdud käesoleva lõike punktis 4 nimetatud ajavahemiku jooksul käesoleva seaduse §-s 59 nimetatud toetust või ostukohustust kasutades;
- muud põhivõrguettevõtja poolt küsitud andmed.

Info väljastatud päritolutunnistuste kohta avaldab süsteemihaldur oma veebilehel.

6.2. Maagaasi sektor

6.2.1 Turuosaliste üldised kohustused

Turuosaliste kohustused on sätestatud maagaasiseaduses. Lisaks seadusega sätestatud kohustustele väljastab KA tegevusloa koos selles sätestatud tingimustega. Tegevusluba on nõutav alljärgnevatel tegevusaladel:

- 1) gaasi import (väljapool EL-i);
- 2) gaasi müük;
- 3) gaasi ülekandeteenuse osutamine;
- 4) gaasi jaotamisteenuse osutamine.

Kõige põhjalikumalt on maagaasiseadusega reguleeritud võrguettevõtjate tegevus. Peamised seaduses sätestatud kohustused on kirjeldatud alljärgnevalt:

- 1) võrguettevõtja on kohustatud tagama võrguühendust omavate isikute varustamise gaasiga maagaasiseaduse, tegevusloa tingimuste ja sõlmitud lepingu kohaselt;
- 2) võrguettevõtja on kohustatud tagama kolmanda osapoole juurdepääsu võrgule, mis maagaasiseaduse tähenduses on turuosalise õigus liituda võrguga või kasutada võrguteenust;
- 3) võrguettevõtja vastutab tema omandis või valduses oleva võrgu toimimise ja korrasoleku eest;
- 4) võrguettevõtja on kohustatud arendama võrku selliselt, et oleks tagatud tema võrgupiirkonnas olevate tarbijapalgaldiste võrku ühendamine;
- 5) võrguettevõtja peab korraldama võrgust tarbitava gaasi koguste mõõtmise ja pidama sellekohast arvestust, kui ei ole kokku lepitud teisiti;
- 6) võrguettevõtja on kohustatud andma kõigile teistele võrguettevõtjatele vajalikku informatsiooni, et tagada gaasi jaotamine ja müük viisil, mis on kooskõlas omavahel ühendatud võrkude kindla ja tõhusa kasutamisega;
- 7) võrguettevõtja ei või avaldada seoses oma ülesannete täitmisega saadud teavet kolmandatele isikutele, välja arvatud juhul, kui teabe avaldamine on ette nähtud seadusega või kui teave tuleb edastada käesolevast seadusest tulenevate kohustuste täitmiseks;
- 8) võrguettevõtja võib oma tegevuse lõpetada ainult juhul, kui ta on andnud oma kohustused üle teisele võrguettevõtjale;
- 9) võrguettevõtja peab vähemalt 12 kuud enne oma tegevuse lõpetamist kirjalikult informeerima KA -t lõpetamisajast ja -kavast ning esitama piisava ülevaate asjaoludest, mis tagavad talle sätestatud nõuete täitmise;
- 10) võrguettevõtja on kohustatud järgima võrguteenust osutades turuosaliste võrdse kohtlemise põhimõtet.

Sisuliselt tagab eelpoolnimetatud regulatsioon võrguteenuse osutamise kõikidele turuosalistele ning kolmanda osapoole vaba juurdepääsu võrgule. Võimalused võrguteenuse osutamisest keeldumiseks on äärmiselt piiratud.

Gaasi müügiettevõtjale on sätestatud seadusega alljärgnevad kohustused:

- 1) gaasiettevõtja peab tagama tarbija gaasiga varustamise vastavuses maagaasiseaduse, tegevusloa tingimuste ja sõlmitud lepinguga;
- 2) gaasiettevõtja, kes tegeleb nii võrguteenuse osutamise kui ka gaasi müügiga, peab tagama raamatupidamise eristamise.

6.2.2 KA õigused ja kohustused

Järelevalveasutuse seisukohast lähtuvalt võib Eesti seadusandliku baasi pidada heaks, kuna annab KA-le piisavalt võimalusi tururegulatsiooni teostamiseks.

KA-l on õigus saada turuosalistelt ning riigi- ja kohaliku omavalitsuse asutustelt andmeid ning siseneda kohapealseks kontrollimiseks turuosalise territooriumile, ruumidesse ja rajatistesse, tutvuda seal järelevalve teostamiseks vajalike dokumentide, muu teabe ja asjaoludega ning teha väljavõtteid, ära kirju ja koopiaid. Samuti on õigus kontrollida gaasiettevõtja raamatupidamist ning rakendatavat hinnakujundust ja saada vajalikku teavet ettevõtja majandustegevuse kohta ning kehtestada gaasi ajutine ülekande- või jaotamishind mitte kauemaks kui kaheks kuuks olukorras, kus ülekande- või jaotamishind ei ole põhjendatud ning gaasiettevõtja ei järgi ameti tehtud ettekirjutust. Ametil on õigus sätestada tegevusloa tingimuste kaudu ettevõtjale arenduskohustus. Näiteks sätestada gaasivõrgu osas investeerimiskohustus, kui ettevõtja senine tegevus ei ole taganud tarbijatele nõuetekohase gaasivarustuse.

Samas lasub KA-l kohustus teostada üldist järelevalvet maagaasiseaduse täitmise üle ning rikkumise korral koostada ettekirjutus. Ka võib turuosaline (tarbija või gaasiettevõtja) esitada kaebuse teise turuosalise tegevuse või tegevusetuse peale, mille KA peab oma otsusega lahendama. Nii ettekirjutus kui ka otsus on haldusaktid, mille peale võib esitada kaebuse halduskohtule, kellel on õigus KA-l otsus või ettekirjutus kehtetuks tunnistada.

Maagaasiseaduses on sätestatud, et teatud liiki seaduse rikkumise korral on KA-l õigus algatada väärteomenetlus. Väärtegudena on klassifitseeritud alljärgnevad seaduse rikkumised:

- 1) seaduses nõutud andmete muutumisest KA-le teatamata jätmine;
- 2) tegevusloa tingimuste täitmata jätmine;
- 3) gaasi müük kooskõlastamata müügimarginali piirmääraga ja tarbijatele hinnavahe kompenseerimata jätmine;
- 4) võrguteenuse osutamine kooskõlastamata hinna või kooskõlastatud hinda ületava hinnaga;
- 5) võrku ühendamise kohustuse rikkumine ja põhjendamatu liitumistasu võtmine;
- 6) ülekandevõrgule kolmanda osapoole juurdepääsu tingimuste täitmata jätmine.

Punktis 1 toodud rikkumise korral on ettenähtud rahaträhv maksimaalselt 30 000 krooni, punktide 3 ja 4 rikkumiste korral kuni 500 000 krooni, ülejäänud rikkumiste korra maksimaalset 50 000 krooni.

Kui turgu valitseva seisundiga või olulist vahendit omav ettevõtja kuritarvitab vastavalt konkurentsiseadusele oma seisundit, siis võib teha nimetatud seaduse alusel ettekirjutuse või algatada väärteomenetlus (maksimaalne trahv 500 000 krooni). Korduval rikkumisel on õigus algatada kriminaalmenetlus.

6.2.3 Tarbijatega sõlmitavad lepingud ja esitatav informatsioon (Direktiivi 2003/55/EÜ Lisa A tarbijakaitse meetmete elluviimine)

Nii gaasi võrguettevõtjad kui ka müüjad on kohustatud pidama veebilehekülge ning avalikustama seal alljärgneva informatsiooni:

- 1) võrguteenuse hinnad;
- 2) gaasi piirhinnad;
- 3) liitumistasu arvestamise meetoodika;
- 4) lepingute tüüptingimused.

Võrguteenuse tasud tuleb avalikustada vähemalt 90 päeva ning kodutarbijatele müüdava gaasi hinnad 30 päeva enne nende jõustumist, lisaks veebileheküljele tuleb hinnad avalikustada ka vähemalt ühes üleriigilise levikuga päevalehes. Lisaks ettevõtjatele on ka regulaator kohustatud avalikustama kõik kooskõlastatud võrguteenuse hinnad oma veebileheküljel.

2007. aasta märtsis jõustunud maagaasiseaduse muudatus on pööranud rohkem tähelepanu tarbijate kaitsele. Lisaks kodutarbijatele müüdava gaasi tüüptingimustele tuleb nüüd kooskõlastada ka võrguteenuse tüüptingimused. Vastavalt seadusele tuleb kodutarbija gaasi müügilepingu tüüptingimustes sätestada muu hulgas:

- 1) müüja nimi ja aadress;
- 2) osutatav teenus;
- 3) pakutava teenuse kvaliteedi taseme piirmäärad;
- 4) kliendi teavitamine kohaldatavatest tariifidest ja hindadest;
- 5) lepingu kestus, lepingu uuendamise ja lõpetamise tingimused;
- 6) müüja tasuta vahetuse kohustus;
- 7) teenuse eest tasumise võimalused;
- 8) võimalikud kompensatsioonid ja tagasimakse kord;
- 9) kaebuste lahendamine.

Kodutarbija gaasi müügileping võib sisaldada ka võrguteenuse osutamise lepingu sätteid, mis käsitlevad müüdava gaasi jaotamiseks vajalikku võrguteenuse osutamist.

Nagu juba eelpoolmainitud, kuuluvad kooskõlastamisele ka võrguteenuse osutamise lepingu tüüptingimused, sealjuures peab KA järgima, et lepingu sisu vastaks võrguteenuse hinna kooskõlastamise aluseks olnud võrguteenuse kasutaja õiguste ja kohustuste tasakaalule.

Vabatarbijatele müüdava gaasi müügilepingu tüüptingimused ei kuulu KA-ga kooskõlastamisele, kuid vastavalt maagaasi- ja konkurentsiseadusele peab turgu valitseva seisundiga gaasi müüja (AS Eesti Gaas) tagama kõikide turuosaliste võrdse kohtlemise.

Vastavalt maagaasiseadusele peab gaasi müüja võimaldama gaasi müügilepingu lõpetada seoses müüja vahetamisega ühe kuu jooksul alates tarbija taotluse esitamisest, tingimusel, et lõpetatavast lepingust tulenevad kohustused on täidetud.

6.2.4 Müügikohustus, vähekindlustatud tarbijad ja lõpptarbija hinna jälgimine

Eesti maagaasiseadus ei defineeri eraldi vähekindlustatud kodutarbijat, küll aga seab regulatsioon karmimad tingimused seoses kõigi kodutarbijaga. Samuti ei ole Eestis kehtestatud nõ sotsiaaltariife.

Vastavalt maagaasiseadusele on võrgupiirkonnas suurimat turuosa omav gaasi müüja kohustatud müüma gaasi vastavalt tehnilistele võimalustele kõigile selles võrgupiirkonnas võrguühendust omavatele kodutarbijatele, kui tarbija seda soovib. Lisaks eeltoodule sätestab maagaasiseadus, et turgu valitsev gaasiettevõtja lähtub kodutarbijale müüdava gaasi hinna

kujundamisel põhimõttest, et müüdava gaasi kaalutud keskmine hind sisaldab riiki sisseostetava gaasi hinda ja sellele lisatud müüгимarginaali.

Gaasi sisseostul peab ettevõtja lähtuma headest äritavadest ning ostma gaasi võimalikult soodsa hinnaga ning gaasi sisseostu hinnale lisatav müüгимarginaali piirmäär tuleb kooskõlastada KA-ga.

Müüгимarginaali piirmäära suurus peab katma gaasi müüгiks tehtavad kulud ning tagama põhjendatud tulukuse. KA on välja töötanud ja oma veebilehel avalikustanud müüгимarginaali piirmäära arvutamise ühtse metoodika ning lähtub sellest nimetatud müüгимarginaali piirmäära kooskõlastamisel. Vastavalt eelnimetatud metoodika punktile 6.3 kujuneb müüгимarginaal mittekontrollitavate kulude, tegevuskulude, kapitalikulu ja põhjendatud tulukuse summa jagamisel gaasi müüгимahuga.

Eelnimetatud põhimõte kehtestati alates 2009. aasta juulist ja sellega tagatakse liberaalsem turukorraldus võrreldes eelnevaga. Nimelt ei ole väikestel gaasimüüгitel (kes ei ole ka turguvalitsevas seisundis) enam kohustust KA-ga kooskõlastada kodutarbijatele müüdava gaasi hind. Muuhulgas tagab uus süsteem turgu valitsevale ettevõtjale paindlikkuse hinnakujunduse osas, sest impordi hind muutub pidevalt. Seega on uus süsteem vähem bürookraatlik kuid samas tagab tarbijate kaitse üleliigse hinna eest, sest turgu valitsevas seisundis ettevõtja hinnakujundust on õigus KA-l jälgida ja kontrollida läbi müüгимarginaali. KA teostab kodutarbijatele müüdud gaasi hinna *ex-post* regulatsiooni. Kui kalendriaastal müüdud gaasi kaalutud keskmine hind erineb sama perioodi gaasi kaalutud keskmisest sisseostuhinnast, millele on lisatud müüгимarginaal, tasaarveldab turgu valitsev gaasiettevõtja hinna vahe tarbijaga kolme kuu jooksul ja esitab KA-le sellekohase aruande hiljemalt iga aasta 1. maiks. Tasaarveldus peab kajastuma gaasi müüги arvel eraldi reana.

6.2.5 Gaasivarustuse piiramine ja katkestamine ning kohtuväline menetlus

Gaasivarustuse katkestamine on sätestatud maagaasiseaduses, mille kohaselt on võrguettevõtjal õigus katkestada võrguühendus tarbijale ette teatamata, kui on ohustatud inimeste elu, tervis, vara või keskkond. Võrguettevõtjal on õigus katkestada võrguühendus gaasi ebaseadusliku kasutamise tuvastamise hetkest viivitamata. Lisaks eelpooltoodule on võrguettevõtjal õigus katkestada gaasivarustus, teatades sellest vähemalt seitse päeva ette, kui:

- 1) tarbijapaigaldis halvendab teise tarbija gaasiga varustamist või võrgu tehnilisi parameetreid;
- 2) on takistatud võrguettevõtja ligipääs tarbija omandis või valduses oleval territooriumil asuvale mõõtesüsteemile selle kontrollimiseks või asendamiseks või tarbijapaigaldise käitamiseks vajalike tööde tegemiseks;
- 3) on rikutud maagaasiseaduse alusel sõlmitud lepinguid või sätestatud tingimusi.

Uue, tarbijakaitselise aspektina sätestatakse seaduse muudatusega, et kui kodutarbija on jätnud müüгjaga sõlmitud lepingus ettenähtud tasu tasumata ning kui kodutarbija kasutab gaasi alalise elukohana kasutatava eluruumi kütmiseks, võib gaasivarustuse ajavahemikus 1. oktoobrist kuni 1. maini katkestada alles pärast seda, kui vastava teatise saatmisest on möödunud 45 päeva.

AS EG Võrguteenuse andmetel oli 2009. aastal kokku 738 katkestust, millest 395 müüгiosakonna tellimisel võlgnevuse tõttu.

Enne gaasivarustuse katkestamist eelpoolnimetatud juhtudel on võrguettevõtja kohustatud andma tarbijale mõistliku tähtaja puuduse kõrvaldamiseks ning võrguühenduse katkestamisest kirjalikult teavitama. Teatistes peavad sisalduma gaasivarustuse katkestamise põhjus ning puuduse kõrvaldamise tähtaeg. Eelpoolnimetatud põhjustel katkestatud võrguühendus ja gaasivarustus taastatakse pärast seda, kui tarbija on tasunud põhjendatud katkestamis- ning taasühendamiskulud tingimisel, et leping ei ole lõpetatud.

Kõikidel turuosalistel, nii ettevõtjal kui ka tarbijatel, on õigus pöörduda KA kui kohtuvälise kaebuste lahendaja poole. Turuosalise tegevuse või tegevusetuse peale, mis on vastuolus maagaasiseaduse või selle alusel kehtestatud õigusaktiga, võib teine turuosaline esitada kirjaliku kaebuse KA-le, kes vaatab kaebuse läbi ja teeb selle kohta otsuse kaebuse saamisest alates 30 päeva jooksul. Kui KA taotleb kaebuse lahendamiseks vajalikku teavet võib pikendada kaebuse lahendamise kuni 60 päevani. Turuosalistel on õigus vaidlustada KA otsus 30 päeva jooksul alates selle kättesaamisest halduskohtus.

Kokkuvõttes on KA arvamusel, et maagaasitarbijad on küllaltki hästi kaitstud ning turuosaliste kohustused täpselt sätestatud. Tarbijatele on kätte saadav piisav informatsioon nii lepingute tüüptingimuste ja müüja vahetamise õiguste kohta. Samuti on KA-l head võimalused turujärelevalve teostamiseks.